TULLIN ALUEEN YLEISSUUNNITELMA

ANALYYSIRAPORTTI

27.1.2015

SISÄLTÖ

ANALYYSIRAPORTTI

1 YLEISSUUNNITELMAN TAUSTOITUS

1.1 Tullin alueen kehittämistyö
1.1.1 Tullin visiotyö
1.1.2 Suunnittelualue

2 Analyysit ja selvitykset

2.1 Alueen historia ja nykytila
2.1.1 Alueen rakentuminen
2.1.2 Alueen ominaisuudet

2.2 Alueen rakennuskanta
2.2.1 Rakennuskannan inventointi
2.2.2 Rakennuskannan arviointi

2.3. Alueen kadut ja liikenne
2.3.1 Rakennusten liittyminen katutiloihin
2.3.2 Katutilat
2.3.3 Liikenne

SUUNNITELMARAPORTTI

3 Yleissuunnittelun tavoitteet

3.1 Keskustan kehittäminen
Suunnittelutilanne- suunnitelmat ja selvitykset
3.2 Eri osa-alueiden ja toimijoiden tavoitteet

4 YLEISSUUNNITELMAN ESITTELY

4.1 Maankäytön vaihtoehdot VE1 ja VE2
4.2 Valmis yleissuunnitelma
4.3 Katuympäristö
4.4 Liikenne
Katuverkko
Pysäköinti
4.5 Vaikutusten arviointi
4.6 Vaiheistus

SITO ARKKITEHDIT MY

1. YLEISSUUNNITELMAN TAUSTOITUS

1.1. TULLIN ALUEEN KEHITTÄMISTYÖ

Tullin alue, rautatieasema ja ratapiha ovat kaupungin kasvaessa siirtyneet Tampereen kaupunkirakenteen keskiöön. Aiemmin historiassa varasto- ja teollisuusalueena toiminut Tullin alue on jälkiteollisen ajan vuosikymmeninä muuttunut vähitellen keskusta-alueen yhdeksi monipuolisimmista työpaikka-alueista, jossa sijaitsee mm. teknologiayritysten toimistoja, palveluyrityksiä, pienteollisuutta ja kulttuurituotantoa.

Alueen 1980-luvulla alkaneesta uudistumisesta huolimatta alueella on edelleen runsaasti potentiaalia kehittyä vetovoimaisemmaksi ja monipuolisemmaksi ydinkeskustan työpaikka- ja asuinalueeksi - ja siten edistää koko kaupungin ja sen keskusta-alueen kulttuurista ja taloudellista kehitystä. Alue on rautatieaseman ja paikallisen joukkoliikennekäytävien risteyskohdassa erinomaisesti saavutettavissa. Alueella sijaitsevat tunnetut kulttuurikeskukset Tamperetalo sekä Tullikamari, ja alueen etelaidalla Tampereen yliopisto. Lännessä sijaitsevat ydinkeskustan korttelit palveluineen, Tullin pohjois- ja itäpuolella Tammelan ja Kalevan suositut asuinalueet.

Tullin ja ratapihan alueella on rakenteilla ja vireillä useita hankkeita, jotka tulevat muuttamaan alueen kokonaisuutta tulevina vuosina merkittävästi. Hotel Torni veturihallien välissä valmistui syksyllä 2014. Kansi ja Areena ratapihan eteläosassa odottaa lähtölaukausta yli 100 000 m²:n kehityshankkeelle. Asemakeskuksen suunnittelukilpailu uudesta asemakeskusrakennuksesta ja sen lähikortteleista ratkaistiin myös syksyllä 2014.

Tampereen kaupungin keskustan kehittämisohjelman tavoitteena on Tullinalueen yleissuunnitelman ja Asemanseudun kehittämissuunnitelman laatiminen, joiden kehyksissä Tullin ja asemanseudun käynnissä olevia ja käynnistyviä hankkeita ohjataan. Keskustahanke on kutsunut Tullin alueen ja asemanseudun kiinteistönomistajat ja keskeiset toimijat mukaan alueen kehittämiseen osaksi Tampereen laajenevaa ja elinvoimaista ydinkeskustaa.

Yleissuunnitelmassa otetaan huomioon omistajien ja toimijoiden näkemykset sekä tunnistetaan heidän yhteiset edut. Yleissuunnitelmalla on monitahoinen liikenteellinen, toiminnallinen ja kaupunkirakenteellinen liittymäpinta valtion ja kaupungin yhteiseen Asemakeskushankkeeseen.

Tämän yleissuunnitelmaraportin luvussa 1 kuvataan suunnittelutyön tausta ja lähtökohdat, luvussa 2 suunnittelun pohjaksi tehdyt analyysit ja selvitykset. Vaihtoehtoiset yleissuunnitelmaluonnokset sekä lopullinen suunnitelma esitellään luvuissa 3 ja 4.

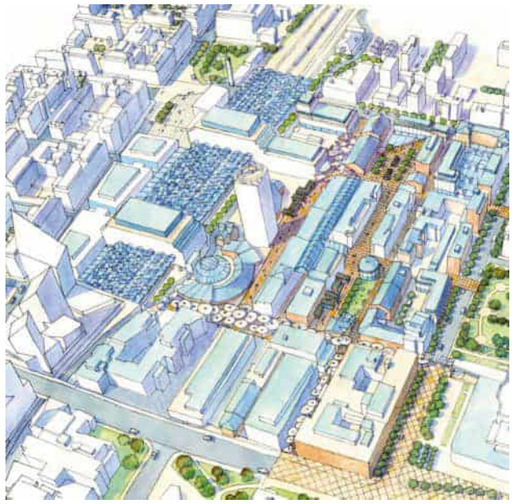

VISIOKUVA VISION FOR TULLI+ -RAPORTISTA
John Thompson & Partners 2013

1.2 TULLIN VISIOTYÖ

Tullin alueen kehittämistyö käynnistettiin keväällä 2013, kun alueen toimijat aloittivat alueen visioinnin ensimmäisessä John Thompson & Partnersin vetämässä työpajassa. Toinen työpaja pidettiin syksyllä 2013, ja visioraportti ”Vision for Tulli+” valmistui vuoden lopussa. Työpajoissa valmistui myös Tulli Charter, jonka toteuttamiseksi alueen toimijat perustivat Tulliteamin. Visioraportti toimii yleissuunnitelman tavoitteistona.

1.3 SUUNNITTELUALUE

Perinteisesti Tullin alueella tarkoitetaan XVII:ta kaupunginosaa, joka sijoittuu Tampereen ratapihan ja Kalevan kaupunginosan väliin ja Tammelan kaupunginosan eteläpuolelle. Tässä työssä Tullin yleissuunnitelman kohteena on alue, joka rajautuu tiukemmin entisen varasto- ja teollisuusalueen rajojen mukaan Yliopistonkadun länsipuolelle. Suunnittelualueeseen sisältyy myös Tampere-talon ympäristö sekä yliopiston kampusalue etelässä (kaupunginosa XVIII). Tarkempi aluerajaus on esitetty viereisessä kartassa.

Suunnittelun edetessä yleissuunnitelmatyö tulee kytkeytymään asemanseudun kehitystyöhön, jossa suunnittelualueena on koko aseman ja ratapihan alue lähikortteleineen.

2. ANALYYSIT & SELVITYKSET

Kartta 6. Kyttälän joki maalaiskylänä lopulla 1800

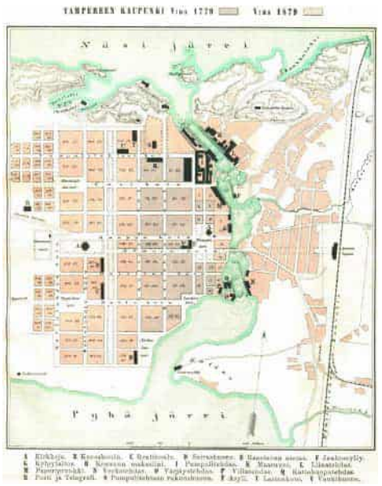

Kartta 7. Kyttälä tehdaskylänä ja kaupunkina 1889

2.1 ALUEEN HISTORIA JA NYKYTILA

2.1.1 Tullin alueen kaavoituksen ja rakentumisen historia

TULLIN ALUEEN MUODOSTUMINEN 1870-1900

1800-luvun alkupuolella, ennen rautatien ja sen itäpuolelle sijoittuvien kaupunginosien rakentumista, nykyinen Tullin alue oli maaseutumaista kylä- ja peltoaluetta. Tampereen teollistuessa voimakkaasti ja työväestön kasvaessa 1800-luvun puolivälistä alkaen, Tammerkosken itäpuolisille alueille muutti runsaasti uusia asukkaita, muodostaen uuden Kyttälän kaupunginosan.

Hallinnollisesti alue oli osa Messukylää ja uudet asunnot rakennettiin Hatanpään kartanon omistamille maille. Rakentaminen tapahtui ilman rakennusjärjestystä muodostaen vapaamuotoisesti kasvaneen hökkelimäisen työväenkaupunginosan. Alue liitettiin osaksi Tampereen kaupunkia vuonna 1877 ja olojen kohentamiseksi alueelle laadittiin uusi asemakaava.

Vuosien 1850 ja 1900-välillä kaupungin väkiluku yli kymmenkertaistui (n. 3200:sta n. 36 000:een). Kasvun ohjaamiseksi uusia asuinalueita kaavoitettiin sekä keskustan itä- että länsipuolelle. Kyttälän jatkoksi idän ja koillisen suuntiin kaavoitettiin Tammelan ja Tullin alueet (kaupunginosat XIV-XVI ja XVII), joista etenkin Tammelan alue asuinalueena lähti nopeaan kasvuun vielä 1800-luvun loppuvuosien aikana.

KYTTÄLÄN KARTTA 1822
Ote kirjasta: Väinö Voionmaa, Yrjö Raevuori: "Tampereen historia" (1929-1935). Alkuperäinen kartta: Tampereen kaupunki.

TAMPERE JA SIIHEN LIITETTY KYTTÄLÄN ALUE 1879
Tampereen kaupunki – Historiallisia ja tilastollisia tietoja

KYTTÄLÄN ASEMAKARTTA 1889
Ote kirjasta: Väinö Voionmaa, Yrjö Raevuori: "Tampereen historia" (1929-1935). Akuperäinen kartta: Tampereen kaupunki.

TULLIN ALUEEN ENSIMMÄINEN ASEMAKARTTA VUODELTA 1878
F.L. Calonius / Tampereen kaupunginarkisto

Viereisellä sivulla:
TAMPEREEN KAUPUNGINOSAT 1918-1940
Ote kirjasta: Tamperelaiset - Tehdaskaupungin väestö, alue ja asuminen 1918-1940.

TAMPEREEN KAUPUNGIN ASEMAKARTTA
Lambert Pettersson 1896, Tampereen kaupunginarkisto.

OTE ASEMAKARTASTA
Lambert Pettersson 1896, Tampereen kaupunginarkisto.

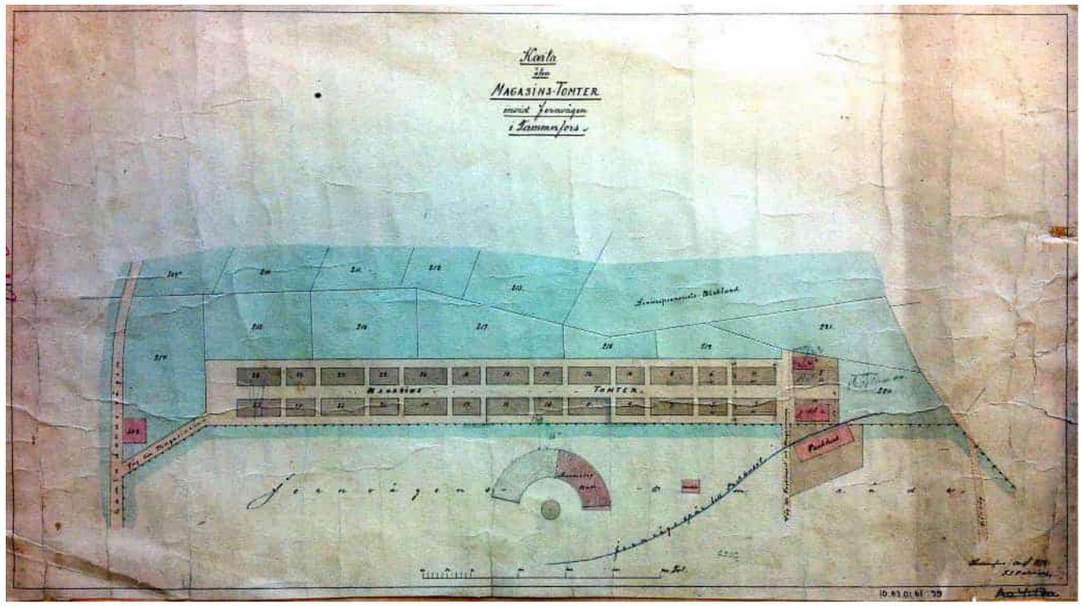

Tullin alueen kehityksen kannalta merkittävää puolestaan oli uuden liikenneteknologian kehitys ja rautatien tuleminen kaupunkiin. Vesireitit olivat olleet tavarakuljetuksessa merkittävässä roolissa vuosisatojen ajan ja Tampereen seutu oli näiden reittien suhteen hyvin edullisessa vesistöjen yhtymäkohdassa. 1800-luvun lopun teknologisen kehityksen myötä kuitenkin rautatieliikenteen merkitys tavarakuljetuksessa alkoi kasvaa voimakkaasti ja Suomessakin alkoivat toimet rataverkon rakentamiseksi.

Ensimmäinen henkilöliikenteen rautatie Helsinki-Hämeenlinna välillä avattiin 1862. Jatkoyhteys Hämeenlinna-Tampere valmistui melko pian tämän jälkeen vuonna 1876, samoin ratayhteys Turku-Toijala. Nopeasti tämän jälkeen rakentuivat myös yhteydet Tampereelta eteenpäin Poriin ja Raumalle, Seinäjoelle, Vaasaan ja Ouluun sekä Haapamäen kautta Jyväskylään. Tampereesta tuli keskeinen ja vahvasti liikennöity tavaraliikenteen ja myöhemmin myös henkilöliikenteen asema.

Junarata linjattiin vanhan Kyttälän katuverkon suuntaisesti kaupungin itälaidalle, päätyen aluksi pistoraiteena Naistenlahteen. Puinen asemarakennus sijoitettiin Hämeenkadun päätteeksi vuonna 1876. Tullin alue alkoi kehittyä tavaraliikenteeseen liittyvän varastoinnin ja muun tavarakäsittelyn sekä ratapihatoimintojen alueena.
Alueiden suunnittelu näkyy 1800-luvun kartoissa siten, että Kyttälän alueelle osoitetiin uusi suorakulmainen, pohjois-eteläsuuntainen ruutukaava korvaamaan alueen vapaasti muodostunut, kylämäinen korttelirakenne (asemakartoissa 1879, 1882, 1887, 1896).

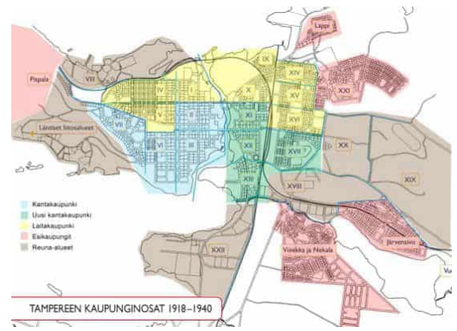

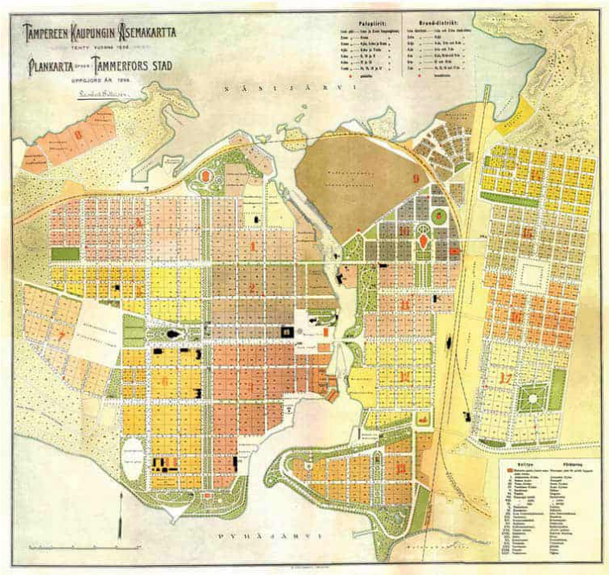

Tullin alueen ensimmäinen, varastorakennusten asemakaava on suurin piirtein samoilta ajoilta, vuodelta 1878. Sen on laatinut F.L. Calonius ja siinä esitetään pelkistetty kaksirivinen varastorakennusten sarja veturihallin takana. 1800-luvun loppuvuosikymmenien kaavoissa makasiinialue puolestaan integroitiin kaupungin itäpuolen laajenemissuunnitelmiin. Ratapihan itäpuolelle suunniteltiin neljä uutta kaupunginosaa, joista siis kaupunginosat XIV-XVI muodostavat nykyisen Tammelan ja kaupunginosa XVII Tullin alueen. Makasiinikorttelien lisäksi 1800-luvun lopun asemakarttoihin Tullin alueelle on piirretty valtaosaltaan isoja asuinrakennusten tontteja useisiin kortteleihin.

Aluksi Tullin alueen korttelit suunniteltiin enemmän vanhan kantakaupungin uutena jatkeena, jossa oli melko isot tonttikoot. Pohjoisempaan Tammelaan suunnitelmissa oli pienemmät tonttikoot ja kaupunginosa nähtiin enemmän työläiskaupunginosana (Tamperelaiset – Tehdaskaupungin väestö, alue ja asuminen 1918-1940). Rautatieliikenteen nopean kasvu vaikutti kuitenkin Tullin alueen kehitykseen. Ratapihan kokoa kasvatettiin lisäraiteilla ja ratapihan läheisyydessä sijainnutta Tullin alueesta kaavoitettiin uusia versioita, joissa varastomakasiinien määrää kasvatettiin alkuperäisestä kaksirivisestä suunnitelmasta. Vuonna 1900 laaditussa alueen uudistetussa asemakaavassa (kaava n:o 172) makasiinialuetta kasvatettiin kolmiriviseksi ja osoitettiin nykyinen Tullikamarin ja sen pakkahuoneen sijoituspaikka. Lisäkorttelien lisäksi myös tonttikokoa itsessään kasvatettiin ja makasiinien välisiä katuja levennettiin. Kahteen länsipuoliseen riviin sijoittuivat isommat varastotontit ja kolmanteen pienemmät.

Liikenteen kasvusta kertovat myös ratapihan läheisyyteen rakennetut erityisrakennukset. Ratapihan näyttävät veturihallit rakennettiin useassa eri rakennusvaiheessa. Ensimmäisen, nykyisen pohjoisemman veturihallin vanhin osa rakennettiin jo vuonna 1874. Laajennusosia valmistui mm. 1896 (korkea keskiosa) sekä 1917 (eteläisen hallin vanhin osa).

Kasvavan tavaraliikenteen ja kaupankäynnin kehitystä varten kaupunkiin tarvittiin oma Tullin yksikkö, joka käsitteli maahantuodun tavara tullauksen. Vanhoista asemakartoista on nähtävissä miten pakkahuoneelle etsittiin erilaisia sijoitusvaihtoehtoja Pinnin ja Ratinan suunnista sekä suunniteltiin niihin liittyviä ratavaihtoehtoja (kartta rautatieaseman ympäristöstä 1896). Tullikamari ja sen pakkahuone rakennettiin vuonna 1901 nykyiselle keskeiselle paikalleen.

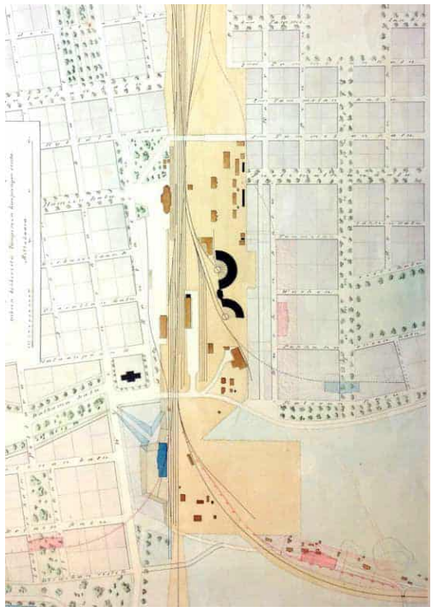

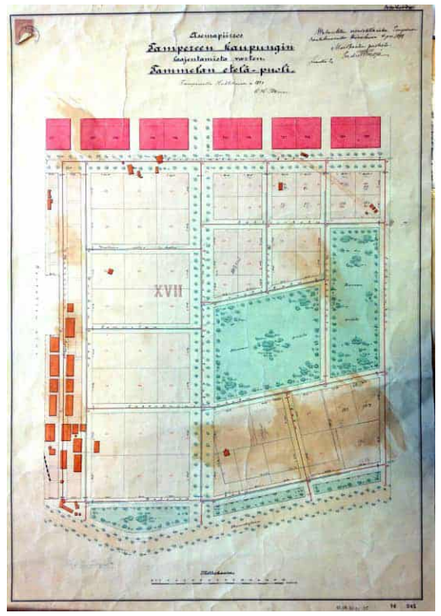

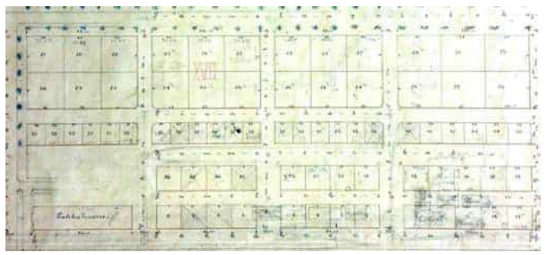

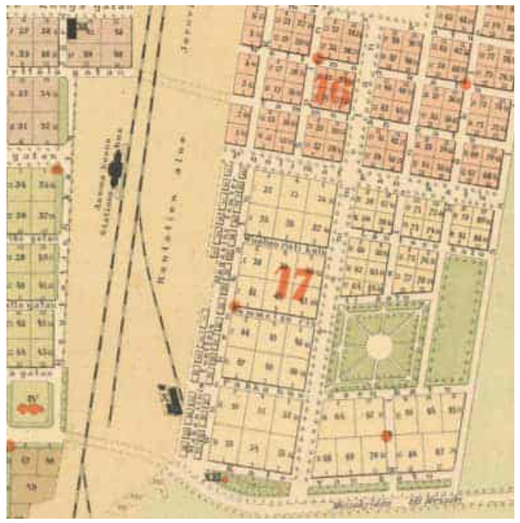

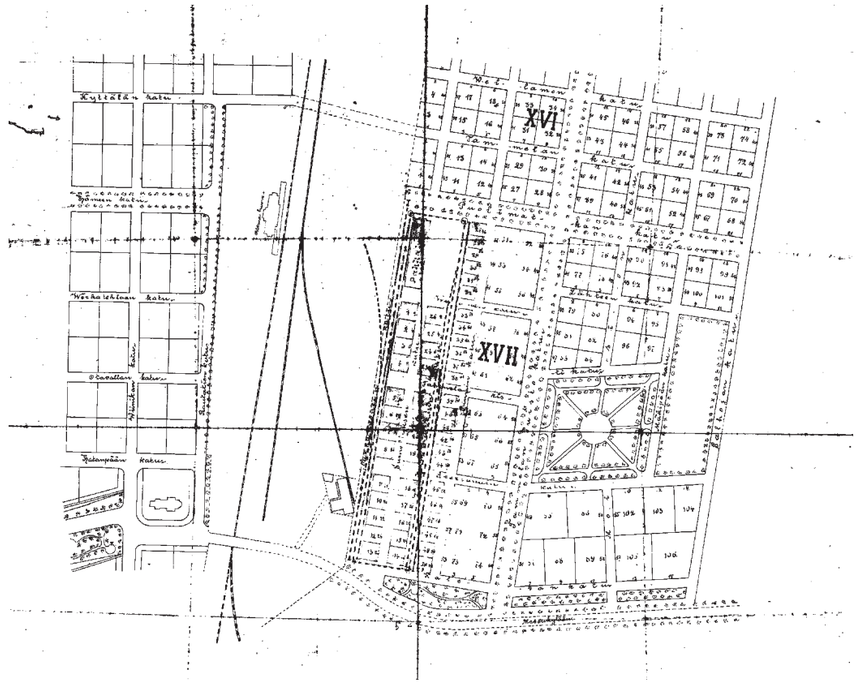

Edellinen sivu:
KARTTA RAUTATIEASEMAN YMPÄRISTÖSTÄ
K.W. WIRZENIUS 1896, Tampereen kaupunginarkisto

ASEMAPIIRROS KAUPUNGIN LAAJENTAMISESTA, TAMMELAN ETELÄPUOLI
O.H. ITKONEN 1898, Tampereen kaupunginarkisto

OTE ASEMAPIIRROKSESTA
A. BRANDT 1900, Tampereen kaupunginarkisto

TULLIKAMARI 1937
Kuva: Arvo Tamminen, VApriikin kuva-arkisto

TAMPEREEN VALTAUS SOTAHARJOITUKSENA:
RATSUVÄKI ETENEE TAMMELASSA HUHTIKUUSSA 1919
Vapriikin kuva-arkisto

OTE ASEMAKARTASTA
Lambert Pettersson 1896

ASEMAKAAVA 1900
Vuoden 1900 asemakaavassa luotiin perusrakenne, joka edelleen on nähtävissä alueen kortteleissa ja katuverkossa.
Kaava n:o 172 / 1900. Tampereen kaupunki, asemakaavoituksen arkisto.

Yllä:
TAMPEREEN VANHA RAUTATIEASEMA, TOIMINNASSA 1876-1935.
Rautatieaseman pohjoispuolella Tammelan silta, jota käytettiin rautatien ylitykseen rautatietunnelin valmistumiseen asti 1934.
Kuva: Vapriikin kuva-arkisto

TULLIN ALUETTA 1910-1919
Kuvassa Tampereen rakennuskonttorin varasto ja W. Sandbergin rautakauppa.
Kuva: Eino Antero Bergius, Vapriikin kuva-arkisto

Alla:
TORALINNA 1920-LUVULLA
Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

ATTILAN KENKÄTEHDAS 1910-LUVULLA
Kuva: N. Rasmussen, Vapriikin kuva-arkisto.

TULLIN ALUEEN YMPÄRISTÖ 1900-LUVUN VAIHTEESSA

Tammelan alue lähti rakentumaan nopeasti jo 1880-luvulta asti teollisuustyöläisten jatkuvan asuntotarpeen myötä. Tullin osalta kehitys painottui juuri makasiinialueen kehittymiseen. Kaupungin kasvaessa näille kaupungin maaseutumaisille reuna-alueille sijoittui paitsi uusien kaupunginosien ruutukaava-alueet, myös monia kaupungin kasvuun ja modernisoituvaan yhteiskuntaan liittyviä rakennuksia ja erityisalueita.

Tullin alueen kaakkoisnurkkaan, nykyisen Tampere-talon paikalle sijoitettiin laaja teurastuslaitos (rak. 1906), joka entisestään muutti kaupunginosan luonnetta kohti tuotantopainotteista suuntaa. Alkuperäisestä kaavasta jäljelle jäi Sorsapuiston kohdalle piirretty suunnikkaan muotoinen muotopuisto. Alue oli pitkään peltoa, jonka keskellä sijainneen lähteen ympärille oli muodostunut Tammelanlampi (nyk. Sorsalampi). Sorsapuiston rakentaminen toteutui vasta 1930-luvulla, Puolimatkankadun kortteleiden rakennuttua.

Teurastamon ja Kalevantien eteläpuolelle varattiin tontti yleiselle sairaalalle, joka siirtyi sinne vuonna 1910. Sairaala-alueen itäpuolelle oli jo 1880-luvulla otettu käyttöön uusi Kalevankankaan hautausmaa, jonka kappeli rakennettiin 1913.

Tullin alueen yhteydet keskustan suuntaan tapahtuivat rautatien rakentamisen jälkeen aluksi tasoylityksinä. Liikenteen ja raiteiden lisääntymisen myötä radan yli rakennettiin Tammelan ja Tullin alueille siltayhteydet Tammelan silta ja Sorin silta. Tammelan silta nousi Hämeenkadulta nykyisen Posteljooninpuiston yli koilliseen radan päälle ja sieltä alas Tammelankadulle. Tammelan silta purettiin uuden asematunnelin ja asemarakennuksen valmistumisen (1936) myötä. Sorin silta korvautui uudella modernilla sillalla 1950-luvulla.

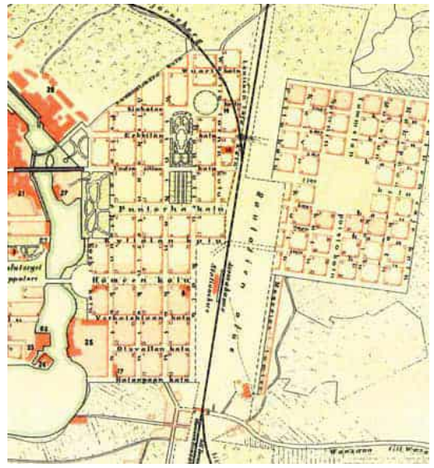

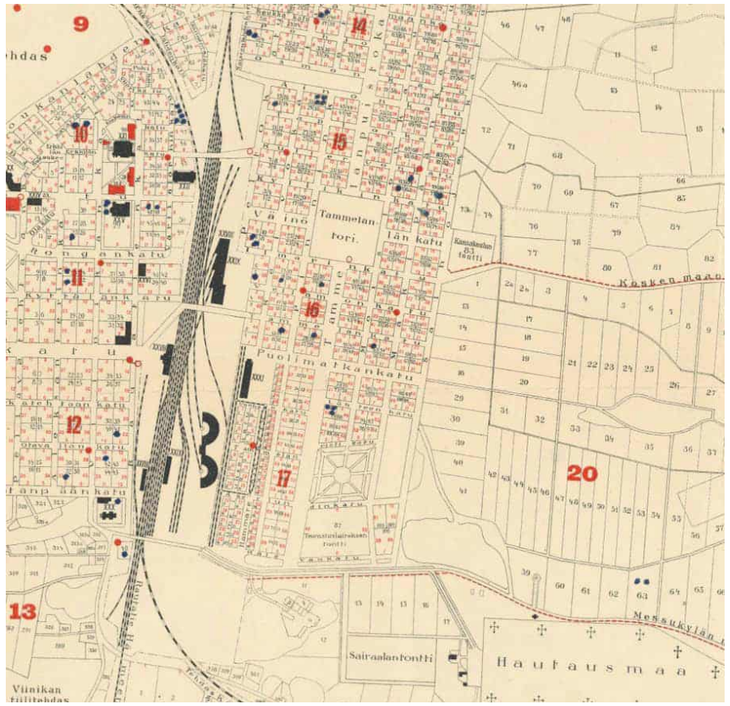

Yllä: ***OTE ASEMAKARTASTA 1896***

Oikealla: ***OTE ASEMAKARTASTA 1908***

Alla: ***ASEMA- JA ALUEKARTTA 1908***

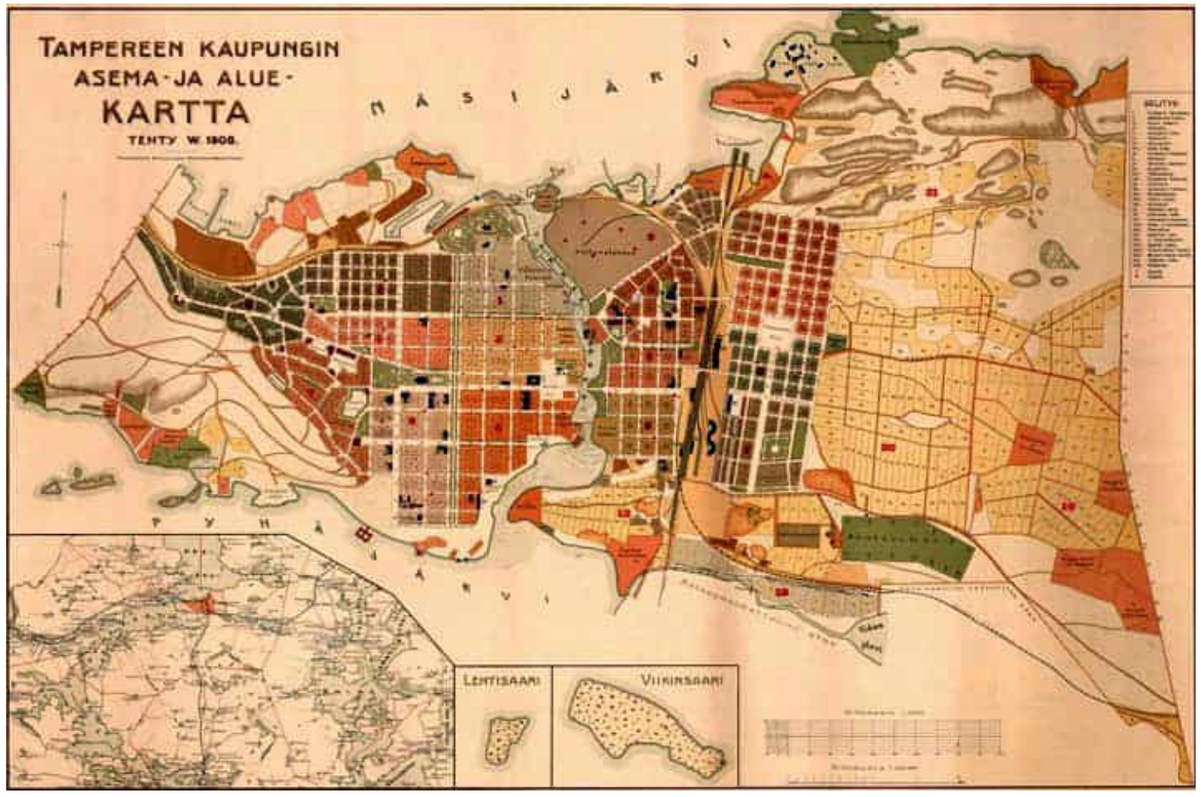

TULLIN ALUEEN RAKENTUMINEN 1900-1940

Tullin alueen rakentuminen kokonaiseksi kaupunginosaksi tapahtui 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Se rakentui leimallisesti varastomakasiinien ja eri kokoisten tuotantorakennusten alueena. Käytännössä alueen sisällä oli useita erilaisia toimintoja. Ne liittyivät joko varastojen tapaan tavaraliikenteeseen tai olivat toimintoja, jotka eivät mahtuneet keskustaan tai löysivät edullisempaa vuokratilaa Tullin alueelta: Tavaraliikennetä ja kauppaa hallinnoitiin paikan päällä makasiineihin liittyvissä konttoreissa. Myllyssä ja leipomossa varastoidusta viljasta jatkojalostettiin uusia tuotteita heti varastojen läheisyydessä. Lisäksi alkuvuosikymmeninä alueella on sijainnut mm. osuusteurastamo ja kenkätehtaita.

Merkittäviä ja kookkaita säilyneitä rakennuksia vuosisadan vaihteesta ovat Tullikamari ja sen pakkahuone vuodelta 1901 sekä rautatiehenkilökunnan asuintalo Toralinna Yliopistonkadun itäpuolella, valmistunut 1903. HMK:n makasiini (nyk. Mylläri) 1902 ja Maantuotteen myllyrakennus (nyk. Telakka) 1909 edustavat tältä ajalta säilyneitä pienimuotoisia punatiilisiä tuotanto- ja varastorakennuksia. Järeämmän kokoisista uusista tuotantorakennuksista alueelle sijoittui ensimmäisenä Attilan kenkätehdas vuonna 1915. Alueen rakentumisen tarkka selvittäminen alkuvuosikymmeninä on hankalaa. Edellä mainittujen merkittävien rakennusten lisäksi alueella sijaitsi runsaasti 1-2 –kerroksisia pienempiä makasiinirakennuksia, jotka ovat vuosikymmenien kuluessa korvautuneet isommilla rakennuksilla. Yksittäisten ja jopa vierekkäistenkin tonttien rakentumishistoria voivat olla hyvinkin toisistaan poikkeavia. Joillakin tonteilla ensimmäinen paikalle rakennettu rakennus on säilynyt nykypäivään asti. Osassa tontteja voi historian aikana sijainnut useampikin rakennus – tai rakennusta on muutettu ja laajennettu useaan otteeseen.

Säilyneen rakennuskannan osalta merkittävä vaihe sijoittuu 1930-40-luvuille. Tänä ajanjaksona suuri osa matalista 1-2 –kerroksisista varastorakennuksista korvautui uudemmilla ja korkeammilla (4-5 krs) rakennuksilla. Monet ajanjakson rakennuksista ovat käytössä edelleen ja ovat tärkeä osa alueen kaupunkikuvan ja identiteetin muodostumisessa, vaikkakin rakennusten käyttötarkoitus on jo lähes täysin muuttunut.

1930-40 –luvut olivat funktionalistisen arkkitehtuurin esiintulon aikaa ja monet Tullin alueen rakennuksista ovat tämän aikakauden tyylin puhdaslinjaisia esimerkkejä. Vanhimmat näistä uusista rakennuksista sijoittuvat alueen rautatieaseman puoleiselle luoteiskulmalle, tärkeimpänä kokonaisuutena SOK:n valkoiset varastorakennukset 1930-luvun loppupuolelta.

KUVA SUMELIUKSENKADULTA VUONNA 1936
Vasemmalla 1920- ja 30-luvulla rakennettuja uusia varastorakennuksia, joista ensimmäinen on nykyisin Sokos Hotelli Villa ja jälkimmäinen osa Tullintorin kauppakeskusta. Etualalla Sumeliuksenkadun itäreunan vanhempia ja matalampia rakennuksia, jotka ovat korvautuneet vuosikymmenten kuluessa tehokkaamman rakentamisen alta. Taustalla rakennetaan Maakauppiaitten Oy:n funkistyylistä varastotaloa, joka myöhemmin siirtyi SOK:n omistukseen ja jotka muodostavat nykyisen Tullintorin kauppakeskuksen pohjoisen päädyn.
Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

MAAKAUPPIAIDEN OY 1936 HAMMARENINKADULTA
Vastavalmistunut Maakauppiaiden Oy:n talo, joka myöhemmin siirtyi SOK:n omistukseen. Valkoiset rakennukset muodostavat nykyisin Tullintorin kauppakeskuksen pohjoisosan. Yksikerroksinen punatiilinen varastorakennus vasemmalla on hyvä esimerkki vanhemmasta ja matalammasta varastorakennuskannasta, joka korvautui 4-5-kerroksisten uusien rakennusten tieltä.
Kuva E.M. Staff 1936, Vapriikin kuva-arkisto.

TULLIN ALUE 1940 -1960: PIENTEOLLISUUDEN TEHDASKORTTELIT

Toisen maailmansodan jälkeen painopiste Tullin alueen rakentamisessa siirtyi kauemmas rautatieasemalta itää ja kaakkoa kohti. Alueen muutoksessa merkittävä vaihe oli Tammelanpuistokadun (nyk. Yliopistonkatu) varren kortteleiden asemakaavan uudistaminen vuonna 1937 (kaava n:o 70).

Alueelle vuosikymmenien aikana rakentunut pienimuotoinen tuotanto- ja varastotila koostui vanhempien makasiinialueiden tapaan matalista 1-2 kerroksista tiili- ja puurakenteisista pienteollisuusrakennuksista. Uusi asemakaava mahdollisti huomattavasti tehokkaamman rakentamisen säätämällä rakennuskorkeuden puistokadun puolella enimmäkseen +123 metriin. Maanpinnan korkeuden ollessa vastaavassa paikassa n. +100, uusi kaava mahdollisti jopa 6-7 –kerroksisten rakennusten rakentamisen. Asemakaavassa muodostui myös Tullin alueelle yksi sen kaupunkikuvallinen ominaisuus: puistokadun puoleiset reunat ja alueen kulmat saivat suuremman rakennusoikeuden kuin alueen sisäosat. Pinninkadun puolella alueen topografia paitsi laskee alaspäin, myös kaavan sallima räystäskorkeus laskee +123:sta +112:een.

Asemakaava vahvisti alueen tuotantoluonteen jatkumon osoittamalla tontit tehdasalueiksi. Myös nykyisen Tampere-talon tontille osoitetut asuinkorttelit korvautuivat tehdastonttikaavalla. Teurastamotoiminta tosin oli tontilla alkanut jo 1906. Teurastamoa laajennettiin huomattavasti 1936 ja kaavalla vahvistettiin alueen muutos.

OTE TAMPEREEN KAUPUNGIN ASEMAKARTASTA 1939
Tampereen kaupunki

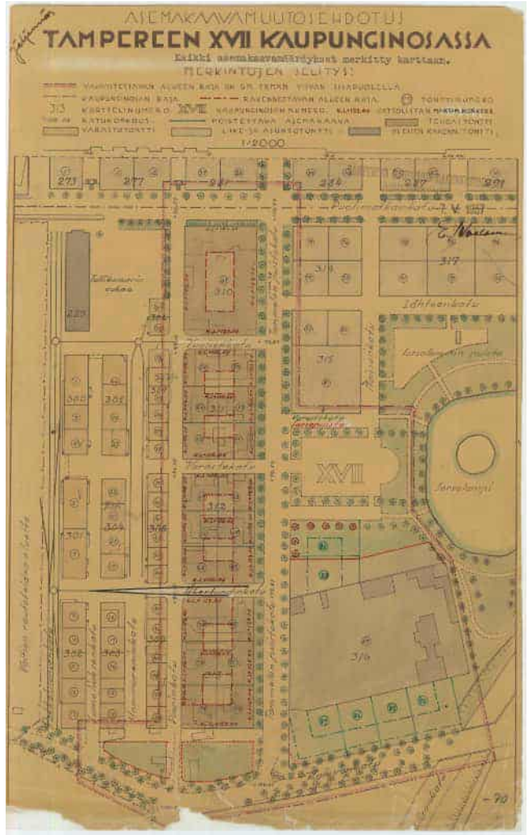

ASEMAKAAVAN MUUTOS 1937
Asemakaava n:o 70, Tampereen kaupunki, asemakaava-arkisto.

XVII kaupunginosan itäosat Sorsapuiston ympärillä olivat 1920- ja 30-lukujen kuluessa rakentuneet valmiiksi asuinalueina, samoin Sorsapuisto oli rakennettu 1930-luvulla. Tätä taustaa vasten on erityislaatuista, ettei tuotantolaitosten kortteleita sijoitettu keskustasta kauemmas ja asuinalueitten ulkopuolelle oraalla olleiden funktionalistisen kaupunkisuunnittelun oppien mukaisesti.
Vanha kaavoitusperinne vaikutti kuitenkin vielä vahvasti 30-luvun lopulla. Uuden kaavan korttelimuoto oli perinteinen umpikortteli ja tuotantorakennusten sijoittaminen asuinkortteleiden viereen ei ollut ongelma, näin oli rakennettu aiempinakin vuosikymmeninä keskustassa ja Tammelassa. Luonnollisesti myös alueen logistisilla eduilla oli oma tärkeä arvonsa. Autoliikenteen alkavasta lisääntymisestä huolimatta suurin osa rahdista kulki edelleen raiteilla ja tuotannon sijoittaminen ratapihan läheisyyteen oli tästäkin näkökulmasta käytännöllistä.

Yritysten näkökulmasta halukkuuteen sijoittua keskustan tuntumaan vaikutti myös ammattitaitoisen työvoiman saanti, joka syrjäisiin sijainteihin verrattuna oli helpompaa (Wacklin 2007, s. 23).

Tammelan puistokadun umpikortteleiden rakentuminen ajoittuu enimmäkseen 1940-60-luvuille. Ensimmäisiä uuden kaavan mukaisia kohteita oli Starin lääketehtaan rakennus (1943-48) Pinninkadun ja Åkerlundin kadun kulmassa. Rakennuksen julkisivu on vaalea ja rappauspintainen, toisin kuin muut 40- ja 50-lukujen kuluessa näihin kortteleihin rakennetut pienteollisuusrakennukset.
Starin tehtaan laajennus vuodelta on 7-kerroksinen punatiilirakennus (1955), samoin kadun toisella puolella vastaavan kokoinen Yliopistonkatu 56:n tehdasrakennus (1946) ja saman korttelin Pienteollisuustalon rakennukset (1957-77) sekä Pinninkatu 47:n Hämeen kenkätehtaan rakennus (1951). Myös Attilan tehdasrakennusta laajennettiin merkittävästi vuonna 1954, juuri Yliopistonkadun varrella.

Rakennushistoriallisesti arvioituna näiden pelkistettyjen tehdasrakennusten status alueen rakennuskannassa ei ole yhtä vahva kuin varhaisempien ja suojeltujen funkistyylisten varastomakasiinien. Rakennusten merkitys alueen identiteetin muodostumisessa on kuitenkin merkittävä ja käsin muurattuine julkisivuineen ne muodostavat arvokkaan ja melko yhtenäisenkin kerrostuman alueen rakennushistoriassa.

PIENTEOLLISUUSTALON ENSIMMÄINEN VAIHE 1958
Kuva: Juhani Riekkola, Tampere-Seuran arkisto

ÅKERLUNDINKATUA 1954
Kuvassa Tampereen rakennuskonttorin rakennus vastapäätä HMK:n makasiinia sekä oikeassa kulmassa Lääketehdas Starin rakennus.
HAMMERENINKATUA 1954.
Kuva: Tampereen museot/ Reino Branthin

Viereinen sivu:
TULLIN ALUEEN ITÄPUOLI 1950-LUVUN ALUSSA
Kuva: Tampereen museot, Atelier Laurent,
Henkseleistä High Techiin 2007 s.11

TULLIN ALUETTA ILLALLA ENNEN TULLINTORIN KAUPPAKESKUKSEN JA SANTUNKULMAN MUUTOKSIA 1980-1989
Edessä Hämeen Osuusteurastamon rakennus (Santunkulma) sekä SMK:n varastorakennus, takana makasiinirakennus (nyk. Hotelli Villa), Maakauppiaitten OY:n rakennus sekä SOK:n varastot.
Kuva: Matti Selänne, Tampereen museot

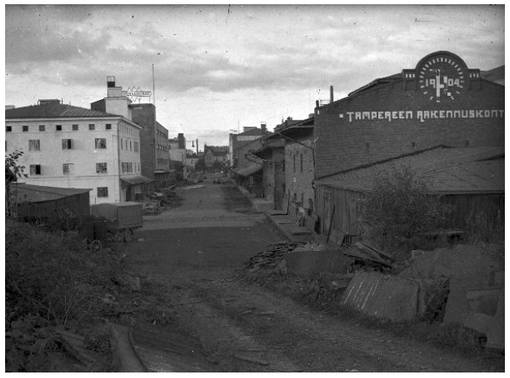

TULLIN ALUE 1960-80: UUDET TOIMINNOT JA JÄLKITEOLLISEN AJAN ALKUVAIHEET

Vaikka Tullin alue kehittyi vuoden 1937 asemakaavan myötä yhä vahvemmin tehdasalueena, kaupungin kasvaminen sen ympärillä toi mukanaan myös muutoksia, jotka ennakoivat alueen muutoksia tulevina vuosikymmeninä.

Yksi merkittävimmistä muutoksista oli päätös sijoittaa Tampereelle siirtynyt Yhteiskunnallinen korkeakoulu Kalevantien eteläpuoleiselle alueelle. Alue oli yli puolen vuosisadan toiminut kaupungin varikkoalueena ja siellä sijaitsi joukko matalia varasto- ja työpajarakennuksia. Alue raivattiin tyhjäksi ja paikalle rakennettiin moderni yliopistorakennus, joka valmistui vuonna 1960.

Kaupungin varikkotoiminnot siirtyivät hetkeksi aikaa Sorsapuiston teurastamon paikalle, joka lopetti toimintansa vuonna 1962. Teurastamon alueella toimi myös hetken aikaa eläintarha, joka sai alkunsa kahden lahjoitusleijonan sijoittamisongelmasta (ystävyyskaupunki Lodzin lahjoittamat leijonat Tam ja Pere). Eläintarhan elinkaari jäi kuitenkin lyhyeksi, se toimi vain kahdeksan vuotta perustamisensa 1964 jälkeen.

1960-luvun taitteeseen osuu myös toinen kaavoitus- ja rakennushanke, joka muutti Tullin alueen luonnetta uuteen suuntaan. 1959 laaditussa asemakaavamuutoksessa Yliopistonkadun ja Varastokadun kulmaan osoitettiin varaus asuinkerrostalolle, joka rakennettiin vuonna 1961. Muutos asuntopainotteiseen suuntaan oli kuitenkin yksittäinen poikkeus, sillä kesti yli puoli vuosisataa ennen kuin seuraava asuinrakennus valmistui vuonna 2004 Tullinaukiolle.

Teollinen toiminta muuttui toisen maailmansodan jälkeen yhä enemmän perinteisestä savupiipputeollisuudesta hienovaraisemman tuotannon suuntaan, jossa iso rooli oli erilaisissa pien- ja keskisuurilla yrityksillä. Kasvavassa ja modernisoituvassa kaupungissa syntyi yhä enemmän erilaista erikoistunutta tuotantotoimintaa, joka alkoi uudesta pienestä yrityksestä. 1950-luvulla perustettu Pienteollisuustalo Tullin alueella on hyvä esimerkki siitä miten näille yrityksille perustettiin tiloja kasvaa ja kehittyä. Toiminta pienteollisuustalossa kasvoikin hyvää vauhtia ja Pienteollisuustalo rakensi laajennukset 2-4 vuosina 1962, 1970 ja 1977 saman korttelin alueella. Perinteinen laajamittakaavainen teollisuus puolestaan siirtyi yhä kauemmas kasvavan kaupungin tieltä sitä varten kaavoitetuille omille teollisuusalueille.

Kaupungin kasvun myötä Tullin alueen asema kaupunkirakenteessa muodostui yhä enemmän keskeiseksi. Tuotantotoiminnan lisäksi tilat alkoivat olla kysyttäjä myös erilaisille palveluyrityksille ja toimistoille. Muutos Tullin alueen kaavoituksessa on nähtävissä erityisesti 1970-luvulla, jolloin asemakaavoja muutettiin liikerakennusten korttelialueiksi. Kortteleissa tosin säilytettiin myös mahdollisuus sijoittaa rakennuksiin teollisuutta palvelevia varastotiloja (esim. kaavat n:o 4593/1975 ja n:o 5118/1977).

1.

2.

3.

4.

Viereinen sivu:
1. TAMPEREEN YLIOPISTO 1960-1969
***Kuva*: Tampereen museot / Sven Löfström**

2-4. ILMAKUVAT YLIOPISTON ALUEESTA ETELÄSTÄ PÄIN JA SORSAPUISTOSTA PÄIN ENNEN YLIOPISTON PÄÄRAKENNUKSEN RAKENTAMISTA 1958 SEKÄ PÄÄRAKENNUKSEN VALMISTUMISEN JÄLKEEN 1960
Kuvat: Vapriikin kuva-arkisto

5. KORTTELIN 303 LIIKERAKENNUKSEN ASEMAKAAVA
Kaava n:o 5118, jossa tontti osoitetaan liikerakennusten alueeksi, jolla on sallittu enintään 40% teollisuutta palvelelvia varastotiloja. Samassa kaavassa Hammareninkatu suljetaan korttelin 303 osalta, mikä oli osittain tapahtunut jo korttelin sisäosien laajennusten myötä 1950-luvulla.
Tampereen kaupunki, asemakaava-arkisto

6. TAMPEREEN KAUPUNGIN OSOITEKARTTA 1964
Tampereen kaupunki

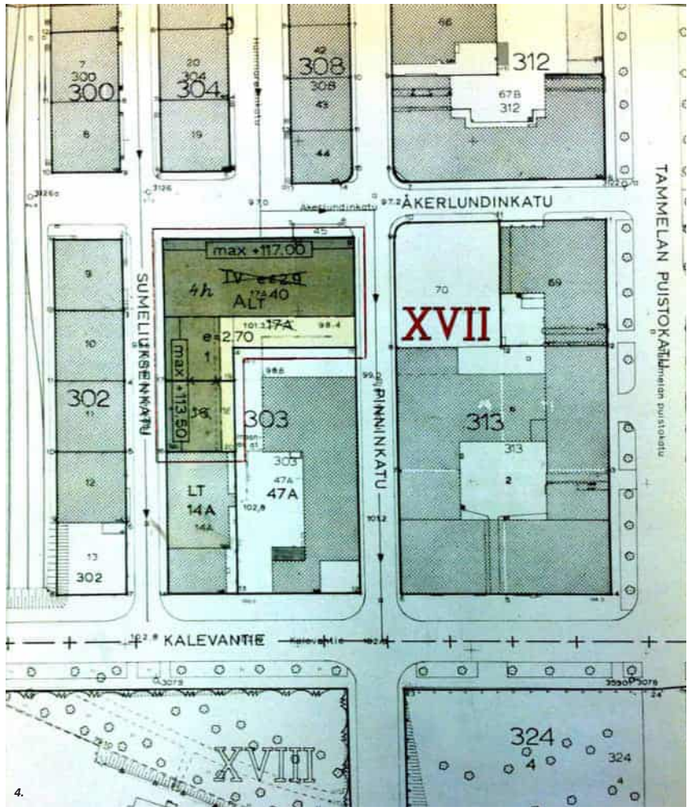

4.

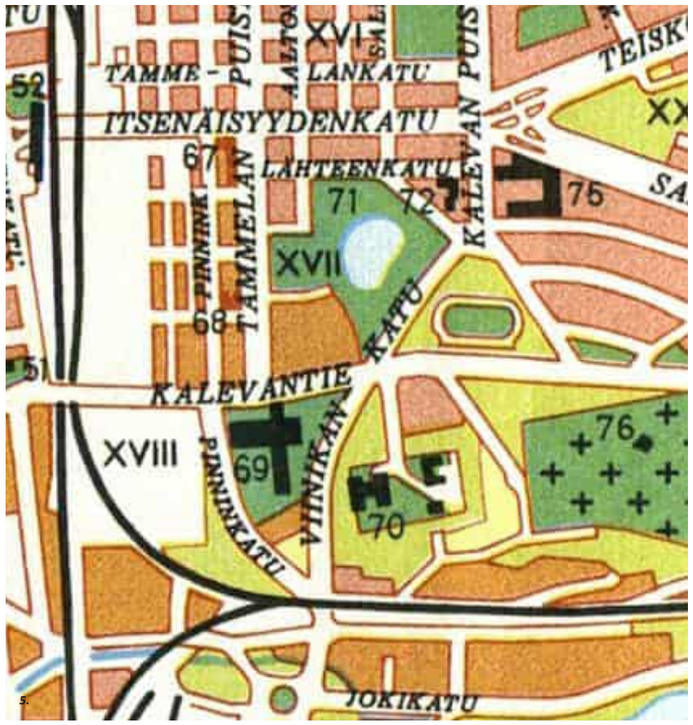

5.

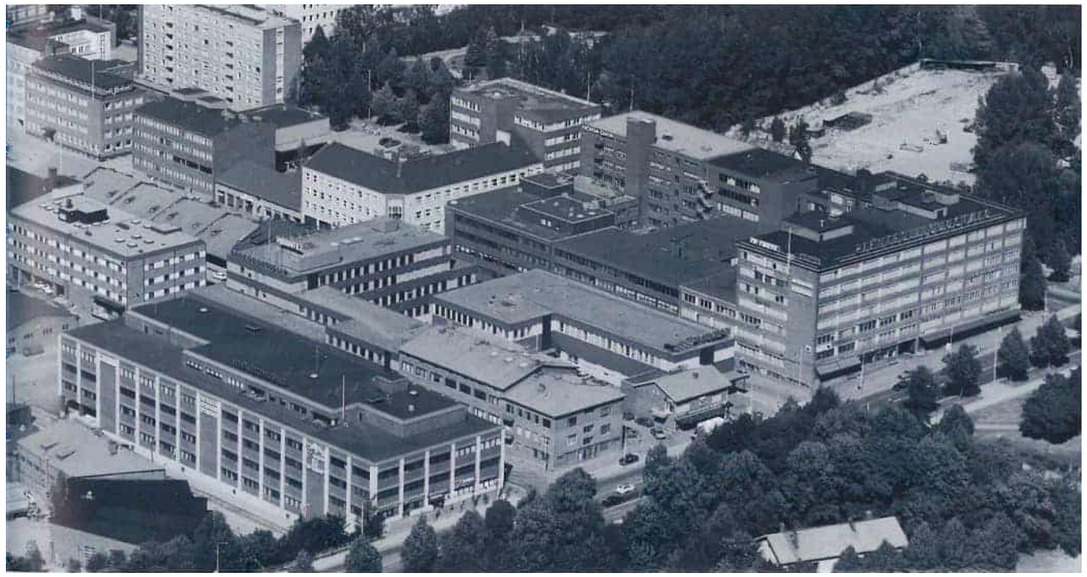

JÄLKITEOLLINEN TULLIN ALUE 1980-2000

On luonnollista, että tehdas- ja varastoalueena toimineen Tullin alueella yhteiskunnallisen muutoksen ja elinkeinoelämän kehityksen syklit näkyvät selkeästi. Jälkiteollinen aika toi teolliselle alueelle huiman muutoksen tullessa. Sen vauhti kiihtyi 1980-luvun loppua kohti.

1970-luvulla alkanut rakennusten ja kaavojen käyttötarkoitusten muutos liike- ja toimistorakennuksien suuntaan oli ensimmäinen paikallinen konkreettinen ilmentymä muutoksesta jälkiteolliseen aikaan. Teolliselle tuotannolle tässä sijainnissa ei enää ollut edellytyksiä, se alkoi siirtyä muualle tai paikoin kuihtua kokonaan. Alueen oman tuotannon hiipuessa tarvetta varastotiloihin ei myöskään ollut samassa mitassa. Logistiikankin logiikka yleisesti muuttui – se muutti isompiin yksiköihin ja (auto)liikenteen kannalta keskeisempiin sijainteihin.

Tuotanto ei kuitenkaan hiipunut kokonaan eikä yhdellä kertaa. Vielä vuonna 1983 Pienteollisuustalo laajeni yhä Sumeliuksenkadun varressa uudella 6. vaiheen ja 10 000 kerrosneliön laajennuksella. Uuden rakennuksen tilat eivät kuitenkaan enää olleet kokonaan tuotantotilaa, vaan rakennukseen oli myös toimistotilavarauksia palveluyrityksille ja yhdistysten toimistoille (Wacklin 2007, s. 94). Uuden rakennuksen asemakaavan mukaisesti myös useita muita pienteollisuustonttien kaavoja muutettiin 1980-luvun alussa siten, että kaavamerkintä (KTT) mahdollisti käyttötarkoituksen muutokset, eli liike-, toimisto- ja teollisuustoiminnan samassa rakennuksessa.

Uusia kokonaan toimistokäyttöön osoitettuja rakennuksia olivat KOY Hammareeni, teräsrakenteinen toimistorakennus Hammareninkadun ja varastokadun kulmassa. Toinen uusi toimistorakennus oli ns. Tulppaanitalo Pinninkadulla, Iki-instituutille suunniteltu rakennus vuodelta 1988. Yksi Tullin uusista luonteenpiirteistä oli juuri erilaisten terveydenhuoltoon ja kuntoutukseen liittyvien yhdistysten sijoittuminen alueelle.

PIENTEOLLISUUSTALON KAIKKI SEITSEMÄN VAIHETTA 1980
Henkseleistä High Techiin - Tampereen Pienteollisuustalo Oy 50 vuotta, s. 2007

PIENTEOLLISUUSTALON 2. VAIHE VALMISTUNEENA.
Kuva: Henkseleistä High Techiin s. 70
Tampereen Pienteollisuustalo Oy:n kokoelmat

Viereinen sivu:
PIENTEOLLISUUSTALON 6. VAIHEEN ASEMAKAAVA (N:O 6068) VUODELTA 1983.
Kaavassa näkyy sekä tehdastonttien kaavamerkinnän muutos liike- ja toimistopainotteiseen suuntaan (AL, ALT, KTT) että alueen logistiikka- ja teollisuusperinnön jatkuminen. Ratapihalta oli raideyhteys uuden Pienteollisuustalon lastauslaiturille, josta lastattiin Neuvostoliittoon matkanneita tavaravaunuja. Koko alueen kattavassa kartassa hienosti myös näkyvissä vielä käytössä ollut kolmas veturihalli.
Tampereen kaupunki, asemakaava-arkisto.

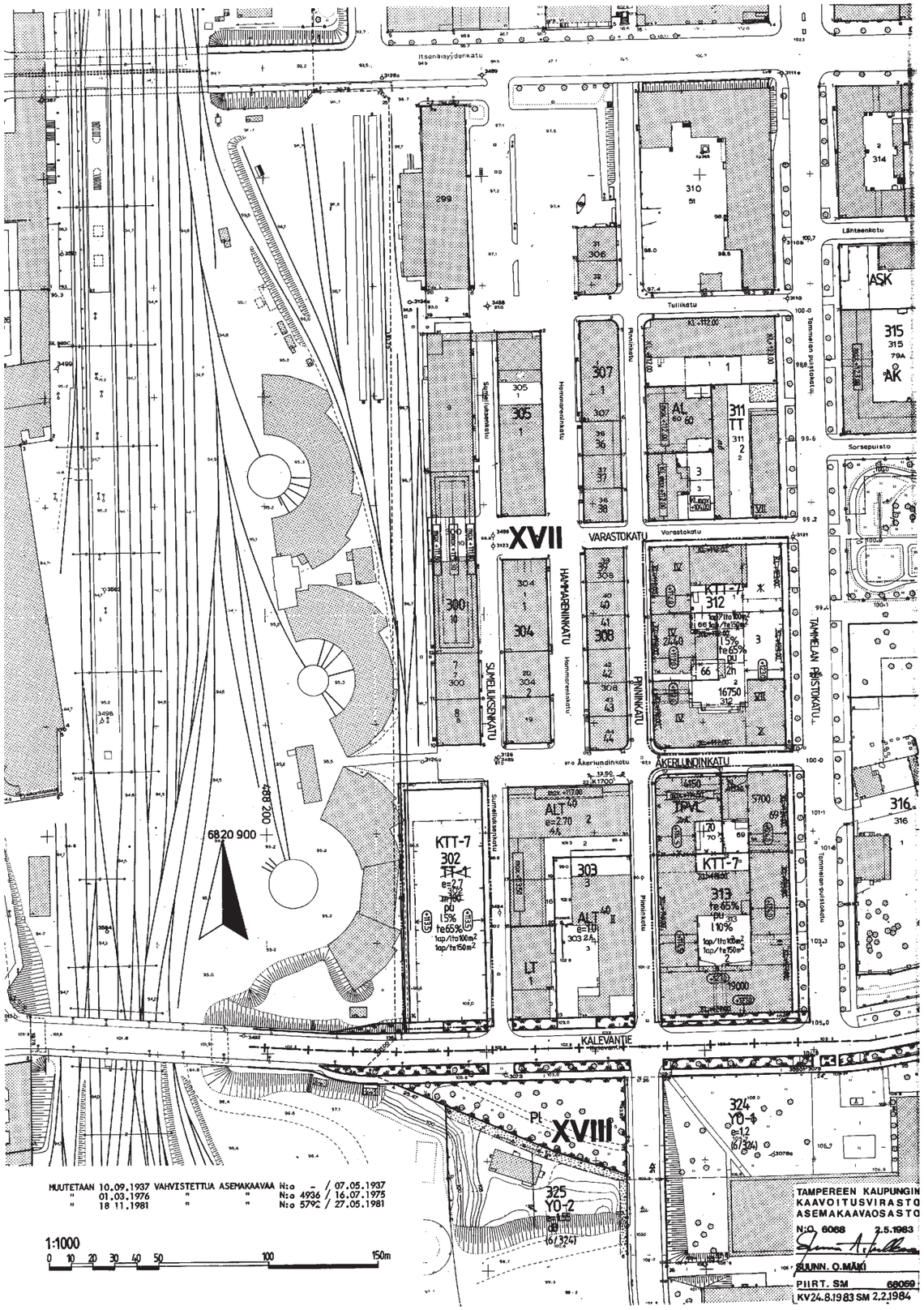

Liike- ja toimistomuutosten lisäksi 1980-alun kaavoituksessa tapahtui myös muita muutoksia. Tullin alueella tehtiin ensimmäiset rakennussuojelua koskevat toimenpiteet vanhan teollisuus- ja makasiinirakennusperinnön säilyttämiseksi. Suojelukaavat saivat mm. Attila ja HMK:n makasiini (Myllärit ravintola). Suojelu liittyi näitä rakennuksia koskeviin isoihin muutoksiin: Attilan rakennuksessa tehdastoiminta oli loppunut jo 1975 ja vuonna 1985 siirtyi kokonaisuudessaan yliopiston käyttöön. Rakennukseen sijoittui sekä yliopiston kirjasto että erinäisiä laitoksia opetustiloineen. HMK:n makasiinin yhteyteen puolestaan rakennettiin 1986-87 nelikerroksinen pysäköintirakennus. Pysäköintirakennus oli alueen ensimmäinen tässä kokoluokassa; se kattoi koko loppukorttelin sekä myös osan Hammareninkatua, joka tältä osin kapeni lähes puoleen entisestään.

1980-luvun loppua kohti alueen muutosvauhti kiihtyi entisestään. Uutta konserttisalia oli suunniteltu kaupungissa jo pitkään, jopa 1930-luvulta asti. Hankkeen suunnittelu sai uutta puhtia 1970-luvulla konsertti- ja kongressitalona ja päätös sen sijoittamisesta entisen teurastamoalueen paikalle Sorsapuistoon tapahtui asemakaavan myötä vuonna 1977. Itse rakennushanke lähti käyntiin arkkitehtuurikilpailun kautta vuonna 1982-83 ja rakennus vihittiin käyttöön valmiina vuonna 1990. Tullin alueen kulttuuripainotusta vahvisti Tullikamarin ja pakkahuoneen muutos kulttuurikeskukseksi vuonna 1988. Maantuotteen vanha mylly muutettiin kulttuuri- ja ravintolatila Telakaksi vuonna 1996.

Alueen toiminnallista luonnetta ja sisäistä rakennetta ehkä eniten muutti kuitenkin Tullintorin kauppakeskuksen rakentaminen 1990-luvun vaihteessa. Kauppakeskus rakennettiin pääosiltaan SOK:n entisiin varastorakennuksiin, joiden toiminta oli 80-luvun kuluessa siirretty kauemmas keskustasta Kauppakeskus sijoittui paitsi näihin funkisrakennuksiin, myös yhdisti erilliset rakennukset ja kapeat makasiinikorttelit yhteen Sumeliuksenkadun ylittävällä lasikatteella. Samassa yhteydessä rakennettiin myös entisen Pakkahuoneenkadun kohdalle kaksikerroksinen pysäköintikansirakennelma sekä Tullinaukion maanalainen pysäköintilaitos.

1990-luvun taitteessa Tullien alueelle rakennettiin myös kaksi hotellia, jotka sekä sopivat alueelle luontevasti sen keskeisen sijainnin ja rautatieaseman läheisyyden ansiosta että tukevat alueen kulttuuri- ja kongressipalveluja. Sokos hotelli Villa valmistui Tullintorin kauppakeskuksen yhteyteen vanhaan, vuonna 1926 rakennettuun Osuusliike Voiman keskusvaraston rakennukseen. Nykyinen hotelli Holiday Inn Tampere puolestaan rakennettiin vanhan pienteollisuus- ja varastohallin paikalle Yliopistonkadun ja Tullikadun kulmaukseen.

1990-luvun lamavuodet hidastivat Tullin alueen muutosvauhtia. Yliopiston uusi laajennusosa Pinni 1 valmistui vuonna 1993 ja samalla laajentuva kampusalue katkaisi vanhan Pinninkadun yhteyden etelään. Muut hankkeet jäivät odottamaan parempia aikoja ja uutta vuosituhatta.

LEIKKAUSPIIRROS TULLINAUKION PYSÄKÖINTI
KSOY Arkkitehtitoimisto 1990

Viereinen sivu:
TULLINTORIN KAUPPAKESKUKSEN ASEMAKAAVA (N:O 6736) VUODELTA 1988.
Kaavassa nähtävissä alueen kehittämisen painopisteen muutos alueen luoteiskulmalle asemanseudun läheisyyteen. Kaavakartassa näkyvissä myös uusien liike- ja toimistorakennusten sijoittuminen Veturitorin laidoille (nykyisten Ukko-Pekan ja Pendolinotalon tontit). Tampereen kaupunki, asemakaava-arkisto.

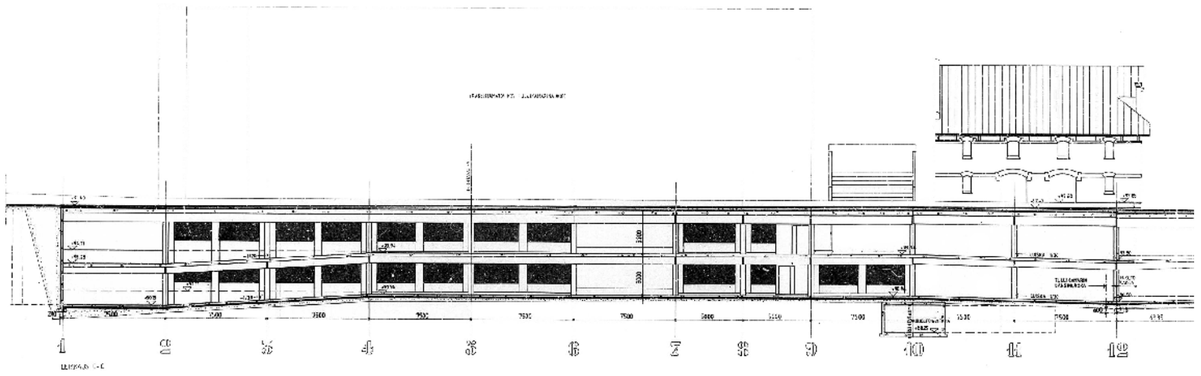

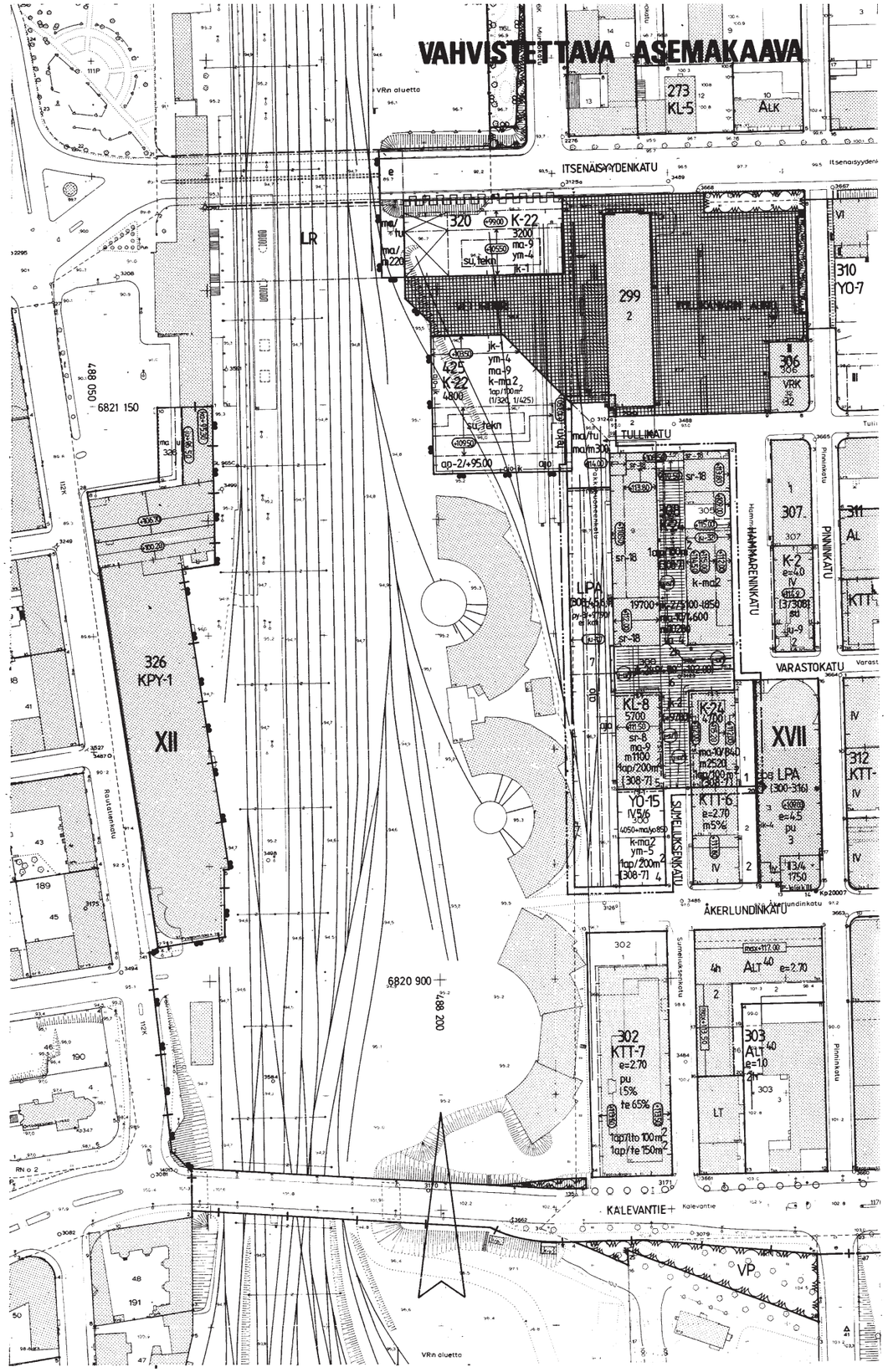

TULLIN ALUEEN UUDEN VUOSITUHANNEN ALKU: TOIMISTOKAUPUNGINOSA

Lamavuosien jälkeen kaupunkien talous lähti uuteen kasvuun uusien teknologiayritysten vetämänä. Tampere oli yksi maan tärkeimmistä keskuksista informaatioteknologian kehittämisessä ja soveltamisessa. Informaatiosektorin työpaikat yli kaksinkertaistuivat muutaman vuoden sisällä 2000-luvulle tultaessa (Tampereen kaupungin tilastojulkaisuja: Toiminatympäristö, työpaikat 20.10.2012, dia 12: ICT-sektorin työpaikat Tampereella 1993-2008).

Tullin alue ei saanut jättipottia uusien ICT-yritysten toimipaikkavalinnoissa heti vuosituhannen vaihteessa. Uusi talousnousu sai kuitenkin liikkeelle uusia toimitiloihin liittyviä rakennushankkeita, jotka toteutuivat hieman myöhemmin, 2010-luvun molemmin puolin – ja kaikki uuden Ratapihankadun varteen: Pendolino-toimistotalo rakentui alueen luoteisnurkkaan 2007. Tulli Business Parkin tilat alueen lounaisnurkassa Åkerlundinkadulla valmistuivat 2008-09. Sorin sillan eteläpuolella puolestaan valmistuivat Technopolis Yliopistonrinteen ensimmäiset rakennusvaiheet vuosina 2010 ja 2012- uusimmat vaiheet 3-4 ovat parhaillaan rakentumassa.

Yliopisto on rakennushankkeillaan ollut myös muokkaamassa uutta Tullin alueen yleisilmettä. Yliopisto tiivisti tilojaan 2000-luvulla kampusalueen läheisyyteen ja vetäytyi suurimmasta osasta Tullin alueen vanhoihin rakennuksiin sijoittuneista tiloistaan. Pinni B –laajennusosa kampuksen lounaislaidalla valmistui vuonna 2003. Seuraavana vuorossa oli kirjastorakennus Linnan rakentaminen vuonna 2006. Tuorein lisärakennus on Åkerlundin varteen rakennettu Virta-rakennus, joka on osin modifioitu vanhaan rakennusrunkoon vuonna 2009.

KUVAT: 2000-LUVUN RAKENNUKSIA TULLIN LOUNAISLAIDALTA, KAMPUSALUEEN JA TULLIN ALUEEN YHTYMÄKOHDASSA
Yliopiston Linna-kirjasto ja Pinni B -laajennusosa sekä Technopolis Yliopistonrinne.

ALUEEN ASEMAKAAVAT JA HANKKEET

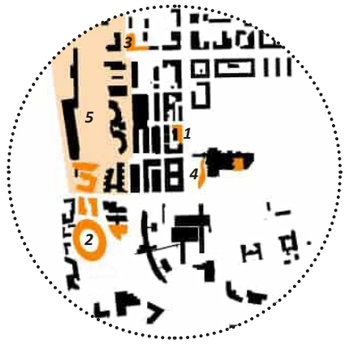

1. YLIOPISTONKATU 50
Aihio Arkkitehdit

Yliopiston-, Varasto-, Pinnin- ja Åkerlundinkadun rajaaman korttelin tyhjä koilliskulma täydentyy Yliopistonkadun ja Varastokadun kulmasta L-muotoisella asuinrakennuksella. Katutasoon sijoittuu liiketiloja. Asukkaiden piha sijoittuu korttelin sisäpihan puolelle autosuojan yläpuolelle. Kohdetta rakennetaan parhaillaan.

2. KANSI JA AREENA
Studio Daniel Libeskind, Aihio Arkkitehdit (2010-)

Tullin alueen lounaan puolelle, ratapihan päälle on suunniteltu Tampereen Kansi ja Keskusareena, joiden asemakaava on hyväksytty vuonna 2011. Kokonaisuus sisältää Keskusareenan, joka on 50 000m^2:n kokoinen urheilu- ja tapahtumakeskus, johon tulee yli 10 000 katsomopaikkaa. Lisäksi viiteen 15-28 –kerroksiseen tornimaiseen rakennukseen on suunniteltu yhteensä 60 000m^2 liike- ja toimistotiloja sekä asuntoja ja hotelli. Suunnitelman on laatinut arkkitehtitoimisto Studio Daniel Libeskind.
www.ncc.fi/fi/Toimitilat/Hybridihankkeet/Tampereen-Kansi-ja-Keskusareena/

www.kiinteistomaailma.fi/1121621

www.ncc.fi/fi/Toimitilat/Hybridihankkeet/Tampereen-Kansi-ja-Keskusareena/

3. RASTI-KORTTELI
BST-Arkkitehdit Oy

Murtokadun ja Itsenäisyydenkadun kulmaan on hyväksytty asemakaava, joka käsittää koko korttelin uudistamisen asuin- ja liikerakentamisella, yhdistäen korttelin kolme tonttia. Suunnitelma sisältää mm. 20-kerroksisen tornitalon rakentamisen. Uudisrakentaminen korvaa mm. paikalla nykyisin sijaitsevan Rastin talon.

BST-Arkkitehdit

4. TAMPERE-TALON HOTELLI
Arkkitehtitoimisto ALA oy, SRV, Marriott (2013-)

Tampere-talon hotellin tontinluovutus- ja yhteistyömallikilpailu järjestettiin 2013. Kilpailun voitti Arkkitehtitoimisto Alan ehdotus. Suunnittelualue sijoittuu Tampere-talon eteen Yliopistonkadun ja Kalevantien kulmaan. Ehdotuksessa hotellin massa muodostuu tornimaisesta hotelliosasta sekä matalasta rinnemäisestä osasta, joka liittää suunnitelman Tampere-taloon. Suunnitelma käsittää 170 hotellihuonetta sekä aulapalvelut, ravintolan, ylimmän kerroksen yhteistilat ja paikoituskellarin yhdessä tasossa. Kokonaiskerrosala on 8260m^2.
Arkkitehtitoimisto ALA (2013) Tampere-talon hotelli

Arkkitehtitoimisto ALA (2013) Tampere-talon hotelli

5. TAMPEREEN ASEMAKESKUS ”RECONNECTING TAMPERE”
COBE Aps, Ramboll Finland Oy,
Lunden Architecture Oy,
Newsec Valuation Oy (2014-)

Kansainvälinen kutsukilpailu järjestettiin tammi-lokakuussa 2014. Kilpailijoiden tehtävänä oli esittää ideoita aseman seudun liikenteellisen, toiminnallisen, kaupunkikuvallisen ja arkkitehtonisen ratkaisun löytämiseksi, sekä sijoittaa Sorinsillalta Erkkilänsillalle ulottuvalle kilpailualueelle 100- 120 000 kerrosneliömetriä uutta rakentamista, johon sisältyvät uuden Asemakeskuksen toiminnot.

Kilpailun voitti ehdotus ”ReConnecting Tampere”, jossa kaupunkirakennetta jatketaan kauttaaltaan rautatiealueen yli. Radan päälle on esitetty huomattavan paljon rakentamista. Rautatieaseman eteläpuolelle on esitetty uutta keskuspuistoa. Linja-autoasemaa on esitetty radan itäpuolelle liikenteen viitesuunnitelman mukaisesti.

Kilpailun jälkeen asemakeskusalueelle laaditaan yleissuunnitelma.

Tampereen asemakeskuksen suunnittelukilpailun arvostelupöytäkirja
www.tampere.fi/tampereinfo/ajankohtaista/ZXcz3eXPg.html
www.tampere.fi/tampereinfo/projektit/kaupunkiymparisto/keskustahanke/asemakeskus.html

COBE ReConnecting Tampere 2014

COBE ReConnecting Tampere 2014

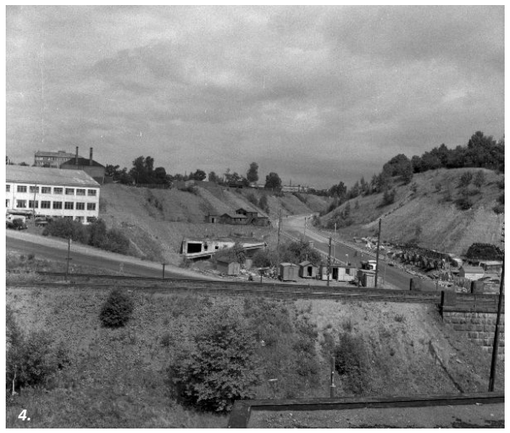

TULLIN ALUEEN KATUVERKON MUUTOKSET 1900-LUVULTA NYKYPÄIVÄÄN

Alueen sisäinen katuverkko ja korttelirakenne on pääpiirteissään pysynyt lähes muuttumattomana, vuoden 1900 asemakaavan mukaisena nykypäivään asti. Suurimmat muutokset ovat tiettyjen katuyhteyksien sulkeminen: Hammareninkadun eteläpää sulkeutui vaiheittain, kun eteläpään kortteli 3030 rakennettiin umpeen 1950- ja 70-luvuilla. Aiemmin muita katu- ja leveämmän Hammareninkadun merkitys alueella pieneni entisestään kun osa katualueesta otettiin pysäköintitalon tontiksi 1980-luvulla. Katuyhteydet muuttuivat 90-luvun vaihteessa myös Tullintorin kauppakeskuksen ja sen läntisen pysäköintikannen kohdalla. Sumeliuksenkatu jäi osin kauppakeskuksen sisään ja Tullikadun kohdalle sijoittui pysäköintikansi. Sumeliuksenkadun ja Pakkahuoneenkadun eteläpäät otettiin tonttialueeksi 2000-luvulla (Tulli Business parkin rakentamisen myötä) ja käytännössä kummallakaan kadulla ei ole enää moottoriajoneuvoilla ajettavia katuosuuksia.

Alueen reunoilla suurimmat muutokset ovat etelän suunnalla, missä perinteistä kantakaupungin kaavoitettua korttelistoa ja katuverkkoa ei ollut lainkaan, vaan rakennusryhmät sijoittuivat Kalevanharjun vaihtelevaan maastoon erillisinä ryppäinä (varikkoalue, sairaala-alue, yliopisto).

Etelästä, Jyväskylän radan alituksen suunnalta, ei ollut oikeastaan yhtään suoraviivaista katua tai tietä Tullin ja Kalevan suuntaan ennen 1930-lukua. Vuonna 1931 laaditussa asemakaavassa linjattiin sekä Pinninkadun jatke että Viinikankatu. Pinninkadun jatkekin jäi lopulta 1990-luvulla yliopiston kampusalueen sisään ja korvaavaksi katuyhteydeksi linjattiin koko Tullin aluetta lännessä rajaava Ratapihankatu.

Kalevantien vanha kaareva maantielinjaus puolestaan suoristettiin vuonna 1948 laaditussa asemakaavassa alueen ruutukaavan mukaiseksi.

1-2. PUOLIMATKANKATU (NYK. ITSENÄISYYDENKATU) 1930-LUVUN ALUSSA.
Rautatietunnelin takia tien korkeusasemaa jouduttiin laskemaan. Aamulehti, Vapriikin kuva-arkisto.
3. NÄKYMÄ VIINIKANKADULLE 1959
Juhani Riekkola, Vapriikin kuva-arkisto.
4. NÄKYMÄ ÅKERLUNDINKADULTA HMK:N MAKASIINILTA TULLIN AUKIOLLE PÄIN 1954
Kuva: Tampereen museot/ Reino Branthin

Viereinen sivu ylhäältä alas:
PINNINKADUN JA VIINIKANKADUN LINJAUS ASEMAKAAVASSA 1931, KAAVA N:O 150, ELIS KAALAMO
Tampereen kaupunki, asemakaava-arkisto.
ASEMAKAAVA N:O 96 VUODELTA 1948
Kalevantien oikaisu ruutukaavan mukaiseksi
Tampereen kaupunki, asemakaava-arkisto.

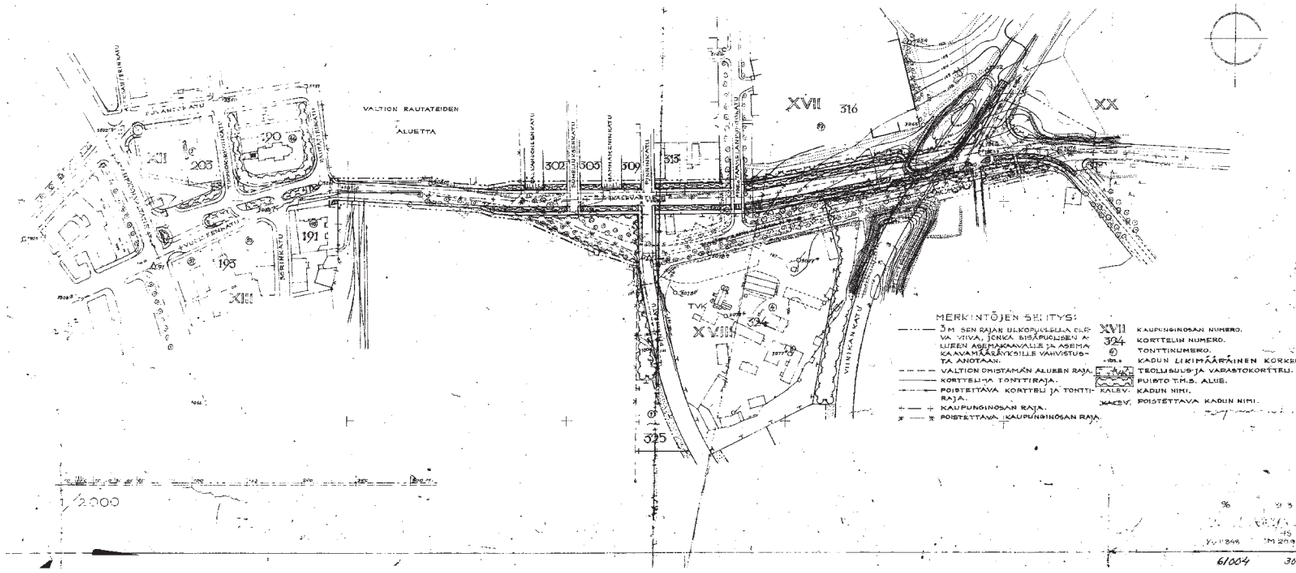

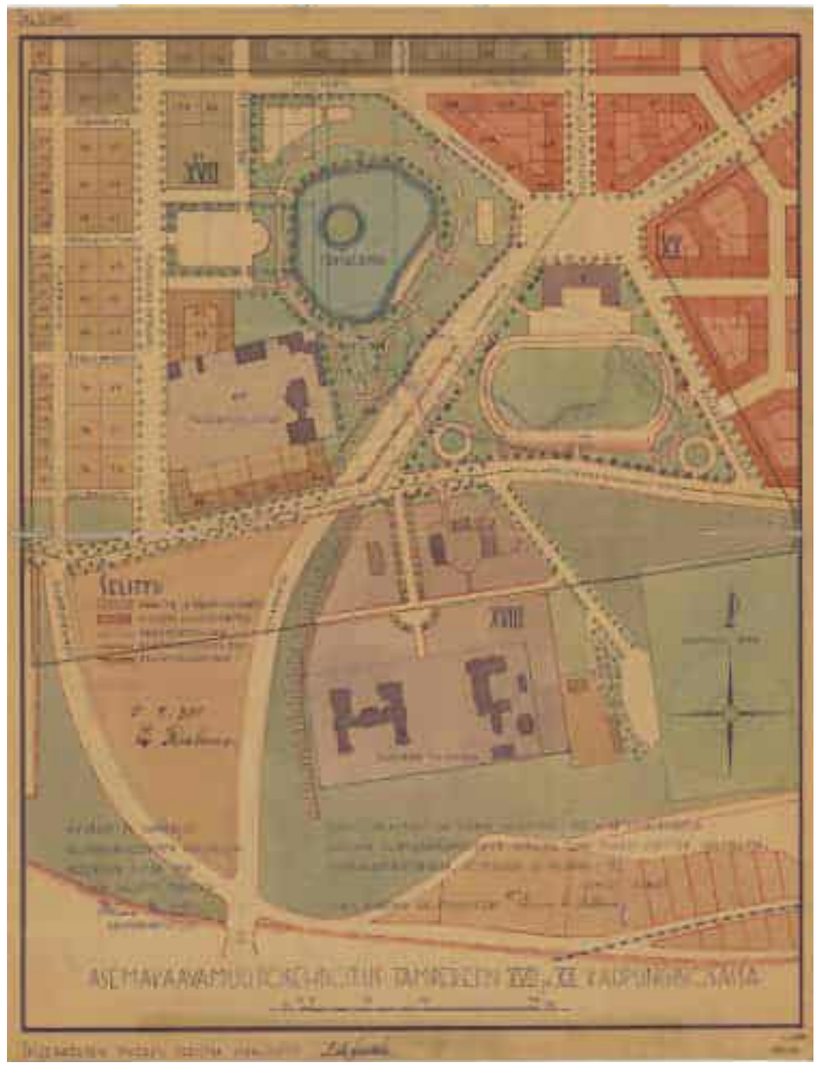

2.1.2 Alueen ominaisuudet

SIJAINTI KAUPUNKIRAKENTEESSA

Suunnittelukohteena oleva Tullin alue ja siihen liittyvä kampusalue sijoittuvat kaupunkirakenteessa kohtaan, jossa kantakaupunkimainen ruutukaavakorttelisto vaihtuu puistomaiseen ja avoimeen korttelirakenteeseen.

Tullin ja Tammelan ruutukaava-alueet suunniteltiin 1800-luvun lopulla vanhan keskustan idän suuntaiseksi jatkeeksi. Tullin alueen itäiseksi rajaksi muodostui jo varhain Sorsapuiston alue, joka alavana kosteikkona muodosti luonnollisen rajan ruutukaava-alueen laajenemiselle. Etelässä rajaksi muodostui Kalevantie ja sen varrella olevat isot erityisalueet kuten kaupungin varikko ja myöhemmin yliopiston kampus, teurastuslaitos ja myöhemmin Tampere-talo- sekä alueelle jo varhain sijoitetut Kalevankankaan hautausmaa ja yleisen sairaalan alue. Myös Kalevanharjun jyrkkä topografia kaakossa sekä rautatielinjaus etelässä ovat rajoittaneet keskusta-alueen luontevaa laajentumista etelän ja kaakon suuntiin.

Tullin alue sijoittuu kolmen etelä-pohjois-suuntaisen kaupunkiakselin - Hämeenpuisto, Tammerkoski ja ratapiha - itäiselle laidalle sekä itä-länsisuunnassa keskeisten Hämeenkatu-Itsenäisyydenkatu sekä Kalevantie- varrelle. Alueen rakennetta jäsentävät Tammelan puistokatu-Yliopistonkatu -akseli sekä itäisenä reunana Kalevan puistotie ja sen jatkeena etelään Viinikankatu.

Alunperin kaupungin laidalle sijoitettu Tullin varastoalue on edelleen kaupunkikeskustan itäisellä reunalla, mutta koko kaupungin mittakaava huomioon ottaen sijainti on nykyisin erityisen keskeinen. 1900-luvun vaihteessa melko symmetrisesti Tammerkosken molemmin puolin jakautunut kaupunkialue on 2000-luvulle tultaessa laajentunut useita kilometrejä. Kaupungin Itäpuoli on pinta-alaltaan länsipuolta huomattavasti suurempi, johtuen länsipuolen puristumista kapealle kannakselle Näsi- ja Pyhäjärven väliin. Itäpuoli sen sijaan laajenee leveämpänä kaupunkivyöhykkeenä idän lisäksi myös etelään. Nämä suunnat kohtaavat keskustaan tulleessa juuri asemanseudun ja Tullin alueella.

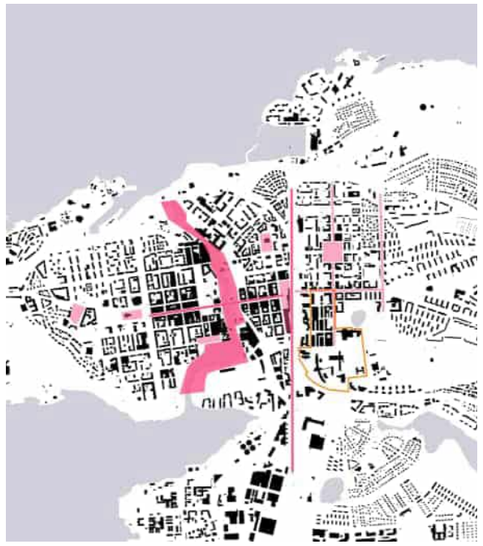

KAUPUNKIRAKENNE
Keskusta-alueen tärkeimmät akselit ja aukiotilat sekä suunnittelualueen sijainti suhteessa niihin.

RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ
Suunnittelualue ja sen lähiympäristö tarkasteltuna kulttuuriympäristökokonaisuuksina (A-Insinöörit Suunnittelu Oy 2012). Erillisten ja hyvin tunnistettavien kokonaisuuksien lisäksi alueet limittyvät osin toisiinsa, etenkin avoiminen kaupunkitilojen (ratapiha, Sorsapuisto, yliopistokampus ja Kalevankangas) suunnilla.

VIHERVERKKO
Suunnittelualueen sijainti suhteessa keskustan viheralueisiin. Sorsapuiston, kampusalueen ja Kalevankankaan viheralueet alueen itäreunalla muodostavat ison puistomaisen aluekokonaisuudeen, joka kontrastinen Tullin ruutukaavakorttelien ja ratapihan alueiden kanssa, joissa viheralueita ei ole lähes ollenkaan.

Näkymä Sorsapuistosta kohti Tullia

SUUNNITTELUALUEEN OSAT

Suunnittelualue jakautuu selkeisiin osiin, joista ytimen muodostaa ratapihan ja Yliopiston kadun väliin jääävä vanha makasiinikorttelien alue. Ratapihankadun varteen sijoittuvat rakennukset voi nähdä joko erillisinä paviljonkimaisina rakennuksina (veturihallit ja Hotel Torni, Pendolinotalo) ratapihan avoimessa kaupunkitilassa tai osin Tullin kortteleihin luontevasti kytkeytyneenä jatkeena (Tulli Business Park). Tampere-talo, yliopistokampuksen rakennukset, ja vanha sairaala-alue sijoittuvat puistomaiseen Kalevanharjun maisematilaan, joka rajautuu lounaassa junarataan ja jatkuu Sorsapuiston kautta osittain myös Kalevan suuntaan julkisten rakennusten sarjana (Sampola, Kalevan kirkko).

Erillisten ja hyvin tunnistettavien kokonaisuuksien lisäksi alueet limittyvät osin toisiinsa, etenkin juuri avoimien kaupunkitilojen (ratapiha, yliopistokampus ja Kalevankangas) suunnilla.

KAUPUNKIRAKENNE

- Tullin ja Sorsapuiston korttelit
- Puisto- ja viheralueet
- Vesialue
- Rakennetut alueet
- Rakennukset avoimessa kaupunkitilassa
- Rakennukset puistomaisessa kaupunkitilassa
- Ratapihan avoin kaupunkitila

KAUPUNKIKUVA

Tullin alueen sijainti kahden avoimen kaupunkitilan välissä (Ratapiha ja Kalevanharju-Sorsapuisto) tuottaa alueelle hyvän näkyvyyden kaupunkikuvassa. Alueella on monta julkisivua ja rakennusta, jotka ovat merkittävä osa itäisen ja eteläisen suunnan kaupunkinäkymiä.
Lisäksi alueen topografia on sellainen, että erityisesti Kalevanharjun alueelle rakennetut rakennukset sijaitseva suhteessa korkeammalla kuin muualla keskusta-alueella, jossa maasto laskee etelän suuntaan. Etelästä saavuttaessa Tullin ja kampusalueen rakennukset ovat hyvin kaukomaisemassa näkyvissä.

Tullin kaupunkikuva sinällään koostuu monesta, eri aikoina rakennetusta ja erityylisestä rakennuksesta. Yhtenäisen kaavan ansiosta ruutukaava-alueen julkisivu etelään ja itään on melko yhtenäinen. Ratapihan suuntaan kaupunkikuva on ruutukaavan länsipuolella monimuotoisempi ja rikkonaisempi eri aikaan ja erilaisilla kaavallisilla periaatteilla syntyneiden hankkeiden ansiosta. Etelän ja kaakon puistomaisella vyöhykkeellä on myös hyvin keskenään erilaisia ja isojakin instutionaalisia rakennuksia. Parhaimmillaan rakennukset ja niiden paraatijulkisivut sekä ympäröivät puistot muodostavat erittäin arvokaita kulttuuriympäristöjä nimenomaan kaupunkikeskustan suuntaan. Viinikankatu alueen itärajana jää osin näiden arvorakennusten takapihaksi.

1. Tullin ja Yliopiston alue etelästä päin Lempääläntieltä. Yliopiston kampuksen rakennuksista erottuu selkeimmin Pinni, myös yliopiston Päärakennus erottuu puiden takaa. Tullin alueen selkeimpänä maamerkkinä nousee uusi Tornihotelli. Lisäksi erottuvat Pienteollisuustalon ensimmäisen ja toisen vaiheen ylimmät kerrokset.

2. Kalevankankaan päiväkoti ja Yleinen sairaala Kalevantieltä

3. Tullin aluetta lännestä asemalaiturilta

4. Pinni, Technopolis ja Tornihotelli ratapihalta

5. Technopoliksen rakennus ja Tampereen Yliopiston Pinni-rakennus Kanslerinrinteeltä. Taustalla Tornihotelli.

KAUPUNKIKUVALLISET REUNAT

- Rakennuksen muodostama kaupunkikuvallinen reuna
- Korkea rakennus tai rakennus korkealla
- Puisto- tai viheralue
- Tullin korttelit
- Vesialue

TOPOGRAFIA JA RAKENNUSKORKEUDET

Edellä jo mainittiin Kalevanharjun poikkeuksellinen korkeusasema suhteessa etelän ja Pyhäjärven suuntaan laskevaan keskusta-alueeseen. Jyrkimmillään harjun korkeusero muuhun ympäristöön on etelän suunnalla sekä Viinikankadun varrella, jossa upotettu katulinjaus katkaisee harjun muodon kuin veitsellä leikaten.

Pohjois-etelä -suunnassa muuttuvan topografian lisäksi Tullin alue sijoittuu maastossa kohtaan, jossa maasto laskee idästä kohti länttä ja Tammerkosken rantaa, eräänlaista Tampereen keskustan laakeaa ja pyöreähkö laaksoa. Tullin alueen sisällä maasto laskee pyöreässä muodostelmassa kohti keskustaa. Ruutukaavan korkeimmat kulmat ovat Attilan ja Pienteollisuustalon kulmilla ja matalimmat Veturihallien luona sekä Itsenäisyydenkadun alituksessa.

Myös alueen rakennusten korkeudet korostavat tätä keskelle laskevaa sommitelmaa. Asemakaavoissa ruutukaavan itä- ja eteläreunoille on osoitettu korkeammat räystäskorkeudet kuin alueen sisäosiin.

TOPOGRAFIAKARTAT
Vaalean harmaa alue: 2m välein +103:sta ylöspäin
Tumman harmaa alue: 2m välein +95:stä alaspäin
Tumman punainen: +95 - +97, punainen: +97 - +99
Oranssi: +99 - +101, keltainen: +101- +103

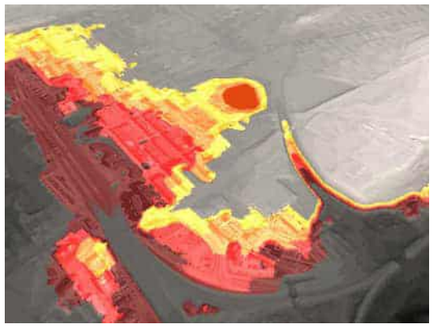

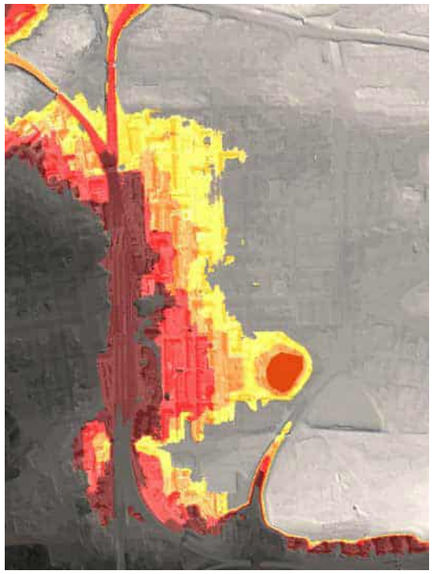

Viereinen sivu:
TOPOGRAFIA JA RAKENNUSTEN KORKEUDET
Tullin alue sijaitsee lähes koko ratapihan länsipuolta korkeammalla (ylempänä kuin +95). Toinen merkittävä maastomuoto on Kalevanharju.

Myös Tullin ja Tammelan alueen rakennusten ylimmät korkeusasemat ovat enimmäkseen Kyttälän rakennuksia korkeammalla (ks. korkesuasemat +115 - +120). Tullin alueen sisällä puolestaan on näkyvissä laaksomainen muodostelma, kun reunan ja kulmien rakennukset (yli +120) ovat alueen keskellä sijaitsevia rakennuksia korkeampia .

NAKYMÄ PIENTEOLLISUUSTALON KATOLTA POHJOISEEN PÄIN
Tullin alueen reunojen ja kulmien rakennukset ovat korkeampia, kuin alueen keskellä sijaitsevat rakennukset.

ATALPA, SAARIOISTEN RAKENNUS JA HARJUN PÄÄLLÄ YLEINEN SAIRAALA
Tullin alueen reunojen ja kulmien rakennukset ovat korkeampia, kuin alueen keskellä sijaitsevat rakennukset.

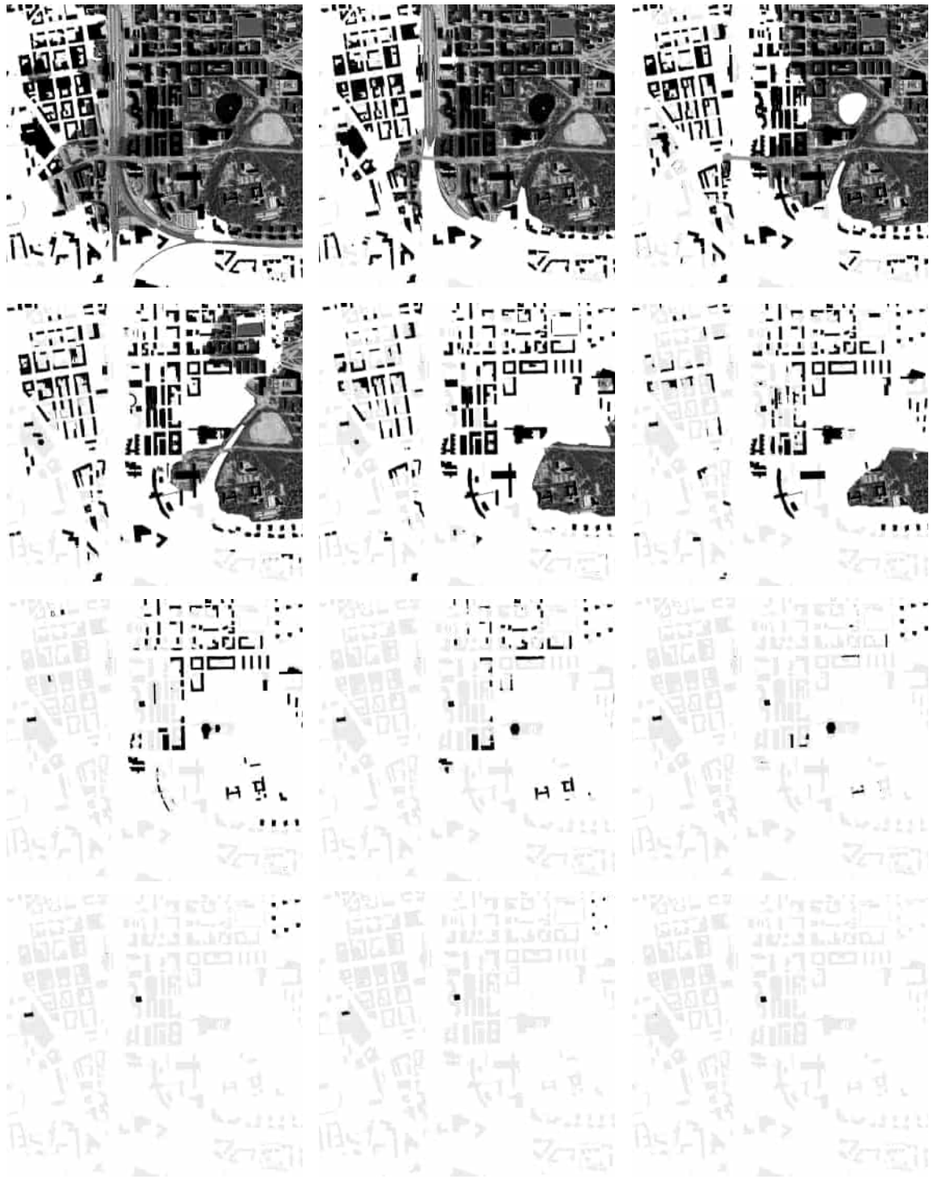

+90, +95, +100

+105, +110, +115

+120, +125, +130

+135, +140, +145

ALUEEN TOIMINNOT

Varasto- ja teollisuuskäyttöön osoitettu alue on kaupunkirakenteessa muuttuvampi elementti kuin esimerkiksi asuinalue, jossa käyttötarkoituksen muuttuminen on harvinaisempaa. Varasto- ja teollisuusalueet elävät ja muuttuvat elinkeinotoiminnan muutosten mukaisissa aalloissa. Tullin alue koostuu tilastollisesti pääkäyttötarkoitukseltaan hyvin erilaisista rakennuksista. Kirjo on huomattavasti monimuotoisempi kuin muilla ympäröivillä alueilla, myös ydinkeskusta mukaan lukien. Rakennusten pääkäyttötarkoitus ei anna kuitenkaan kuin alustavan kuvan rakennuksiin sisältyvistä toiminnoista. Monissa rakennuksissa on jo kaavan mukaisestikin osoitettu erilaisia yhdistelmiä, mm. liike-, toimisto ja varastotiloja samassa rakennuksessa.

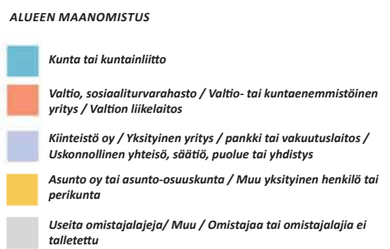

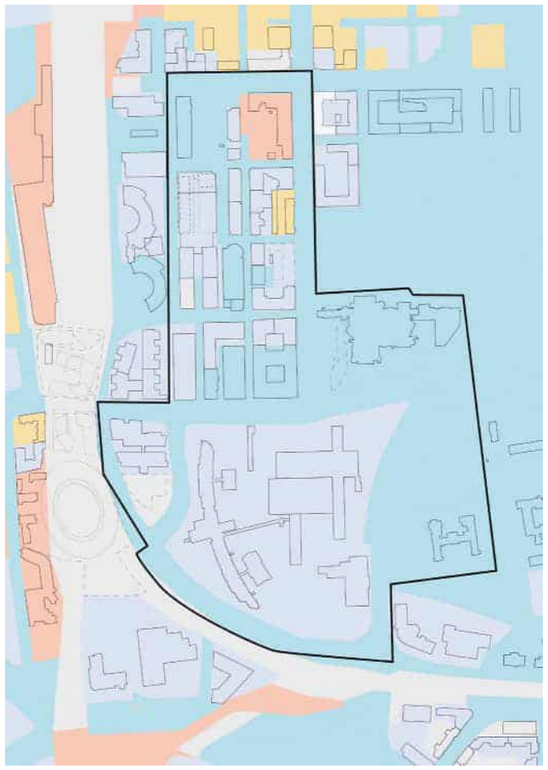

Yllä:
RAKENNUSTEN PÄÄKÄYTTÖTARKOITUKSEN TEEMAKARTAT IRROTETTUNA OMIKSI LUOKIKSEEN.
Kartoista on nähtävissä eri toimintojen painopisteet alueen sisällä. Merkittävimmät painopiste-erot ovat toimistojen ja pienteollisuustilojen sijoittuminen ruutukaavan etelälaidalle ja erilaisten palvelutoimintojen painottuminen aseman läheisyyteen - sekä luonnollisesti koulutustilojen painottuminen yliopiston ja AMK:n alueille.

Alla:
TYÖPAIKKOJEN LUKUMÄÄRÄ
Työpaikkojen lukumäärän (alla) painottuminen ruutukaavan eteläreunaan seuraa osin myös tätä samaa toiminnallista jakoa alueella.
(Teemakartan luvuissa voi olla virheitä, yritysten tilastoidut työntekijät eivät välttämättä työskentele juuri Tullin alueen toimipisteessä).

2.2 ALUEEN RAKENNUSKANTA

2.2.1 Rakennuskannan inventointi

Alueen rakennuksia on jo alustavasti esitelty alueen rakentumishistorian yhteydessä. Tässä luvussa esitellään systemaattisesti kaikki suunnittelualueen rakennukset. Tarkastelussa kuvataan rakennuksen perusominaisuudet, kuten sijainti, rakennusvuosi, rakennuksen historiaa, tehdyt muutokset, rakennuksen pääkäyttötarkoitus, arkkitehtoniset ominaisuudet sekä rakennuksen suunnittelija niiltä osin kuin tiedot ovat olleet saatavilla.

SUUNNITTELUALUEEN RAKENNUKSET, SUUNNITTELIJAT JA RAKENNUSVUODET

TULLI
1. Tullikamari ja Pakkahuone (s)
Georg Schreck (1900)
2. Ravintola Telakka (ent. Maantuotteen mylly) (s)
Kaarlo Lindroos (1909)
3. TOAS Tullinaukio
KSOY (2004)
4. Attila (ent. Attilan kenkätehdas) (s)
Heikki Tiitola (1914), Jaakko Tähtinen (1954), Eero Saari ja Pentti Tanhua (1983)

TULLINTORI JA ENTISET VARASTO-JA KONTTORIRAKENNUKSET
5a. Kauppakeskus Tullintori)
Erkki Karvala (1989), BST-Arkkitehdit Oy (2013-2014)
5b. SOK:n varasto- ja konttorirakennukset (s)
Valde Aulanko (1935), Jaakko Tähtinen (1938), Erkki Karvala (1989), BST-Arkkitehdit Oy (2013-2014)
5c. Sumeliuksenkatu 7
5d. Hammareninkatu 8
5e. Tullinkulma (s)
6. Voiman makasiini/ Hotelli Villa (s)
Jaakko Tähtinen (1954), Erkki Karvala (1989)
7. Sumeliuksenkatu 16
Arkkitehtitoimisto Karvala&Silvennoinen KY (1989)
8. Sumeliuksenkatu 13
Arkkitehtuuritoimisto Jouko Mäkinen (1980-)

9. KOY Hammareeni
Antti Katajamäki ja Maria Pesonen (1986)
10. HMK:n makasiini/ Myllärit S
Berndt Blom (1902), Antti Tähtinen (1986)
11. Pysäköintihalli
Antti Tähtinen (1986-1987)

TAMPEREEN PIENTEOLLISUUSTALO VAIHEET 1-7
***12. PTT* 1. vaihe**
E.A. Liuha (1957)
***13. PTT* 2. vaihe**
Jaakko Tähtinen (1961-1962)
14. PTT 3. vaihe
Antti ja Jaakko Tähtinen (1969-1970)
15. PTT 4. vaihe
Insinööritoimisto Tuomo Penttilä (1977)
***16. Lääketehdas Star* (s)**
PTT 5. vaihe 1981
Jaakko Tähtinen (1943-1948 ja 1955)
17. Sorinahteen teollisuustalo
PTT 6. vaihe
(1982-1983)

Inventoinnin lopuksi rakennuksista on tehtyy kokoava yhteenveto, jossa rakennuksia ja kokonaisuuksista on tehty arvottava luokittelu sekä arvioitu rakennusten muutoskestävyyttä.
Inventointi ja siihen liittyvä arvottaminen on tehty karkealla, yleissuunnitelmatasoa tukevalla tarkkuudella. Tarkempi rakennushistoriallinen selvitys ja arvottaminen tapahtuu mahdollisten tulevien asemakaavojen laatimisen yhteydessä.

18. Lääketehdas Starin laajennusosa
PTT 7. vaihe 1981
(1974)

19. Tulppaanitalo
Arkkitehtitoimisto Karvala ja Silvennoinen (1988)
20. Yliopistonkatu 56
E.A. Liuha (1946)
21. Hämeen kenkätehdas
(1951)
22. Pinninkatu 45
Veikko Kallio (1948)
23. Yliopistonkatu 44 (Holiday Inn)
Arkkitehtitoimisto KSOY (1989)
24. Yliopistonkatu 46
Jaakko Tähtinen (1961)
25. Tampere-talo
Sakari Aartelo ja Esa Piironen (1990)

TAMPEREEN YLIOPISTO JA YLIOPISTON ALUE
26. Tampereen yliopiston päärakennus (s)
Toivo Korhonen (1958-59, 1966)
27. Pinni A ja Pinni B
Antti Katajamäki (1993, 2003)
28. Linna (Tampereen yliopiston kirjastorakennus)
Juha Saarijärvi / Helamaa Heiskanen (2006)
29. Virta (Tampereen yliopiston lisärakennus)
Timo Virta / KSOY (2009)
30. Kalevantie 3
Raine Mäenpää (-1966)
31. Atalpa
Saari-Tanhua-Kostiainen (1965)
32. Technopolis Yliopistonrinne
Helamaa Heiskanen (2010, 2012)

KALEVANHARJU
Magnus Schjerfbeck (1910)
33. Terveydenhoito-oppilaitos RKY
a) Terveydenhuolto-oppilaitos (s)
(ent. yleinen sairaala)
b) Talousrakennus (s)
c) Eristysosasto (s)
d) Sauna- ja asuinrakennus
e) Lisärakennus
Matti Huusari (1995)
34. Kalevanharjun päiväkoti (s)
Bertel Strömmer (1925)

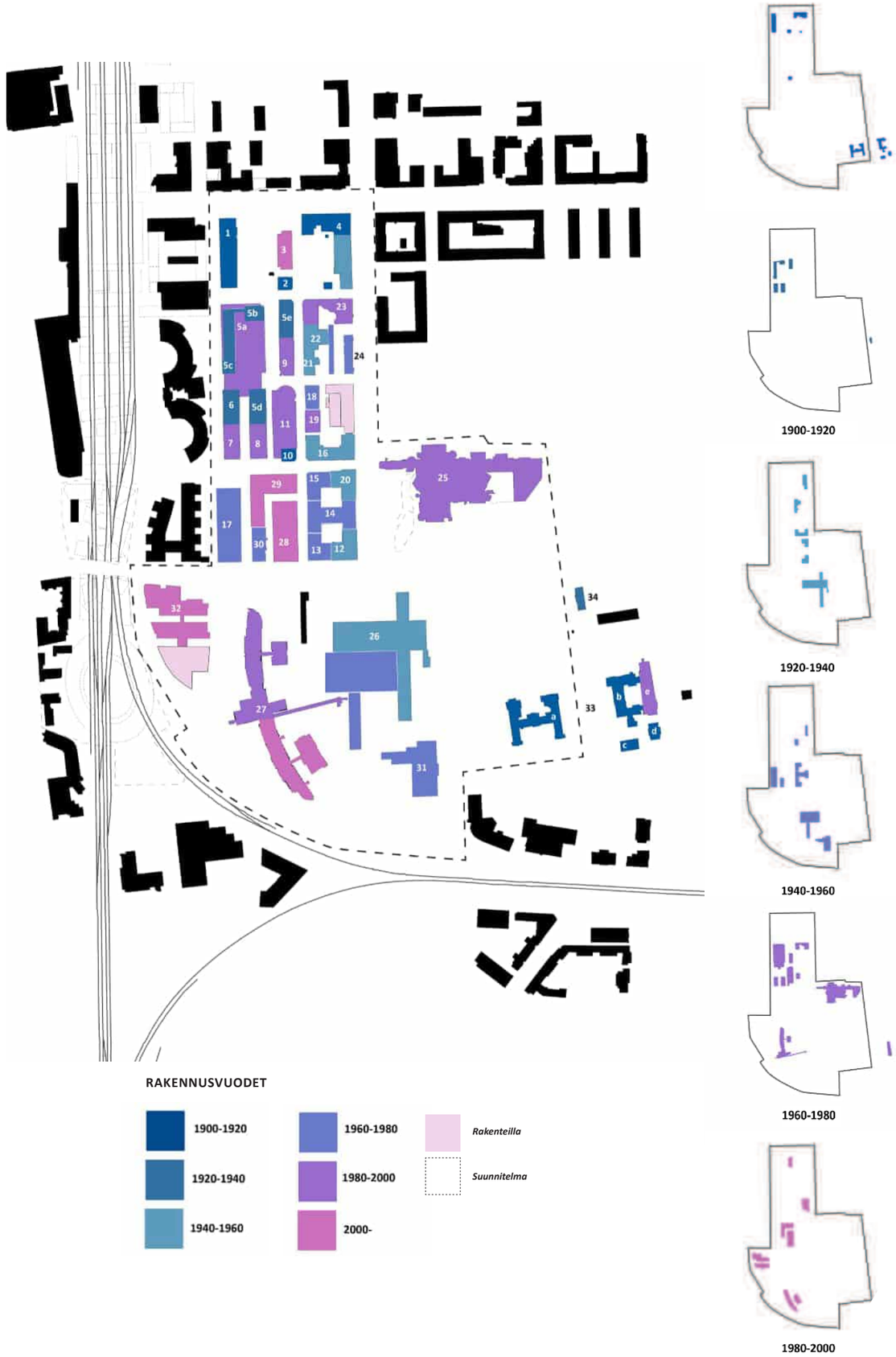

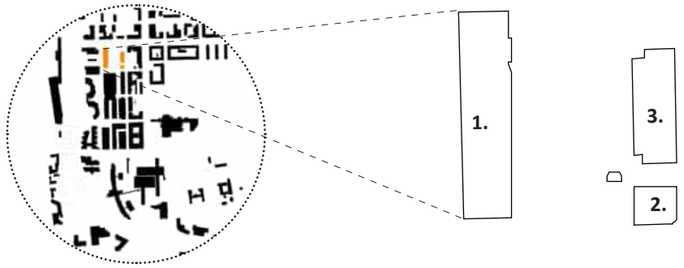

1. Tullikamari ja Pakkahuone (sr-18)

Georg Schreck (1901)
837-117-299-2
Tullikamarin aukio 2

Punatiiliset Tullikamari ja Pakkahuone ovat Tullin alueen vanhimmat rakennukset veturitallien ohella. Kokonaisuus on asemakaavassa suojeltu (sr-18).

Tavaraliikenteen kehitys 1900-luvun vaihteessa heijastui Tullin alueen kortteleihin. Vuonna 1900 tehdyssä asemakaavan muutoksessa alueelle osoitettiin lisää makasiinialuetta sekä varaus tulli-rakennukselle (kaava n:o 172). Tullin alueen nimi juontaa tältä vuosisadan vaihteen ajalta. Vuonna 1901 tavaraliikenteen tullihallintoa varten rakennettiin paikallinen piiritullikamari-rakennus. Kaksikerroksinen tullikamari ja yksikerroksinen pakkahuone valmistuivat Georg Schreckin suunnitelmien mukaan. Paikalla sijaitsi aikaisemmin 1883 valmistunut vaatimattomampi pakkahuonerakennus.

Punatiilinen rakennus muistuttaa teollisuusarkkitehtuuria. Jäsentely on kuitenkin monipuolisempaa kuin tehtaissa. Päätyjen tiilikoristeet ovat uusgotiikkaa.
Tampereen arkkitehtuuria

Rakennukset saneerattiin vuonna 1967. Kun piiritullikamari ja tullausterminaali olivat siirtyneet muualle, Tullikamari muutettiin kulttuurikeskukseksi 1980-luvun lopulla. Pakkahuone toimii erilaisten kulttuuritilaisuuksien tapahtumapaikkana.
Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998
Rakennuksen sisäänkäyntejä ja ulkoterasseja on rakennettu ja muutettu 1990- ja 2000-luvuilla (mm. länsisivulle rakennettiin uusi sisäänkäynti 1990).

Erityisesti Pakkahuone on säilynyt hienosti. Puuikkunat ovat kunnossa ja katossa on käsin saumattu peltikate. Tiilimuurauksesta on kiinnostavalla tavalla luettavissa muutoksia ja korjauksia, mutta kuitenkin uudemmat vaiheet sopeutuvat kokonaisuuteen. Nykyinen käyttö tapahtumapaikkana sopii rakennukseen, eikä se ole vaurioittanut rakennustaiteellisia arvoja. Myös Tullikamarin julkisivukorjaukset ovat tehdyt alkuperäisiä materiaaleja kunnioittaen (mm. julkisivun puuikkunat).

Rakennuksilla on kaksi pääjulkisivua, sillä ne kehystävät toiselta puolelta Tullikamarinaukiota ja toiselta puolelta Pakkahuoneenaukiota. Niiden rooli kaupunkikuvassa on tärkeä, minkä vuoksi ne eivät kestä suuria muutoksia. Klubin uudehkot terassit sopivat rakennuksen henkeen. Pakkahuoneenaukion uudet jäsennöinnit (2014) ovat muuttaneet kaupunkitilaa, mutta eivät heikentäneet rakennusten asemaa. Rakennusten sisätiloista, erityisesti Tullikamarin porrashuoneesta ja sen maalauksista on suositeltavaa tehdä tarkempi inventointi mahdollisten muutostöiden yhteydessä.

1.

2.

3.

4.

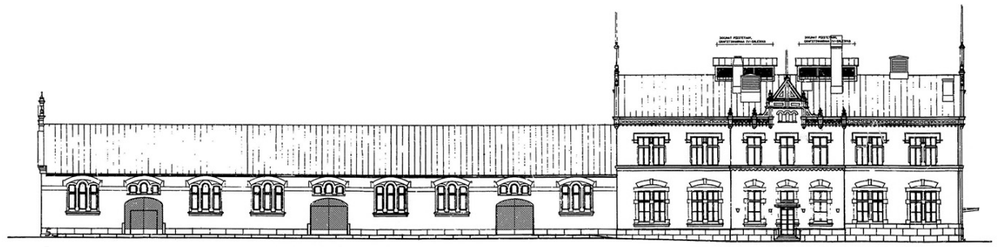
5.

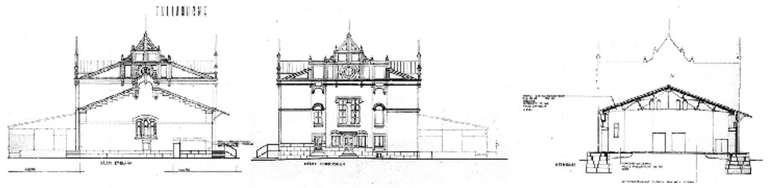
6.

Viereinen sivu:
1. TULLIKAMARI TULLIKAMARINAUKIOLTA
2-3. PAKKAHUONE TULLIKADULTA
4. TULLIKAMARI ITSENÄISYYDENKADULTA

Tämä sivu:
5-6. TULLIKAMARIN JULKISIVUPIIRROKSET JA LEIKKAUS Tampereen tilakeskus 2007
7. ITSENÄISYYDENKADUN LIIKENNETTÄ NS. ASEMANMÄESSÄ 1950-1959 Kuva: Tampereen museot
8-9. TULLIKAMARIN PAKKAHUONE POMMITUKSEN JÄLKEEN 1940 I JA II Kuva: Tampereen museot/ Yrjö Ingman
10-11. KUORMA-AUTOASEMA TULLINAUKIOLLA 1937 Tampereen museot/ E.M Staf
12. TULLIKAMARI JA PAKKAHUONE JA PAKKAHUONEENAUKION TERASSOINTI

7.

10.

8.

9.

11.

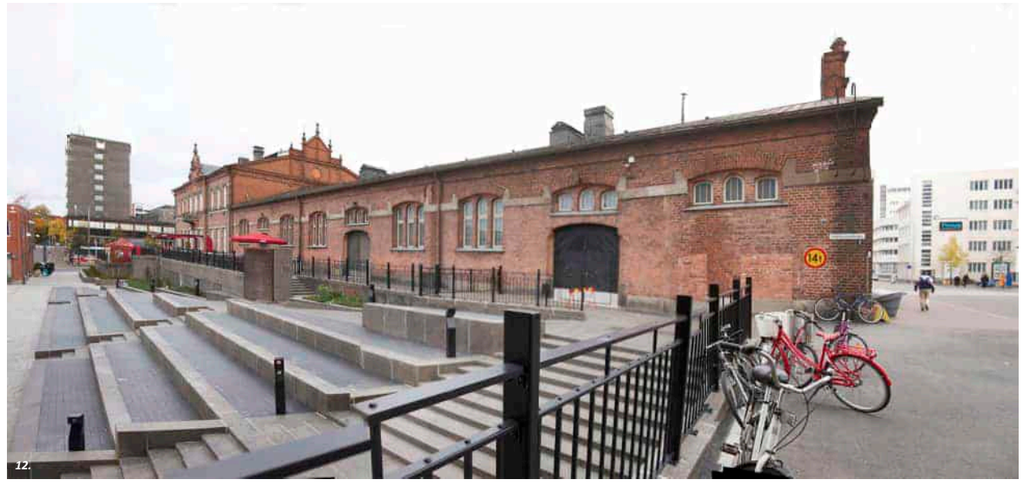
12.

2. Ravintola Telakka (sr-8)
ent. Maantuotteen mylly

Kaarlo Lindroos (1909)

837-117-310-3

Tullikamarin aukio 3

Viljakauppaa käynyt Maantuote rakennutti Tullin alueelle vuonna 1909 punatiilisen makasiinirakennuksen. Rakennukseen sijoitettiin mylly. Kaksi-, osittain kolmikerroksisen rakennuksen kellarikerroksessa sijaitsi makasiinin kattilahuone sekä polttoainevarasto. Jykevät puupilarit ja palkit hallitsevat rakennuksen sisätilaa.
Vuonna 1996 Telakka-yhdistys vuokrasi rakennuksen teatteri- ja taide-esityksiä sekä ravintolatoimintaa varten ja aktiivinen toiminta jatkuu edelleen. Kesäaikaan toiminta levittäytyy terassille Tullikamarinaukiolle.

Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998

Telakka ja Tullikamari Pakkahuoneineen muodostavat Tullikamarinaukion punatiilisen, pienimittakaavaisen rakennusparin, sekä alueen ajallisesti vanhimman kerroksen. Vaikka Telakka piiloutuu terassinsa kasvillisuuden taakse, sen rooli on merkittävä kaupunkikuvallisesti ja kulttuurihistoriallisesti. Rakennuksena Telakka on hyvin säilynyt ja esimerkillinen osoitus siitä miten uudet käytöt voivat sopeutua vanhoihin rakennuksiin ilman suuria muutoksia. Jäljellä ovat mm. alkuperäiset ikkunat ja sisätilan rakenteet. Rakennus on suojeltu (sr-8).

1-2. TELAKKA TULLIKAMARINAUKIOLTA
3. TELAKKA PINNINKADULTA
4. TELAKKA TULLIKADULTA
5. TELAKAN ENSIMMÄISEN KERROKSEN POHJAPIIRROS
Rakennusarkkitehti Mika Suihko 1997
6-7. MAANTUOTTEEN MYLLYN JULKISIVUPIIRROKSIA JA LEIKKAUSPIIRROS
Kaarlo Lindroos 1909

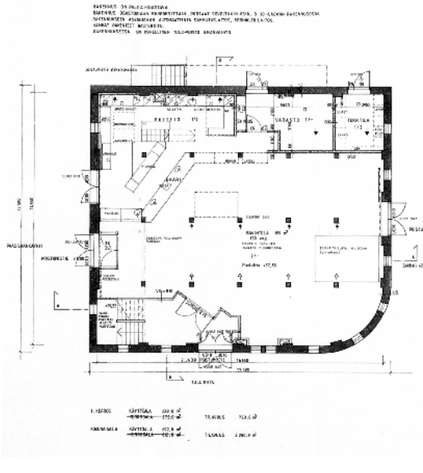

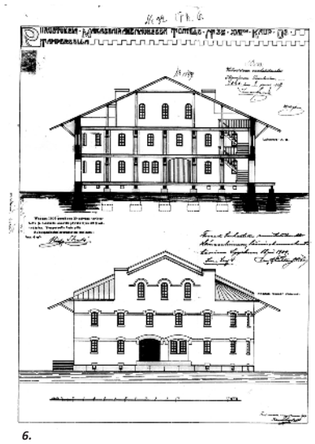

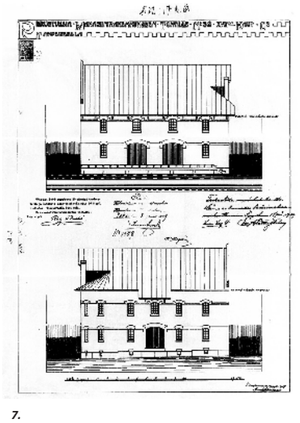

3. TOAS Tullinaukio

KSOY (2004)

837-117-310-2

Tullikamarinaukio 1

Toas Tullinaukio- opiskelija-asuntola valmistui vuonna 2004 ja sen suunnittelijana toimi KSOY. Betonielementtirakenteisessa rakennuksessa on 88 pientä yksiötä sekä kellarikerroksessa yhteistiloja. Tasakokoinen- ja jakoinen aukotus heijastaa samankokoisina toistuvia asuntoja. Tullikamarinaukion puolelle sijoittuu ravintolatoimintaa ja kesäisin terassi, Pinninkadun puolelta rakennus on luonteeltaan suljettu. Myös päädyt ovat varsin suljetut.
www.toas.fi/asunnot/keskusta/tullinaukio

Opiskelija-asuntolan eteläpäädyn kohdalla sijaitsi aikaisemmin huoltoasemarakennus.

Opiskelija-asuntola ei ole rakennustaiteellisesti merkittävä, mutta täydennysrakennuksena suhteellisen onnistunut. Kaupunkirakenteeseen istuminen ja mittakaava ovat luontevia. Aukotuksen pystysuuntainen muoto heijastelee vastapäisen Tullikamarin aukotusta. Lisäksi ikkunoiden jako kahteen lasiin lisää vertikaalisuutta.

1. TOAS TULLINAUKIO TULLINAUKIOLTA
2. TOAS TULLINAUKIO TULLIKADULTA
3. TULLIKAMARIN TORI 1936
Kuva: Tampereen museot / E.M. Staf
4. TAMPEREEN AUTOKULJETUS OY (KUORMAAUTOKESKUS) TULLIAUKIOLLA 1969
Kuva: Jussi Kangas / Tampere-Seuran arkisto
5. TULLINAUKION PYSÄKÖINTILAITOKSEN LEIKKAUSPIIRROS
KSOY / Erkki Karvala 1990

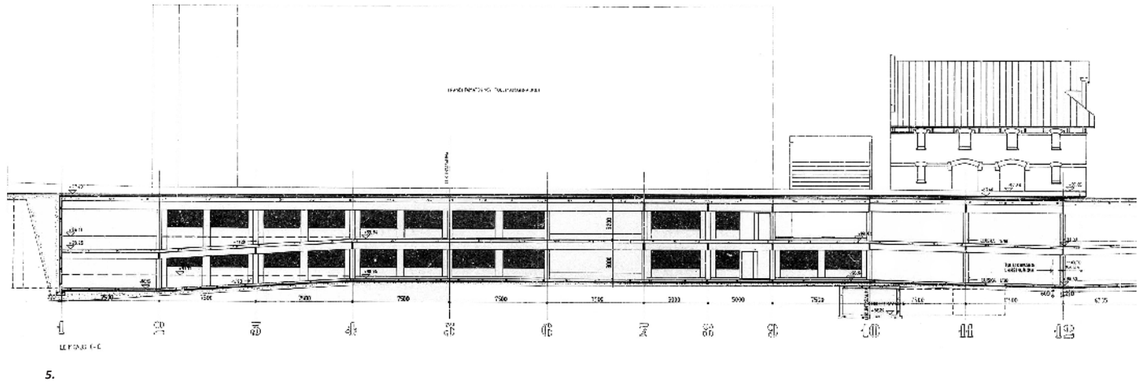

1.

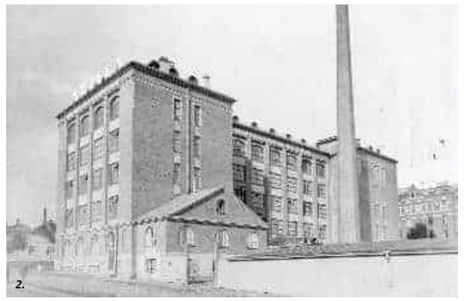
2.

4. Attila (sr-2, sr-5)

ent. Attilan kenkätehdas
Heikki Tiitola (1914), Jaakko Tähtinen (1954),
Eero Saari ja Pentti Tanhua (1983),
Markku Lehtinen / ISS Suunnittelupalvelut Oy (2008)
837-117-310-1
Yliopistonkatu 38

Attilan entinen kenkätehdas on yksi Tullin alueen merkittävimmistä rakennuksista, sekä osa tamperelaisen kenkäteollisuuden historiaa. Attilan kenkätehdas Oy rakennutti 1915 Heikki Tiitolan piirtämän punatiilisen tehdasrakennuksen Puolimatkankadun (Itsenäisyydenkatu) varrelle. Tehtaan pihalle samana vuonna rakennettu tallirakennus on myös Tiitolan suunnittelema. Tehdas laajeni 1954 Tammelan puistokadun (Yliopistonkatu) varrelle. Laajennusosan suunnittelijana toimi Jaakko Tähtinen.
Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998

Vanhassa viisikerroksisessa tehtaassa on komea pilasterijaottelu, joka antaa rakennukselle jyhkeän monumentaalisen ilmeen. Viisikerroksinen jatko-osa on hyvin systemaattisesti jäsennöity.
Tampereen arkkitehtuuria

Attilalla on kaupunkirakenteessa maamerkkiasema. Rautatieasemalta tullessa se on ensimmäinen korkeampi rakennus ja muodostaa sekä alun Itsenäisyydenkadun että Yliopiston eteläpään räystäslinjoille. Yhdessä Pienteollisuustalon kanssa ne muodostavat Tullin alueen kulmapisteet Yliopistonkadun varrella ja muistuttavat niistä jykevistä kaavallisista tavoitteista, joita Tullin alueen itäreunan korkeille umpikortteleille on alusta asti asetettu.

3.

Vaikka korjauksissa on menetetty alkuperäisiä detaljeja ja materiaaleja, julkisivujäsennöinti on säilynyt tunnistettavana ja rooli kaupunkirakenteessa on edelleen hallitseva. Korkeahko huonekorkeus ja suuret ikkunat mahdollistavat monenlaisen käytön.

Rakennuksessa on muutoksia jo usean vuosikymmenen ajalta. Attila oli kolmen suurimman kenkätehtaan joukossa Tampereella 1920-luvun loppupuolella. Vuonna 1931 pula-aikana Aaltosen Kenkätehdas Oy osti Osakeyhtiö Attilan osakkeet ja Attilan kiinteistö siirtyi uuteen omistukseen. Aaltosen kenkätehdas vuokrasi Attilan muuhun käyttöön vuonna 1976. Uusiksi käyttäjiksi tulivat Isku-kaluste Oy ja Tampereen yliopisto, joka muutti uudemman osan tilat kirjastokäyttöön. Lopulta Attilan rakennus myytiin vuonna 1983 ja 1985 tehdas muutettiin kokonaan yliopiston käyttöön.

2005 Attilan tontille rakennettiin pysäköintitilat sekä ajoramppi Pinninkadun päähän. Suunnittelusta vastasi ISS Suunnittelupalvelut Oy. Yliopiston kirjasto muutti uusiin tiloihin 2006 (Linna). Samana vuonna suoritettiin peruskorjaus sekä muutostöitä. 2008 Attilan tilat siirtyivät valtion virastojen käyttöön.

Tehdasrakennus laajennusosineen (sr-2), entinen tallirakennus (sr-2) sekä tehtaan piippu (sr-5) on suojeltu.
www.pyynikinlinna.fi
www.projektiuutiset.fi

4.

5.

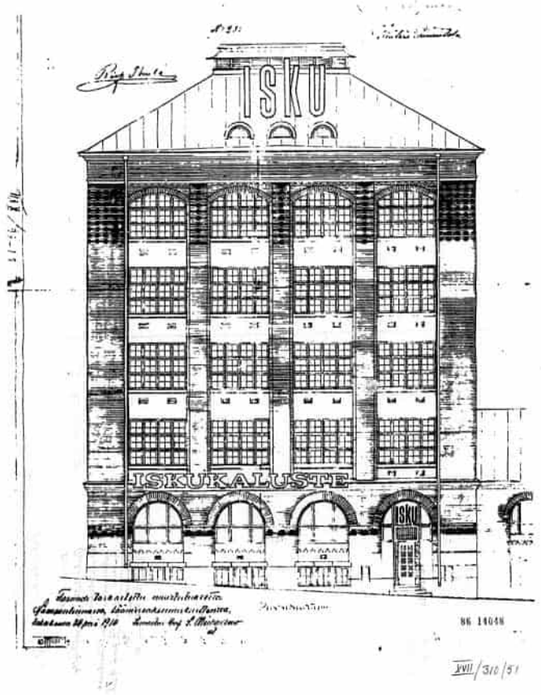

6.

7.

8.

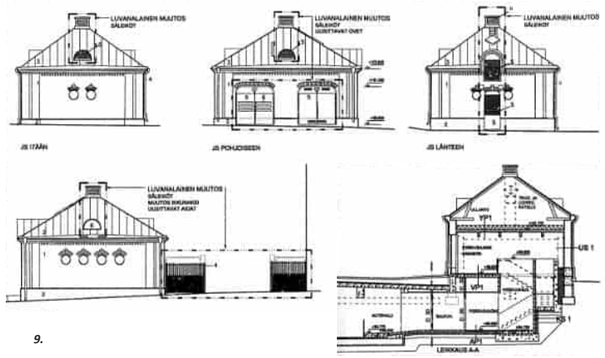
9.

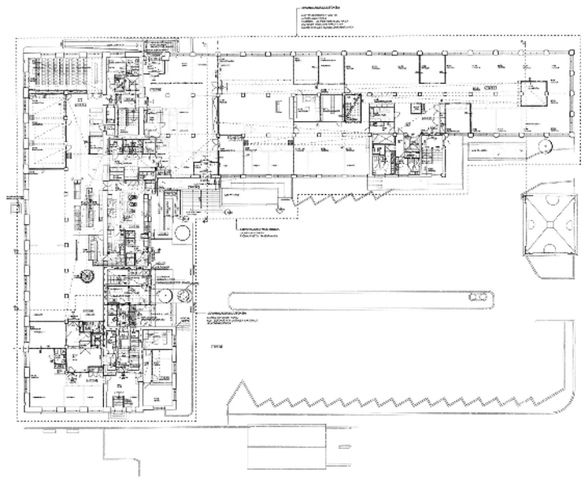
10.

Viereinen sivu:
1. ATTILAN KENKÄTEHDAS 1920-1929
Tampereen museot / H. Ranta-Kallio
2. ATTILAN KENKÄTEHDAS ENNEN LAAJENNUSTA PIHAN PUOLELTA 1910-1929
Tampereen museot
3. ATTILA SISÄPIHAN PUOLELTA JA SUOJELTU PIIPPU
4. ATTILA ITSENÄISYYDENKADULTA
5. ATTILA TULLIKADULTA

Tämä sivu:
6. ATTILAN JULKISIVU 1978
Matti Vainio

7. NAISTYÖNTEKIJÖITÄ ATTILAN KENKÄTEHTAASSA 1910-1919
Tampereen museot / Niels Rasmussen
8. KENKÄHYLLYT ATTILAN KENKÄTEHTAAN SALISSA
Tampereen museot/ Mauno Mannelin 1930-1939

9. PIHARAKENNUKSEN JULKISIVUT JA LEIKKAUS 2005
ISS Suunnittelupalvelut Oy/ Markku Lehtinen
10. 1. KERROKSEN POHJAPIIRROS
Attila- kiinteistön muutos ja peruskorjaus 2006
Markku Lehtinen / ISS Suunnittelupalvelut Oy

Tullintori ja entiset varasto- ja konttorirakennukset

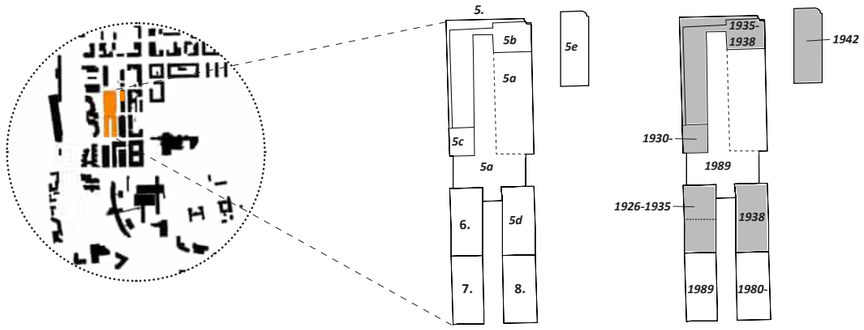

Tullintorin kortteli on alunperin avonainen, erillisistä funkis-tyylisistä rakennuksista koostuva varasto- ja konttorikortteli, jonka osat yhdistettiin lasikatteella ja osittain laajentamalla Tullintorin kauppakeskukseksi 90-luvulla. Kokonaisuus rajautuu Tullikatuun, Hammareninkatuun sekä Varastokatuun/ Åkerlundinkatuun.

Lisäksi samaan kokonaisuuteen kuuluu Hammareninkatu 5:ssä sijaitseva rakennus.
Vanhat funkistyyliset varastorakennusosuudet ovat suojelurakennuksia.

5a. Kauppakeskus Tullintori

Erkki Karvala (1989-1992),
BST-Arkkitehdit Oy (2012-2014)

837-117-308-6, 837-117-308-1, 837-117-307-1

Tullikatu 6

Kauppakeskus Tullintori valmistui 1992. Paikalla olemassa olevat varasto- ja konttorirakennukset muutettiin kauppakeskukseksi osittain laajentamalla ja korottamalla sekä kattamalla Sumeliuksenkadun ja Varastokadun osuus lasikatteella. Suunnittelijana toimi rakennusarkkitehti Erkki Karvala.

Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998

Vanhojen varastorakennusten säilyttäminen oli uutta 90-luvun Tampereella. Toisaalta uudelleenkäyttö muutti olemassa olevia rakennuksia voimakkaasti.

Tampereen arkkitehtuuria

Kevytrakenteinen lasikate yhdistää kauppakeskuksen erilaiset osat kokonaisuudeksi. Entiseen katutilaan on sijoitettu liukuportaat ja hissit. Sisäänkäynnit sijoittuvat kauppakeskuksen neljälle eri sivulle katulinjoja seuraten.
Hammareninkadun ja Sumeliuksenkadun välinen elementtirakenteinen laajennusosa vuodelta 1992 lainaa elementtejä funkiksesta. Se liittyy vanhempaan osaan porrashuoneella. Laajennusosan liiketilat avautuvat kauppakeskuksen sisäpuolelle. Hammareninkadun puolelle sijoittuu pääasiassa huoltoyhteyksiä.
Kauppakeskuksen alkuperäisissä, viimeisimmässä remontissa (2014) korvatuissa itä- ja länsipuolen sisäänkäynneissä yhdisteltiin lasia ja tiiltä. 90- luvun lasirakenteet ovat jäljellä uuden sisäänkäyntijulkisivun takana. Rakennuksen eri osia yhdistävän lasikatteen päädyt poikkeavat pohjois- ja eteläpäässä toisistaan. Tullikadun puolella lasinen pääty on uusittu 2013 Tullintorin remontin yhteydessä. Myös sisäänkäyntien yhteyteen on toteutettu muutoksia, ja itä- ja länsipuolen sisäänkäynnit on uusittu kokonaan.

Kauppakeskuskokonaisuus on mielenkiintoinen esimerkki rakennusten käyttötarkoituksen muuttamisesta. Mahdollisissa tulevissa muutoksissa tule kiinnittää erityishuomiota suojeltuihin rakennusosiin etenkin rakennuskokonaisuuden ulkopuolella.

5b. SOK:N varasto ja konttorirakennukset (sr-18)

Valde Aulanko, Paavo Riihimäki (1935),
Armas Lehtinen (1950), Erkki Karvala (1989),
BST-Arkkitehdit Oy (2012-2014)

837-117-308-6, 837-117-308-1, 837-117-307-1

Tullikatu 6

Tullintorin korttelin funkistyylinen konttori- ja varastoverkosto rakentui suurimmaksi osaksi 30-luvulla. SOK:n piirikonttori Tampereella siirtyi vuonna 1936 Tullin alueelle. SOK:n Tampereen varasto muodostui konttorista, varastosta ja niitä yhdistävistä käytävistä, joiden alta kulki lastausliikenne. 1950-luvulla valmistui vielä varastokokonaisuuden laajennusosa radan puolelle.

Tampereen arkkitehtuuria

Kun SOK 1980-luvulla rakensi keskusvarastonsa kauemmaksi, korttelin rakennuksia alettiin muuttaa liikekäyttöön. Kokonaisuuden funkis-piirteet ovat vähentyneet eri vuosikymmenillä tapahtuneiden muutosten yhteydessä.

Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998

Tullikamarinaukion puoleisessa julkisivussa on eniten funkikselle ominaisia arkkitehtonisia aiheita, mm. rakennusmassan korkeusvaihtelut ja Tullikadun ja Hammareninkadun välisen kulman pyöristys.
Julkisivuille on tehty paljon muutoksia, etenkin Tullikamarinaukion puolelta katutasossa. Alkuperäisessä tilanteessa lastauslaituri sijoittui Tullikamarinaukiolta katsottuna oikealle puolelle. Sen paikalla on nykyään liiketila ja lasiseinää. Lastauslaiturin lippa on paikallaan, mutta nykyisellään alkuperäistä pidempi. Lisäksi oikeaa puolta korotettiin kerroksella kauppakeskukseksi laajentamisen yhteydessä.
Vasemman puolen alkuperäisesti pienet yläikkunat on pidennetty melkein nykyisen kauppakeskuksen lattiatasoon asti.
Parhaiten on säilynyt radan puoleinen pitkä julkisivu, johon sisäänkäyntien ja liiketilojen muutokset eivät ole vaikuttaneet niin näkyvällä tavalla.
Funkiksen henki on muutoksista huolimatta kuitenkin kokonaisuudessa vielä tunnistettavasti jäljellä. Sisätiloissa muutos on merkittävämpi ja alkuperäisiä osia on vaikea hahmottaa. Rakennuksella on merkittävä asema kaupunkikuvassa nykyisen kauppakeskuksen päätynä ja se on rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas.

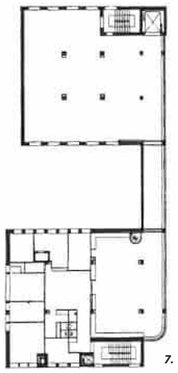

1. NÄKYMÄ TULLIKAMARINNAUKIOLTA
2. SOK:N RAKENNUS RAKENTEILLA 1936
Tampereen museot/ E. M. Staf
3. SOK:N RAKENNUS HETI VALMISTUTTUAAN 1936 TULLINAUKIOLLE PÄIN
Tampereen museot/ E. M. Staf
4. SOK:N RAKENNUS SORSAPUISTOSTA PÄIN ENNEN RADAN PUOLEN LAAJENNUSOSAA, TAUSTALLA NÄKYY MAAKAUPPIAITTEN OY:N SIVUKONTTORI
Tampereen museot
5. TULLINTORI TULLIKADULTA
6. TULLINTORI TULLIKADUN PÄÄSTÄ
7. SOK:N VARASTON POHJAPIIRROS ENNEN KAUPPEKESKUKSEN RAKENTAMISTA
Tampereen arkkitehtuuria s. 107
8. TULLINTORIN 2014 UUSITTU SISÄÄNKÄYNTI SEKÄ 90- LUVUN LAAJENNUSOSA HAMMARENINKADULTA
9. TULLINTORIN SISÄKATU JA LASIKATE KOHTI SUMELIUKSENKATUA
10. TULLINTORIN JULKISIVU POHJOISEEN
Muutos/ Uudisrakennus
Arkkitehtitoimisto Karvala Silvennoinen / Erkki Karvala 1989

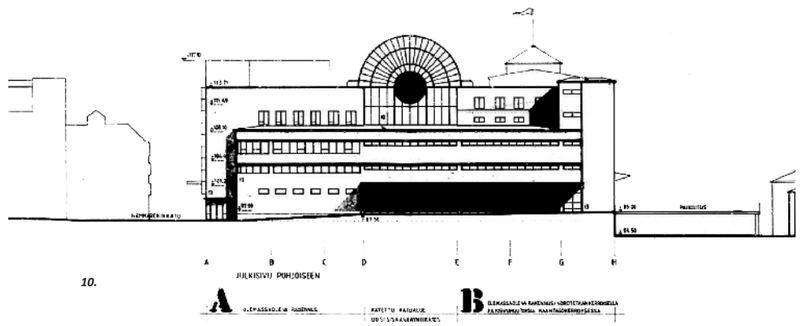

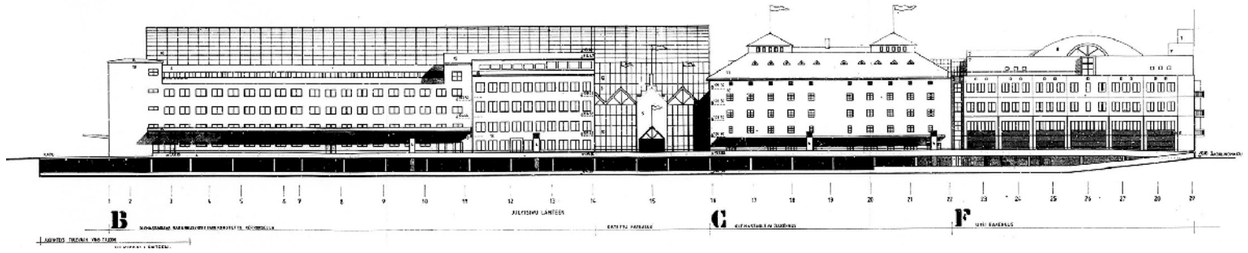

1.

5c. Sumeliuksenkatu 7 (sr-18) Maakauppiaitten Oy:n sivukonttori (S)

(1930-)
Karvala Silvennoinen Oy (1986-1989),
BST-Arkkitehdit Oy (2012-2014)

837-117-308-6

Tullikatu 6

Maakauppiaiden Oy:n konttorirakennus oli ensimmäisiä valkoisia funkishenkisiä rakennuksia Tullin alueella. SOK:n rakennukset rakentuivat myöhemmin sen viereen. Ennen SOK:n rakennuksien valmistumista konttorirakennuksen vieressä sijaitsi yksikerroksinen tiilirakennus.

Nykyään rakennus on osa Tullintorin kauppakeskuksen kokonaisuutta. Oletettavasti 30-luvun alussa rakennetussa rakennuksessa on nähtävillä vielä enemmän edellisen vuosikymmenen klassismin piirteitä, verrattuna alueen muihin funkistyyliseen rakennuksiin. Tasakokoiset ikkunat kiertävät rakennuksen ympäri kolmelta sivulta ja massoittelussa ei ole korostettuja osia. Entinen konttorirakennus oli yhteydessä 20-luvulla rakennettuun Osuusliike Voiman rakennukseen ylikulkusillalla. Nykyään rakennuksia yhdistää Tullintorin sisäänkäynti ja lasikate. Nelikerroksiseen rakennukseen on lisätty viides, sisäänvedetty kerros myöhemmissä muutosvaiheissa. Myös kellarikerroksen ikkunat on peitetty.
Rakennus on suojeltu ja oleellinen osa alkuperäistä funkisrakennusten kokonaisuutta, sen vanhinta kerrostumaa.

1. TULLINTORIN KORTTELIN JULKISIVU LÄNTEEN 1989
Kokonaisuus oikealta vasemmalle:
B: SOK:n varastorakennus, ent. Maakauppiaitten Oy:n sivukonttori, Tullintorin sisäänkäynti, C: Hotelli Villa (entinen Osuusliike Voiman makasiini), F: Pirkanmaan hotelli- ja ravintolaoppilaitos
Arkkitehtitoimisto Karvala Silvennoinen Oy 1986 / Erkki Karvala
2. TULLINTORIN UUSITTU SISÄÄNKÄYNTI, ENTINEN MAAKAUPPIAITTEN OY:N SIVUKONTTORIOSA SEKÄ ENTINEN SOK:N VARASTORAKENNUS RADAN PUOLELTA PYSÄKÖINTIALUEELTA
3. MAAKAUPPIAIDEN OY 1936
Kuva: Tampereen Museot/ E. M. Staf
4-5. MAAKAUPPIAITTEN OY:N TOIMITALO 1936
Kuva: Tampereen museot/ Veikko Kanninen
6. MAAKAUPPIAIDEN OY:N RAKENNUKSEN AULATILAA
Kuva: Tampereen museot/ E. M. Staf

2.

5.

3.

4.

6.

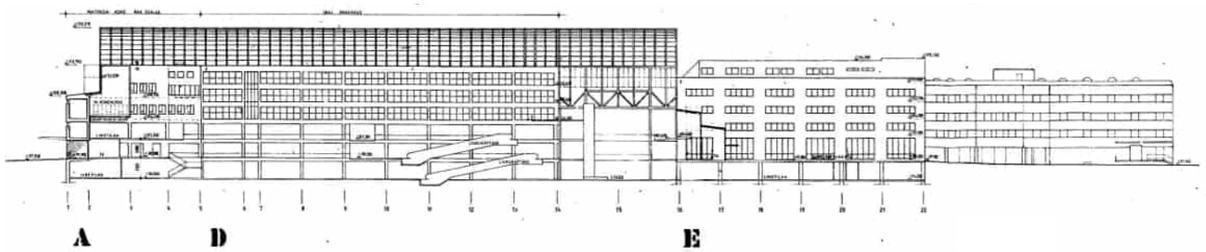

1.

2.

3.

5d. Sumeliuksentori ent. SMK:n varastorakennus

Jaakko Tähtinen (1938),
Karvala Silvennoinen Oy (1986-1989)

837-117-308-1

Hammareninkatu 8

Rakennus on Suomen Maanviljelijäin Kaupan entinen varastorakennus ja osa Tullin alueen valkoisten funkistyylisten varastorakennusten kokonaisuutta. Rakennuksen suunnitteli Jaakko Tähtinen 1938.

Rakennuksessa on neljä kerrosta ja sisäänvedetty ullakkokerros. Siinä on funkisaikakauden mukaiset arkkitehtoniset elementit: ikkunat ovat pääasiassa tasakokoisia ja nauhamaisia. Katutasossa on suuremmat ikkunat sekä Hammareninkadun että Sumeliuksenkadun puolella. Hammareninkadun puolelle sijoittuu lastauslaituri, jossa on vähäeleinen katos. Eteläpäädyn porrashuone on korotettu muuta rakennusta korkeammaksi.
Rakennuksen julkisivuun tehtiin muutoksia 1986, jolloin esimerkiksi rakennuksen alaosa levytettiin umpeen, porrashuoneen korkeinta osaa madallettiin ja aukotusta muutettiin. Lisäksi lisättiin kattoikkuna kauppakeskuksen puolelle. Suunnittelijana toimi Arkkitehtitoimisto Karvala Silvennoinen Oy.
Rakennus liitettiin osaksi Tullintorin kauppakeskusta 1989. Nykytilanteessa rakennukseen sijoittuu liike- ja toimistotiloja.

Muista alueen vastaavista 30-luvun funkisvarastoista poiketen rakennusta ei ole suojeltu, mutta ainakin julkisivujen osalta rakennuksen alkuperäinen henki on jäljellä.

1. JULKISIVU JA LEIKKAUS SUMELIUKSENKADULLE
A: SOK:n entinen varasto, D: Tullintorin uudisosa, E: SMK:n varastorakennus ja Sumeliuksenkatu 13:n uudisrakennus
Arkkitehtitoimisto Karvala Silvennoinen Oy 1989 / Erkki Karvala
2. TULLINTORIN OSA, ENTINEN VARASTORAKENNUS HAMMARENINKADULTA SEKÄ TULLINTORIN SISÄÄNKÄYNTI
Tullintorin alkuperäisen sisäänkäynnin 90-luvun lasikate jää uuden sisäänkäyntijulkisivun taakse
3. HAMMARENINKATU 8 JA PYSÄKÖINTILAITOS
4. SUMELIUKSENTORIN JULKISIVUN MUUTOSPIIRROS
Arkkitehtitoimisto Karvala Silvennoinen Oy 1986 / Erkki Karvala
5. TULLINTORIN JULKISIVU ITÄÄN HAMMARENINKADULLE
Tullintorin uudisosan vasemmalla puolella SMK:n varastorakennus ja oikealla SOK:n varastorakennus.
Arkkitehtitoimisto Karvala Silvennoinen Oy / Erkki Karvala 1989

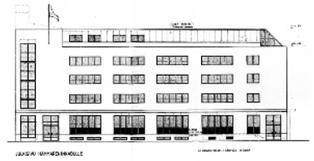

4.

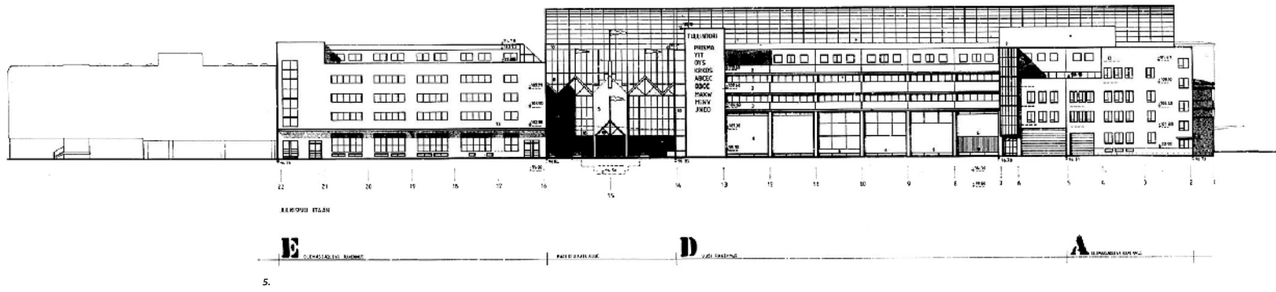

5.

1.

2.

5e. Tullinkulma (sr-8)

Harry W. Schreck (1942), Matti Tammilehto (1965)
Reijo Lairto, Arkkitehtitoimisto Larto Oy (1990)

837-117-307-1
Hammareninkatu 5

Harry W. Schreckin suunnittelema entinen varasto- ja konttorirakennus Hammarenin- ja Pinninkadun välissä on oiva ja samalla myös ainoa esimerkki siitä miten aikanaan yksittäiset funkistyyliset rakennukset muodostivat itsessään pitkiä kapeita kortteleita Tullin alueella. Komearyhtisessä rakennuksessa on useita ajalle tyypillisiä funkisrakennusten piirteitä: viisikerroksisen rakennuksen ylin kerros on sisäänvedetty ja porrashuoneet nousevat rakennuksen korkeimmiksi osiksi. Pääty on pyöristetty Pinninkadun ja Tullikadun kulmassa. Ikkunajako on tasainen ja heijastelee rakennuksen toimintoja. Varasto-osan ikkunat ovat äärimmäisen ohuet ja nauhamaiset. Rakennus on rapattu valkoiseksi muiden aikakauden rakennusten tapaan.

Tullinkulman rakennus muutettiin 1993 opetus- ja toimistokäyttöön. Pinninkadun puolella pienimmät ikkunat on suurennettu alkuperäisestä tilanteesta poiketen. Katutason ikkunat on suurennettu samaan linjaan päädyn suurempien ikkunoiden kanssa. Rakennus on valkoiseksi rapattu kokonaisuuden muiden rakennusten tapaan.

Tällä hetkellä rakennuksessa toimii Tullinkulman työterveys. Rakennuksessa on parhaillaan käynnissä kunnostustöitä. Rakennus on suojeltu rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittävänä rakennuksena.

1. TULLLINKULMAN RAKENNUS TULLIKADULTA
2. TULLLINKULMA 5 PINNINKADULTA
3. LEIKKAUSPIIRROS
Tavaranlaskuluiska / Wihuri-Yhtymä Oy Aarnio
Matti Tammilehto 1965
4. LEIKKAUSPIIRROS
5.TERÄSTALON JULKISIVUPIIRROS HAMMARENINKADULLE, JOSSA MUKANA MYÖS TULLINKULMAN RAKENNUS
Arkkitehti- ja Rakennuttajatoimisto Antti Katajamäki Ky / Maria Pesonen 1985
6. TULLINKULMA 1980- LUVULLA
Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998 s. 188, Kuva: S. Kuustinen
7. ASEMAPIIRROS
Piirustuksen aiheena on palo-ovi eri tonteilla sijaitsevien varastojen välille

6.

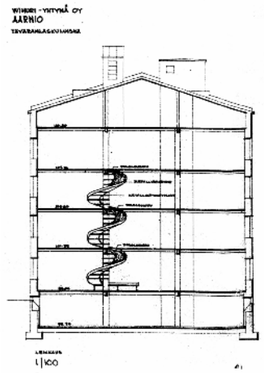

3.

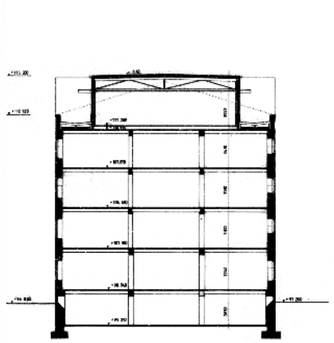
4.

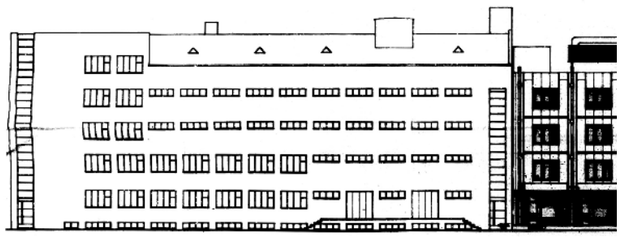
5.

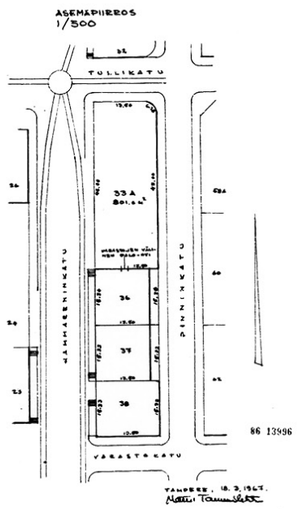

7.

1.

2.

3.

6. Hotelli Villa (sr-8)
Voiman makasiini

Frans Jousi (1926), Jaakko Tähtinen (1935),
Erkki Karvala (1989)

837-117-308-5
Sumeliuksenkatu 14

Frans Jousi suunnitteli Osuusliike Voiman keskusvaraston 1926. Makasiini on viisikerroksinen, ja sen keskellä on hissi, jonka konehuone on katon huipulla olevassa lanternissa. 1935 Jaakko Tähtinen suunnitteli samanlaisen jatko-osan rakennuksen eteläpuolelle. Rakennus on muurattu ja tumman harmaaksi rapattu. Linnamainen rakennus muutettiin hotelliksi Tullintorin rakentamisen yhteydessä; ja Hotelli Villa valmistui 1991.

Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998

Rakennus saneerattiin vuonna 2011, jolloin arkkitehtisuunnittelusta vastasi Gullstén-Inkinen.

Ennen Tullintorin kauppakeskuksen täydennysrakentamista Voiman makasiinirakennus korostui yksittäisenä korkeampana rakennuksena valkoisten funkistyylisten rakennusten rinnalla. Uudisrakennukset sulauttivat rakennuksen osaksi Tullintorin kauppakeskusta.
Rakennuksen kokemat muutokset ovat heikentäneet sen autenttisuutta. Sisätiloissa ei ole juurikaan alkuperäistä jäljellä ja myös julkisivumateriaalit on korvattu 1990-luvulla vastaavilla materiaaleilla. Arvokasta rakennuksessa on, että siitä on luettavissa alkuperäinen hahmo ja julkisivujäsentely. Rakennus on suojeltu.

1. VARASTORAKENNUS 1936 SUMELIUKSENKADULTA
Kuvat: Tampereen museot/ Mauno Mannelin 1936
2. MAKASIINI JA YHDYSSILTA SUMELIUKSENKADULTA
Kuva: Tampereen museot/ Veikko Kanninen
3. MAKASIINI JA MAAKAUPPIAITTEN OY:N TOIMITALO 1936 SUMELIUKSENKADULTA
Kuva: Tampereen museot/ Veikko Kanninen
4. HOTELLI VILLA SUMELIUKSENKADULTA
5. HOTELLI VILLA RADAN PUOLELTA PARKKIPAIKALTA
6. HOTELLI VILLA JA TULLINTORIN JULKISIVU JA LEIKKAUS
Arkkitehtitoimisto Karvala Silvennoinen Oy / Erkki Karvala 1989

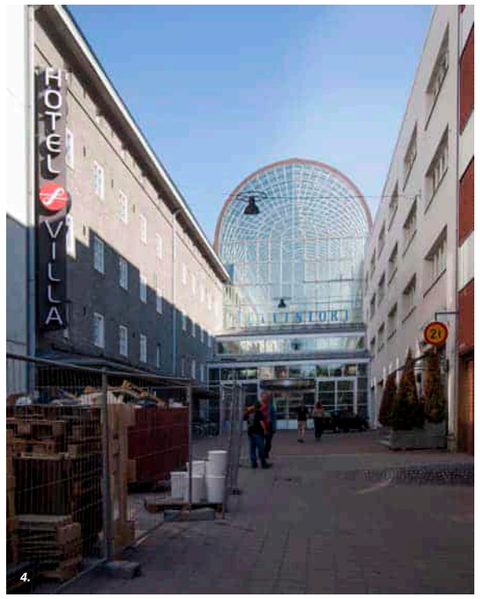

4.

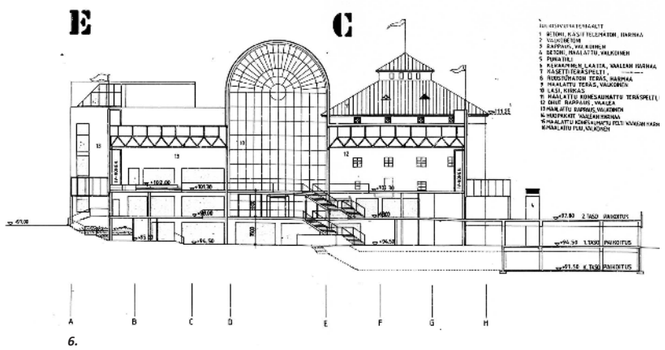

6.

5.

7. Sumeliuksenkatu 16

Arkkitehtitoimisto Karvala&Silvennoinen KY (1989)

837-117-308-4

Sumeliuksenkatu 16

Elementtirakenteinen rakennus suunniteltiin samaan aikaan Tullintorin kanssa 1989 Pirkanmaan hotelli- ja ravintolaoppilaitoksen käyttöön. Ylin kerros on sisäänvedetty. Kellarillisesta rakennuksesta on yhteys Hotelli Villaan.

Tontilla sijaitsi aikaisemmin yksikerroksinen harjakattoinen tiilirakennus.

Rakennus edustaa leikkisää postmodernismia. Julkisivujäsennöinti hakee elementeiltään rikasta ilmaisua. Materiaalivalinnoissa on pyritty ottamaan huomioon ympäristö: valkoinen funktionalismi ja toisaalta punatiilinen teollisuusympäristö. Tyylillisesti rakennus keskustelee Tullintorin 1991 kerrosten kanssa kiinnostavalla tavalla.

Uusimman (2014) julkisivumuutoksen musta pelti ja ruskea ritilikkö ovat uusia aiheita. Ritilä viittaa Tullintorin uusiin julkisivukoristeisiin, mutta vaikuttaa irralliselta. Vaikka postmodernissa rakennuksessa on rikas muotokieli ja näennäisen sattumanvarainen sommittelu, nekään eivät kestä harkitsemattomia suuria muutoksia.

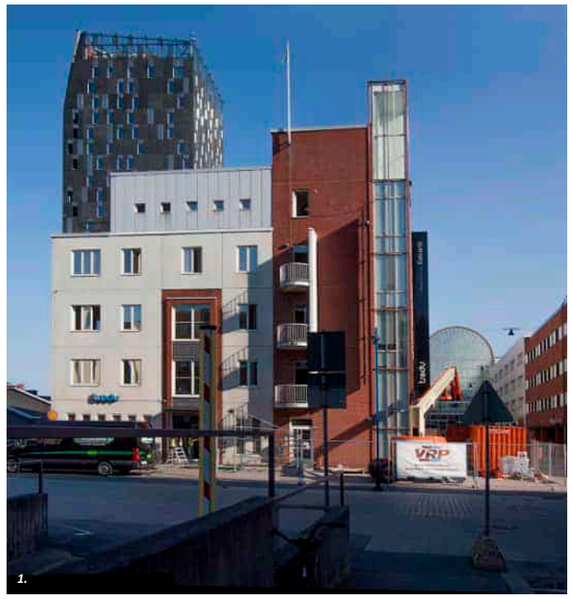

1. SUMELIUKSENKATU 16 ÅKERLUNDINKADULTA
Takana Tornihotelli
2. TULLINTORIN LEIKKAUS RADAN PUOLELTA
B: Tullintori, C: Hotelli Villa, F: Sumeliuksenkatu 16
3. TULLINTORIN JULKISIVU ETELÄÄN
Vasemmalla Sumeliuksenkatu 16, oikealla Sumeliuksenkatu 13
Arkkitehtitoimisto Karvala Silvennoinen Oy / Erkki Karvala 1989

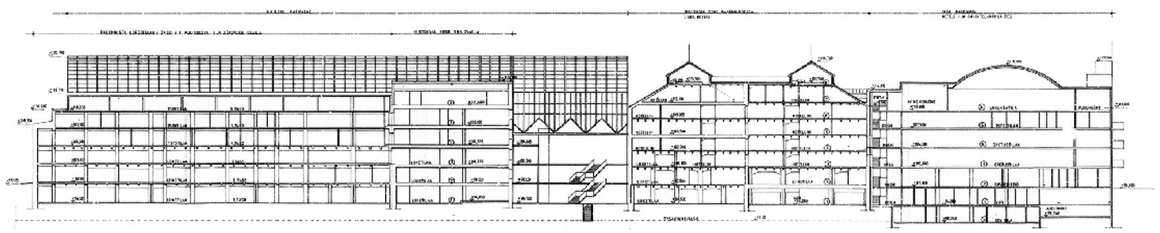

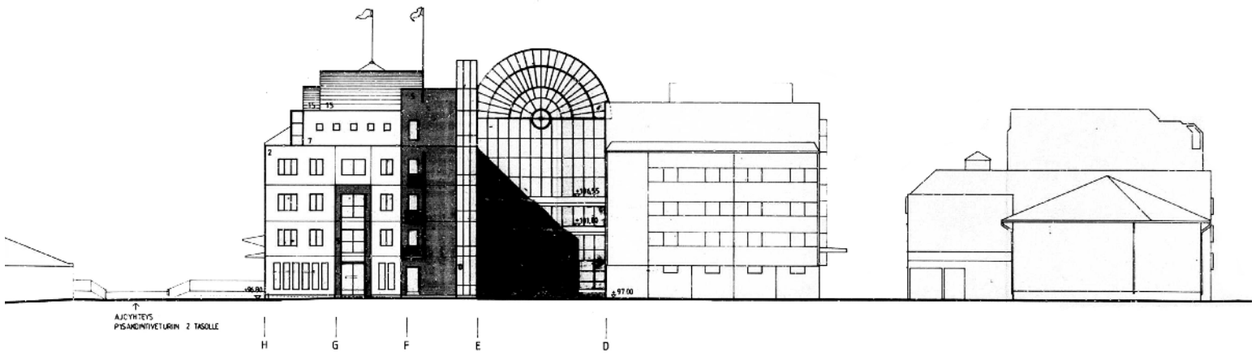

3. JULKISIVU ETELÄÄN

5.

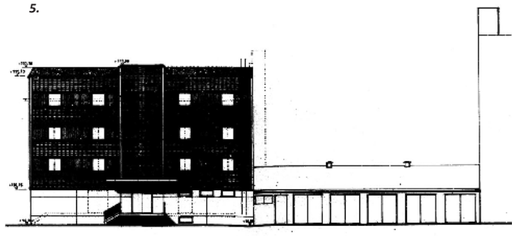

6.

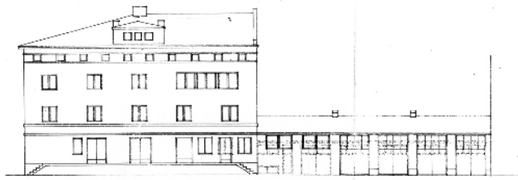

7.

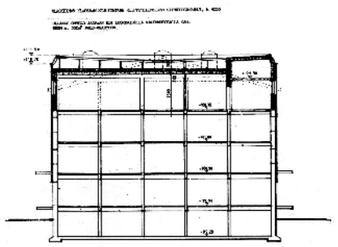

8.

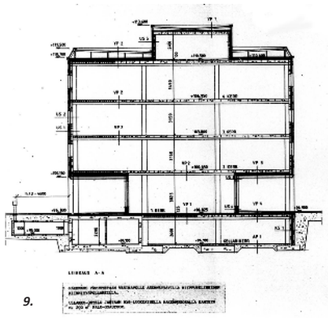

9.

8. Santunkulma Sumeliuksenkatu 13

Arkkitehtitoimisto Jouko Mäkinen KY (1980-, 1992-1993)

837-117-308-2

Sumeliuksenkatu 13

Santunkulman tontilla sijaitsi aikaisemmin Åkerludinkadun varressa ullakollinen kolmikerroksinen rakennus sekä sen vieressä yksikerroksinen rakennus. Rakennus ostettiin 1936 Tuotannon keskusvarastoksi. Myöhemmin rakennuksessa toimi Hämeen Osuusteurastamo (1950-).

Nykyinen rakennuskokonaisuus rakentui kahdessa vaiheessa 1980-luvun aikana. Ensimmäinen vaiheessa korotettiin olemassaoleva kolmikerroksinen rakennus neljään kerrokseen. Julkisivuihin lisättiin tiilipintainen kuorielementti. Lisäksi tehtiin tilamuutoksia, kuten lisättiin porrashuone sekä hissi. Laajennusosa rakentui ensimmäisen vaiheen ja Sumeliuksenaukion rakennuksen väliin. Sen julkisivut ovat myös tiilipintaiset, ja vaiheet sulautuvat yhteen.
Alkuperäisen rakennuksen julkisivusommitelmasta ovat jäljellä tasakokoiset ikkunat. Ensimmäisen kerroksen julksisivut poikkeavat lähes täysin alkuperäisistä julkisivuista. Laajennusosan ikkunat ovat samankokoisia ensimmäiseen vaiheeseen verratuna, mutta tiheämmällä jaolla.
Rakennuskokonaisuuden katutasossa Sumeliuksenkadun ja Åkerlundinkadun varrella on liiketiloja. Laajennusosassa on lisäksi katutasossa sisäänvedettynä autopaikkoja.

Muutosajankohdalle tyypilliset materiaalit ovat kestäneet yllättävän hyvin. Erityisesti tiilielementti on edustavan näköinen edelleen.
Olisi suositeltavaa tutkia, mitä rakennuksen vanhimpia osia on säilynyt sisätiloissa. Vanhasta rakennuksesta kertovat ainakin pohjapiirroksessa rakennuskokonaisuuden ensimmäisen vaiheen tiheämpi pilaririvi verrattuna elementtirakenteisen laajennuksen harvempaan riviin.

1. TUOTANNON KESKUSVARASTOKSI OSTETTIIN VUONNA 1936 NELIKERROKSINEN VARASTORAKENNUS SUMELIUKSENKATU 15:sta
Tampereen museot/ Pekka Kyytinen
2. SUMELIUKSENKATU 13 ÅKERLUNDINKADULTA
3. HÄMEEN OSUUSTEURASTAMO 1954
Kuva: Tampereen museot/ Pekka Kosonen
4. SUMELIUKSENKATU 13 HAMMARENINKADULTA

5-6.S ANTUNKULMAN JULKISIVUT HAMMARENINKADULLE
Korotus ja julkisivumuutos
Arkkitehtuuritoimisto Jouko Mäkinen
Arkkitehtitoimisto Jouko Mäkinen Ky 1992
7. HÄMEEN OSUUSTEURASTAMON JULKISIVU HAMMARENINKADULLE
Muutospiirustus P. Mätäsniemi 1969

8. SANTUNKULMAN MUUTOS JA KOROTUS - LEIKKAUSPIIRROS
Arkkitehtuuritoimisto Jouko Mäkinen
9. SANTUNKULMAN LAAJENNUS - LEIKKAUSPIIRROS
Arkkitehtuuritoimisto Jouko Mäkinen

9. KOY Hammareeni

Antti Katajamäki ja Maria Pesonen (1986)
Arkkitehti- ja rakennuttajatoimisto Antti Katajamäki Ky
837-117-307-2
Hammareninkatu 7

Teräselementti Oy:n rakennuttama Kiinteistöosakeyhtiö Hammareeni palkittiin Vuoden teräsrakenne-palkinnolla valmistumisvuonnaan 1986. Rakennuksen suunnittelijoina toimivat Antti Katajamäki ja Maria Pesonen.

Rakennuksessa on neljä kerrosta. Punatiiliverhoiltu ensimmäinen kerros on sisäänvedetty. Katutasossa on pieniä liiketiloja, joiden sisäänkäynnit erottuvat muusta julkisivupinnasta. Muuten julkisivut ovat teräskasettia. Varastokadun ja Hammareninkadun kulmaan sijoittuu lasinen hissikuilu ja porrashuone. Vihreäksi maalatut teräsputket korostavat teräsrakennetta rakennuksen kummallakin pitkällä sivulla. Julkisivusommitelman toistoa pehmentää ensimmäisen kerroksen pienimittakaavaiset ratkaisut.

Rakennus edustaa High tech -arkkitehtuuria ja alkuperäiset julkisivukäsittelyt ja katutilan kalusteet, kuten istutuslaatikot ovat hyvin säilyneet. Koska yksityiskohtia on runsaasti ja ne tukevat kokonaisuutta, vaatii rakennuksen mahdollinen laajentaminen tai muutostyöt huollellista suunnittelua. Yksinkertainen massoittelu, katutason useat sisäänkäynnit ja runsas ikkunapinta-ala mahdollistavat monenlaisen käytön pienin muutoksin.

1. KOY HAMMAREENIN RAKENNUS PINNINKADULTA
2. RAKENNUS HAMMARENINKADULTA
3. SISÄÄNVEDETTY ENSIMMÄINEN KERROS HAMMARENINKADUN PUOLELTA
4. ENSIMMÄISEN KERROKSEN POHJAPIIRROS
5. JULKISIVU HAMMARENINKADULLE,
vasemmalla Tullinkulman suojeltu funkis-rakennus
Arkkitehti- ja Rakennuttajatoimisto Antti Katajamäki Ky / Maria Pesonen 1985

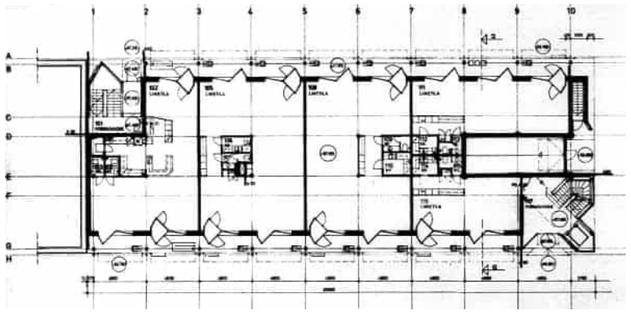

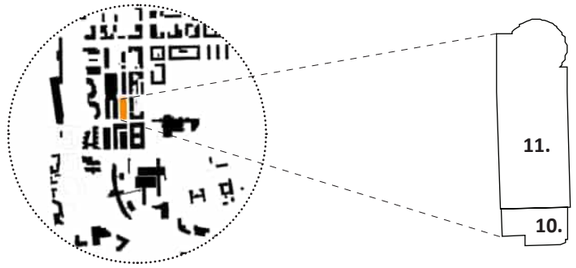

10. HMK:n makasiini (sr-4) Myllärit

Berndt Blom (1902), Antti Tähtinen (1986)
837-117-308-3
Åkerlundinkatu 4

Hämeen Maanviljelijäin Kauppa Oy rakennutti kolmikerroksisen kellarillisen varastorakennuksen 1902. Muurattu pienimittakaavainen rakennus on osa Tullin alueen punatiilisten rakennusten joukkoa. Sisätilassa erottuvat kantavat puupilarit ja palkit. Makasiini muutettiin ravintolatilaksi vuosien 1986-1987 aikana.
Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998

Makasiini on ainoa alueen sisäosissa säilynyt ja rakentamisen vanhimmasta, 1-2 –kerroksisesta mittakaavasta kertova rakennus.
Pysäköintitalon myötä makasiini on joutunut kaupunkirakenteessa kummalliseen asemaan. Erityisesti parkkitalon sisäänajon sijainti talon kyljessä heikentää sen arvoa. Makasiinin julkisivujäsentely on säilynyt, mutta korjauksissa on menetetty alkuperäisiä materiaaleja: mm. ikkunat ovat nykyisellään kulissinomaiset. Sisätiloissa näkyvät puurakenteet. Muutoksista huolimatta rakennus on kuitenkin historiallisesti ja rakennustaiteellisesti arvokas. Rakennus on suojeltu.

11. Pysäköintitalo

Antti Tähtinen KY Arkkitehtitoimisto /
Antti Tähtinen (1986-87)
837-117-308-3
Åkerlundinkatu 4

Pysäköintitalo rakennettiin samalle tontille HMK:n makasiinirakennuksen kanssa vuosina 1986-1987. Rakennuksen asemakaavassa osa Hammareninkadusta otettiin tontiksi pysäköintitalolle ja aiemmin muita alueen sisäisiä katuja leveämpi katutila kaventui huomattavasti. Halli on betonielementtirakenteinen ja sen julkisivuissa on käytetty punatiiltä. Pysäköintiä on neljässä kerroksessa. Sisäänajo pysäköintihalliin on Åkerlundinkadulta ja ulosajo Varastokadulta.

Pysäköintitalo kertoo ajastaan. Se on kaventanut katutilaa ja ajanut makasiinin ahtaalle. Sitä on pyritty sopeuttamaan ympäristöönsä julkisivun dekoraatioilla, kuten pyörökaarilla, jotka saavat aiheensa makasiinin ikkunoista. Lisäksi aukotus tapahtuu vaakalinjoilla, joka keskustelee ympäröivän funktionalismin kanssa. Rakennustaiteellisesti kohdetta ei voi kutsua arvokkaaksi, mutta sen julkisivuaihe on persoonallinen. Kohteeseen voi esittää voimakkaitakin muutoksia.

1. HMK:N MAKASIINI JA PYSÄKÖINTITALO ÅKERLUNDINKADULTA
2. NÄKYMÄ ÅKERLUNDINKADULTA HMK:N MAKASIINILTA TULLIN AUKIOLLE PÄIN 1954
Kuva: Tampereen museot/ Reino Branthin
3. HMK:N MAKASIININ JA PYSÄKÖINTITALON JULKISIVUT PINNINKADULLE JA ÅKERLUNDINKADULLE

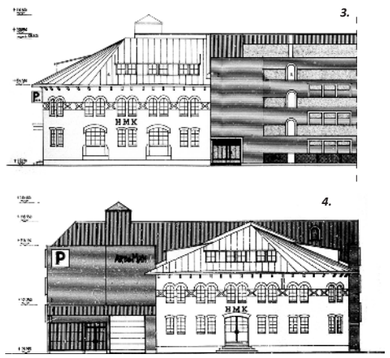

Tampereen Pienteollisuustalon korttelit

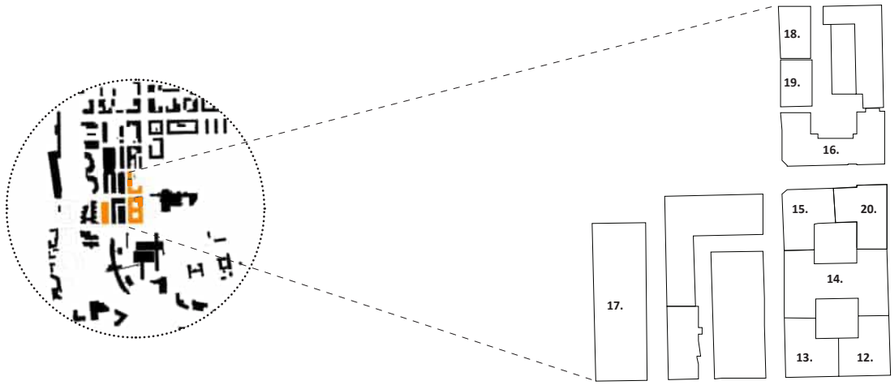

PIENTEOLLISUUSTALO

Tampereen Pienteollisuustalo Oy jakaantuu kolmeen eri kortteliin Tullin alueelle, yhteensä seitsemään eri aikana rakennettuun rakennukseen. Pienteollisuustalo Oy:n omistamista rakennuksista vanhimmat ovat entiset lääketehdas Starin toimitilat. Yhtiön omistavat noin 80 osakasta ja tiloissa toimii yli 140 yhteisöä ja yritystä. Kokonaiskerrosala on yli 55 000m^2, joista osakkaiden hallinnassa on noin 38 000m^2. Yhtiön hallinnassa ovat autopaikat, varastotilat sekä osa huoneistoista. Yhtiö omistaa myös rakentamatonta tonttimaata10 000m^2.
Kiinteistöyhtiö Tampereen Pienteollisuustalo Oy perustettiin 1956. Ensimmäisen rakennuksen valmistuessa yhtiön osakkaiksi tuli lähinnä Tampereen Käsityö- ja Teollisuusyhdistyksen piirissä toimineiden yrittäjien yrityksiä. Lähes 60 vuoden aikana tiloissa on toiminut tuhansia yrityksiä ja yhteisöjä. Teollisuuden murros on muokannut Pienteollisuustalon toimijoita ja nykyään alkuperäisen kaltaista pienteollisuutta löytyykin yhtiöstä vain vähän.

Henkseleistä High Techiin – Tampereen Pienteollisuustalo 50 vuotta

Pienteollisuustalon lähes kuusikymmentä vuotta kestänyt toiminta on olennainen osa myös Tullin alueen historiaa. Teollisuusrakennusten pääosaksi punatiiliset julkisivut ovat merkittäviä Tullin alueen kaupunkikuvassa. Pienteollisuustalon ensimmäinen vaihe rakentui sotien jälkeisen funktionalismin loppuvaiheessa, ja se on tyyliltään jo selkeästi aiempaa varasto- ja teollisuusrakennuskantaa rationaalisempaa tyyliä. Vaiheiden edetessä rationaalisuus näkyy pienteollisuustalon rakennuksissa yhä vahvemmin. Esimerkiksi verrokkina tyylimuutoksesta on samassa korttelissa Åkerlundinkadun ja Yliopistonkadun kulmassa sijaitseva, vuonna 1946 valmistunut teollisuusrakennus, jossa näkyy vielä selkeästi funktionalismin piirteitä.
Pienteollisuustalojen olemukseen kuuluvat joustavuus ja muutokset etenkin sisätiloissa erilaisten toimijoiden tarpeisiin. Nykyään monet tiloista on muutettu toimistokäyttöön ja tehdassalit pilkottu pienempiin osiin. Runkosyvyys aiheuttaa haasteita uuden käytön suunnittelulle.

1.

12. PTT 1. vaihe

E.A. Liuha (1957),
Arsatek arkkitehtuuria/ Arto Peltokangas (2013)

837-117-313-2
Yliopistonkatu 58

Pienteollisuustalon ensimmäinen vaihe Yliopistonkadun ja Kalevantien kulmassa on insinööri E.A. Liuhan suunnittelema. Rakennuksen valmistuttua 1957 jokainen osakas sai rakentaa omien tilojensa sisäpuolen tarpeidensa mukaan.

Henkseleistä High Techiin – Tampereen Pienteollisuustalo 50 vuotta

Seitsemän kerrosta korkea rakennus muodostaa selkeän kaupunkikuvallisen reunan Kalevantien ja Yliopistonkadun kulmaan. Tiilijulkisivu on täsmällisesti ja rationaalisesti sommiteltu; ikkunat ovat tasakokoisia ja nauhamaisia ja jatkuvat reunasta reunaan. Sisäpihan puolella on lastauslaitureita. Kalevantien puolella on porttikongi sisäpihalle. Yliopistonkadun puoleinen porttikongi on nykyään osa liiketilaa ja kulkuyhteys Yliopistonkadulta korttelin sisäpihalle kulkee Pienteollisuustalon kolmannen vaiheen läpi.

Rakennuksen viimeisimmät muutokset ovat Arsatek- arkkitehtuuriatoimiston käsialaa vuodelta 2013. Samaan aikaan toteutettiin muutoksia myös Pienteollisuustalon toiseen ja kolmanteen vaiheeseen.

1. PIENTEOLLISUUSTALON 1. JA 3. VAIHEEN JULKISIVU YLIOPISTONKADULLE
2. PIENTEOLLISUUSTALON 1. VAIHE KALEVANTIELTÄ PÄIN
3. PIENTEOLLISUUSTALON ENSIMMÄINEN VAIHE KEVÄTTALVELLA 1958
Juhani Riekkola/ Tampere-Seuran arkisto

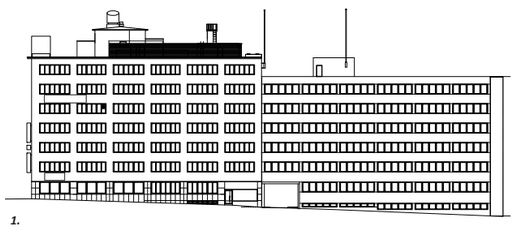
1.

2.

1.

2.

3.

13. PTT 2. vaihe

Jaakko Tähtinen (1961-1962) ,
Arsatek-arkkitehtuuria/ Arto Peltokangas (2013)

837-117-313-2

Pienteollisuustalon toisen vaiheen suunnitteli Jaakko Tähtinen 1961-1962. Se sijoittuu Kalevantien ja Pinninkadun kulmaan. Rakennus on Kalevantien puolella 7-kerroksinen ensimmäisen vaiheen tapaan ja madaltuu kaavan mukaisesti Pinninkadulla neljään kerrokseen. Rakennuksen katutasossa sijaitsee liiketiloja Kalevantien ja Pinninkadun puolella. Ensimmäisen vaiheen rationaalien ulkoasu jatkuu 2. vaiheessa ja aikakaudelle tyypillinen vauhdikkaiden vaakalinjojen korostaminen tehostuu entisestään lähes yhtenäisiksi muodostuvissa nauhaikkunariveissä.

Katutasoa laskettiin Pinninkadun puolella 2006 Tampereen yliopistolle johtavan Kalevantien alikulun rakentamisen yhteydessä ja rakennuksen Pinninkadun puoleiselle sivulle lisättiin portaat. Viimeisimmät muutokset ovat vuodelta 2013.

14. PTT 3. vaihe

Antti ja Jaakko Tähtinen (1969-1970),
Arsatek arkkitehtuuria/ Arto Peltokangas (2013)

837-117-313-2

Antti ja Jaakko Tähtisen suunnittelema h-kirjaimen muotoinen lisäosa valmistui aiempien vaiheiden kanssa samaan korttteliin 1969-1970. Rakennus on Yliopistonkadun puolella kuusikerroksinen ja neliker-roksinen Pinninkadun puolella. Rakennuksessa on kellari ja alakellari. Nauhaikkuna-aihe toistuu kolmannen vaiheen julkisivuissa lähes samanlaisena kuin toisessa vaiheessa. Pinninkadun puolelta on yhteys sisäpihalle.

Pinnin torppa, josta Pinninkatu on saanut nimensä, sijaitsi aikanaan suunnilleen Pienteollisuustalon kolmannen vaiheen paikalla. Siinä sijaitsi aikaisemmin kaupungin puhtaanapitolaitos ennen Pienteollisuustalon rakentamista. Lisäksi paikalla on sijainnut rauta- ja levytakomo.

Viimeisimmät muutokset rakennuksessa ovat vuodelta 2013.

4.

15. PTT 4. vaihe

Insinööritoimisto Tuomo Penttilä (1977)

837-117-313-70

Pienteollisuustalon neljännen vaiheen suunnittelusta vastasi Insinööritoimisto Tuomo Penttilä. Viisikerroksinen rakennus täydentää pienteollisuuskorttelin umpikortteliksi. Ikkunat seuraavat toisiaan yhtenäisenä nauhana. Ne ovat lähes julkisivun ulkopinnassa ja detaljit ovat samanväriset, mitkä tekevät neljännen vaiheen ilmeestä virtaviivaisemman kuin muissa rakennuksissa. Virtaviivaisessa rakennuksessa on yllättävä, mahdollisesti ajalle tyypilliseksi tulkittava postmoderni kontekstiin sovittautumisen piirre: rakennuksen Pinninkadun ja Åkerlundinkadun kulma on viistetty Lääketehdas Starin rakennuksen tapaan. Rakennuksessa on myös alueen varastotoiminnalle tyypillinen sisäänvedetty lastauslaituri Åkerlundin kadun puolella.
Uudemmat materiaalit ja rakennustekniikka erottavat rakennuksen varhaisemmista korttelin tiilirakennuksista. Vaatimaton rakennus täydentää kuitenkin tämän korttelin ainoana yhtenäisenä täysin punatiilisenä umpikorttelina alueella.

1. PIENTEOLLISUUSTALON 2. VAIHE KALEVANTIELTÄ
2. PIENTEOLLISUUSTALON 2. VAIHE PINNINKADULTA
3. PIENTEOLLISUUSTALON 4. VAIHE ÅKERLUNDINKADULTA
4. PIENTEOLLISUUSTALON 4. ,3. JA 2. VAIHE ÅKERLUNDINKADULTA, VASEMMALLA ENTISEN LÄÄKETEHDAS STARIN SISÄÄNKÄYNTI
5. PIENTEOLLISUUSTALON 2. VAIHEEN LEIKKAUSPIIRROS
Jaakko Tähtinen 1961
6. PIENTEOLLISUUSTALON 2., 3. JA 4. VAIHEEN JULKISIVUT PINNINKADULLE

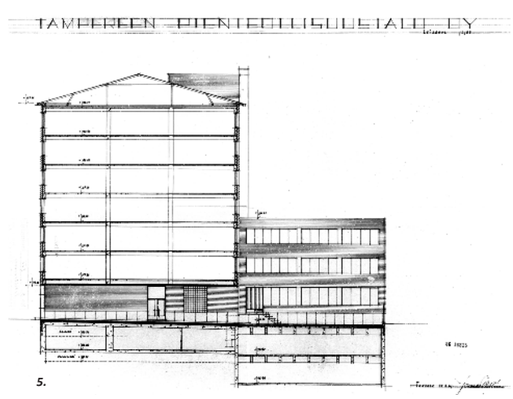

5.

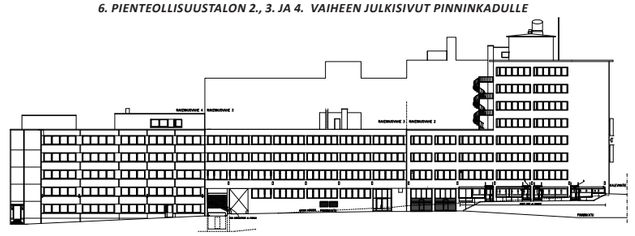
6.

16. Lääketehdas Star (sr-7) PTT 5. vaihe 1981

Jaakko Tähtinen (1945-1948),
Jaakko ja Antti Tähtinen (1954-1955),
Insinööritoimisto Tuomo Penttilä (1981-1982)
837-117-312-6
Pinninkatu 53

Lääketehdas Starin ensimmäinen vaihe valmistui vuosien 1944-1948 aikana Jaakko Tähtisen suunnittelemana. Myös punatiilinen 7-kerroksinen laajennusosa (1954-1955) Yliopistonkadun varrella on Jaakko ja Antti Tähtisen suunnittelema. Alunperin tehdas toimi Tammelantorin pohjoisreunassa. 1895 perustettu yhtiö oli aluksi nimeltään Tampereen Rohdoskauppa Oy ja 1922 sai nimen Lääketehdas Oy Star Ab.

Kun lääketehdas Star muutti Ruskoon vuonna 1981, tilat myytiin Tampereen Pienteollisuustalo Oy:lle. Rakennusten omistajanvaihdoksen yhteydessä tilat saneerattiin ja lääketehtaasta muodostui pienteollisuustalon 5. vaihe. Laajan saneerauksen suunnitteli Insinööritoimisto Tuomo Penttilä. Lisäksi samaan aikaan lääketehtaan laajennusosa Pinninkatu 3:ssa vuodelta 1974 siirtyi Pienteollisuustalo Oy:lle. Tämä nimettiin Pienteollisuustalon kokonaisuuden 7. vaiheeksi.

Wacklin (2007)

Lääketehdas Oy Star Ab:n vanha kiinteistö- Rakennushistoriallinen selvitys

Vanha osa vaalea ja rappauspintainen, tosin toisin kuin muut alueen funkisrakennukset, väritys ei ole puhtaan valkoinen. Rakennuksessa on funkistalojen piirteitä, kuten pitkä, korostettu porrashuoneen pystyikkuna ja vähäeleinen sisäänkäyntikatos. Mutta samalla siinä on myös sodan jälkeisen funkiksen pehmennettyjä piirteitä ja aikakaudelle leimallisia klassiseen muotokieleen palaavia aiheita, kuten viistetyn sisäänkäynnin symmetrisyys ja vain hennosti nauhamaiseksi korostetut tasajakoiset ikkunat sekä harjakatto.
Uudempi osa on myös mielenkiintoinen yhdistelmä, se edustaa osin jo 60-luvulle kurkottavaa rationalismia, jossa korostuvat ikkunarivien vauhdikkaat vaaka-aiheet. Samanaikaisesti kivijalassa on kuitenkin sodanjälkeisen romanttisemman kauden luonnon kiviverhoilua. Kokonaisuutena se on erittäin ryhdikäs kulmarakennus.

Nykyisten ikkunoiden ulkonäkö poikkeaa alkuperäisistä ikkunoista. Åkerlundinkadun puolelle avattiin uusi sisäänkäynti 1997. Kokonaisuus peruskorjattiin 2009.

Lääketehdas Oy Star Ab:n vanha kiinteistö- Rakennushistoriallinen selvitys

Tällä hetkellä rakennuksessa on toimistotilaa ja siellä toimii useampi yritys. Lisäksi rakennuksessa on hostelli, joka edustaa alueen teollisuusrakennusten uudenlaista käyttöä.
Rakennuskokonaisuus on suojeltu.

1. LÄÄKETEHDAS STARIN RAKENNUS PINNINKADULTA
2. LÄÄKETEHDAS STAR YLIOPISTONKADULTA
3. LÄÄKETEHDAS STARIN UUSI RAKENNUS 1947
a) Pinnin- ja Åkerlundinkadun kulmasta
b) Åkerlundinkadulta kohti HMK:n makasiinia
c) Sisäpihalta
d) Åkerlundinkadulta Sorsapuistoon päin
Kuvat: Tampereen museot / Veikko Kanninen
4. TEHTAAN LAAJENNUSOSA YLIOPISTONKADULTA 1961
Kuva: Tampereen museot / E. M. Staf
5. "OTA HOTA - EI PAKOTA"
Lääketehdas Starin 1929 kehittämä HOTA-särkylääke
Kuva: Santen Oy / Tammerkoski ja kosken kaupunki 2011
6-7. STARIN LÄÄKETEHTAAN (NYK. PTT 5.VAIHE) LEIKKAUS JA JULKISIVU ÅKERLUNDINKADULLE

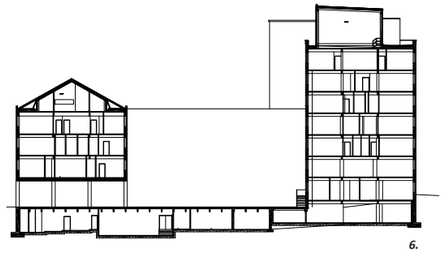

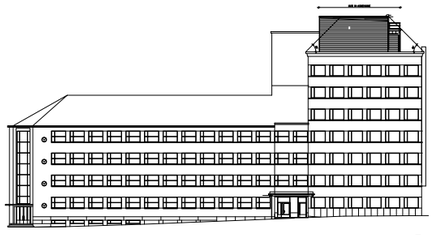

17. PTT 6. vaihe Sorinahteen teollisuustalo

Tuomo Penttilä (1982-1983)
837-117-302-3
Kalevantie 1, Sumeliuksenkatu 9, 18, 26

Pienteollisuustalon kuudes vaihe sijoittuu Sumeliuksenkadun, Åkerlundinkadun ja Kalevantien rajaamalla tontille. Rakennuksen suunnitteli Insinööritoimisto Tuomo Penttilä 1982-1983. Aiemmista rakennusvaiheista poiketen uuteen rakennukseen sijoittui tuotantotilojen lisäksi myös varauksia toimistotiloille palveluyrityksiä ja yhdistysten toimistoja varten.

Wacklin 2007

Teollisuustalo on elementtirakenteinen ja punatiilipintainen muiden Pienteollisuustalon rakennusten tapaan. Julkisivussa korostuvat sekä rationalistinen nauhaikkunoiden vaakasuuntaisuus että konstruktivistisesti korostetut betonipilarit. Rakennus sijaitsee rinteessä ja on Åkerlundinkadun puolella neljä ja Kalevantien puolella kolme kerrosta korkea. Kellariin sijoittuu kaksikerroksinen pysäköintihalli. Åkerlundinkadun puolella on sisäänvedetty lastauslaituri, jolle aikanaan on johtanut myös rautatiekiskot Kalevantien puoleisessa päädyssä sijaitsee liiketiloja. Sisätilat asettuvat kahden käytävän varrelle.

Syvärunkoinen teollisuusrakennus poikkeaa leveydeltään muista Sumeliuksenkadun varrella olevista rakennuksista ja ei ole samassa linjassa muiden Åkerlundinkadun varrella olevien rakennusten kanssa. Jykevän rakennuksen edessä on käyttämätöntä rakennusoikeutta jäljellä ja mahdollinen täydennysrakentamisen paikka.

1. PIENTEOLLISUUSTALON 6. VAIHE ÅKERLUNDINKADULTA
2. PIENTOLLISUUSTALON 6. VAIHEEN 1. KERROKSEN POHJAPIIRROS SEKÄ JULKISIVU SUMELIUKSENKADULLE
Insinööritoimisto Tuomo Penttilä 1982-1983
3. PIENTEOLLISUUSTALON 7. VAIHE PINNINKADULTA
4. PIENTEOLLISUUSTALON 7. VAIHE VARASTOKADULTA
5. YLIOPISTONKATU 50:N TYÖMAA, TAUSTALLA LÄÄKETEHDAS STAR JA TAMPERE-TALO.

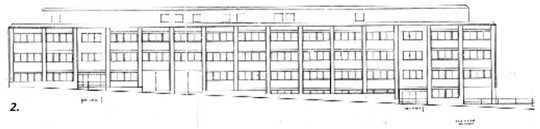

18. Lääketehdas Starin laajennusosa PTT 7. vaihe 1981

(1974)
Arsatek arkkitehtuuria / Jari Palonen (2012)
837-117-312-4
Pinninkatu 3

Starin lääketehtaan laajennusosa siirtyi Tampereen Pienteollisuustalo Oy:n omistukseen samaan aikaan lääketehtaan vanhempien rakennusten kanssa. Eteläisen sijaintinsa vuoksi rakennusta on nimetty Pienteollisuustalon seitsemänneksi vaiheeksi. Rakennuksessa toteutettiin muutoksia sekä saneeraus vuosina 2012-2013. Tällöin esimerkiksi katolle asennettiin uusi IV-konehuone vanhan hissikonehuoneen jatkeeksi.

Vaatimaton nelikerroksinen rakennus on osa koko korttelin jatkuvaa harjalinjaa ja sen julkisivut ovat ajalleen tyypillisesti pelkistetyn harkitut. Punatiili ja Pinninkadun puoleisen julkisivun nauhaikkunat liittävät sen osaksi Pienteollisuustalon kokonaisuutta. Ensimmäinen kerros on katutasoa puoli kerrosta korkeammalla. Rakennus ei muodosta aktiivista kaupunkitilaa varsinkaan kadun kulmaan, joka olisi luonnollisin kaupunkirakenteen solmukohta. Rakennus on muutoskestävä, sen pelkistettyyn runkoon pystyy sopeuttamaan monenlaista käyttöä.

19. Pinninkatu 51

Arkkitehtitoimisto Karvala ja Silvennoinen (1988), laajennus KSOY (1998)

837-117-312-6
Pinninkatu 51

Alunperin Iki-Instituutille suunniteltu toimistorakennus valmistui 1988. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin 1998 laajennuksessa rakennukseen lisättiin yksi kerros ja harjakatto sekä paloporras katettiin. Nykyisin rakennuksessa toimii Kehitysvammaisten palvelusäätiö.

Tontilla oli aikaisemmin yksikerroksinen Pinninkadulle avautuva rakennus.

Postmodernin leikkisässä hengessä rakennus pyrkii sopeutumaan ympäristöönsä lainaamalla viereisten talojen julkisivumateriaaleja ja tehden materiaalivaihtelusta julkisivuaiheen itselleen. Korotuksen myötä se istuu myös räystäslinjaltaan kokonaisuuteen. Julkisivuideansa lisäksi rakennuksella ei ole erityisiä rakennustaiteellisia arvoja ja se kestää muutoksia.

1. TULPPAANITALO VARASTOKADULTA
2. TULPPAANITALO PINNINKADULTA
3. YKSIKERROKSINEN RAKENNUS PINNINKATU 51:SSÄ 1980
Henkseleistä High Techiin - Tampereen Pienteollisuustalo Oy 50 vuotta, s. 93
4-5. PINNINKATU 51:N JULKISIVU PINNINKADULLE 1988 JA LAAJENNUSVAIHEEN JULKISIVU 1998
KSOY Arkkitehtuuria
6-7.JULKISIVU ETELÄÄN 1988 JA 1998

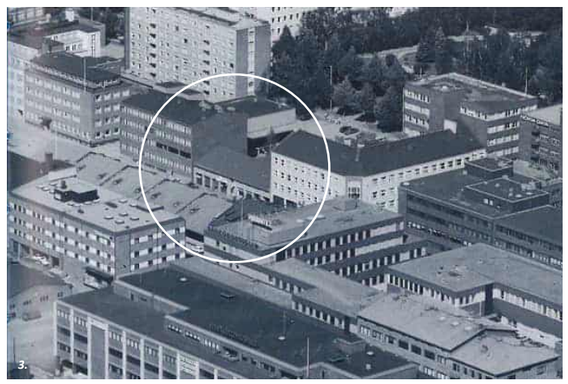

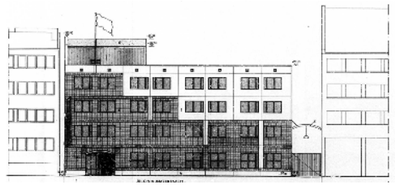

4.

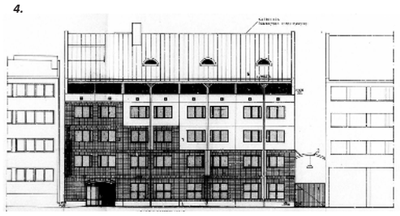

5.

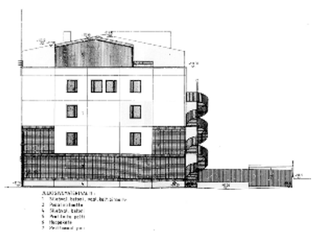

6.

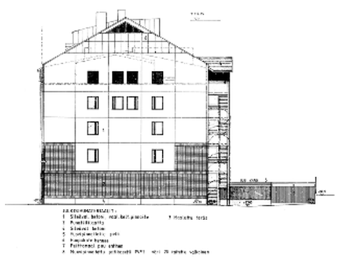

7.

20. Yliopistonkatu 56 Entinen tehdasrakennus

E.A. Liuha (1946)

837-117-313-69

Yliopistonkadun ja Åkerlundinkadun kulmassa sijaitseva entinen tehdasrakennus valmistui 1946 E.A. Liuhan suunnitelmien mukaan ennen Pienteollisuustalon ensimmäistä vaihetta. Rakennuksen tiloissa toimivat tällä hetkellä mm. Juvenes-Yhtiöt Oy, Tampereen evankelisluterilainen seurakunta sekä SCF Huolto Oy.

Rakennuksen Yliopistonkadun puoleisessa osassa on seitsemän kerrosta sekä ullakkokerros. Kaavan mukaisesti Åkerlundinkadun puoleinen osa nelikerroksinen. Tyylillisesti rakennus edustaa sotien jälkeistä funktionalismia. Rakennus muodostaa Pienteollisuustalon 1.-4. vaiheiden kanssa punatiilisen yhtenäisen teollisuuskorttelin, vaikka rakennus onkin julkisivuiltaan vielä vivahteikkaampi kuin Pienteollisuustalon myöhemmin rakentuneet vaiheet. Ikkunat ovat nauhamaiset, mutta aukotuksen rytmi vaihtelee rakennuksen eri osissa. Matalan osan katutasoon sijoittuu lastaustila. Julkisivujen perusilme on säilynyt varsin muuttumattomana, vaikka esimerkiksi ikkunoissa ja sisäänkäynneissä on tapahtunut vuosien varrella muutoksia.
Rakennuksella on merkittävä asema kaupunkikuvassa osana Yliopistonkadun varren korkeiden punatiilisten entisten teollisuusrakennusten riviä.

1. YLIOPISTONKATU 56 ÅKERLUNDINKADULTA
2. YLIOPISTONKATU 56 YLIOPISTONKADULTA
3-4. ENSIMMÄISEN JA TOISEN KERROKSEN POHJAPIIRROKSET JA
5-6. JULKISIVUT YLIOPISTONKADULLE JA ÅKERLUNDINKADULLE
E.A. Liuha 1946

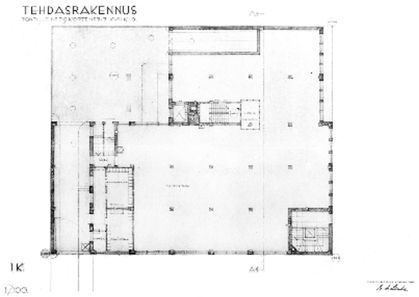

3.

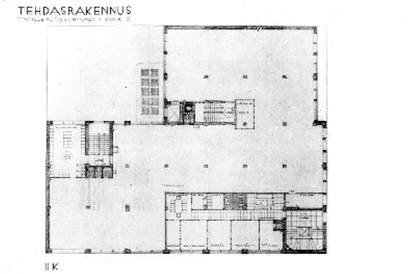

4.

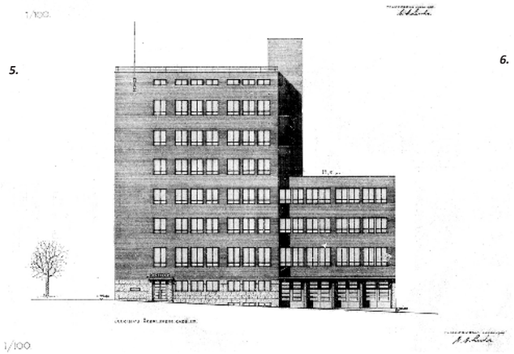

5.

6.

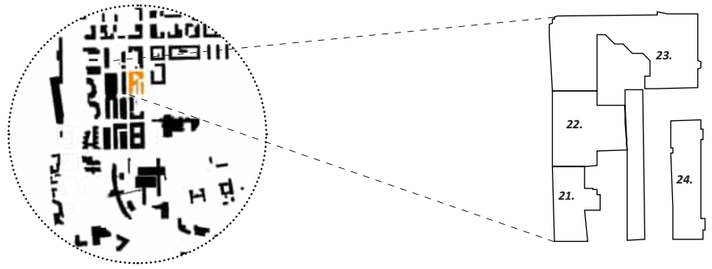

21. Hämeen kenkätehdas

(1951),
KSOY (1990)

837-117-311-3
Pinninkatu 47

Punatiilinen tehdasrakennus suunniteltiin vuonna 1951 Hämeen kenkätehtaan tiloiksi. Viisikerroksisen rakennuksen ylin kerros on sisäänvedetty ja siellä on terassi. Ensimmäinen kerros on puoli kerrosta katutasoa korkeammalla. Sodan jälkeisen pehmeämmän modernin tyylin mukaisesti rakennus on punatiilinen ja siinä on liuskekivilaatoitus kivijalassa. Porrashuone erottuu sisäpihan puolella ulosvetona muusta rakennuksesta. Tasakokoinen aukotus jatkuu samankaltaisena rakennuksen ympäri.

1990 rakennukseen toteutettiin käyttötarkoitus- ja tilamuutoksia, jolloin suunnittelijana toimi KSOY- arkkitehtuuritoimisto. Tällöin tuotantotilat muutettiin toimistotiloiksi, lastauslaituri ja vanhat katokset purettiin sekä rakennettiin uusi tuulikaappi ja katos. Muutoksista huolimatta entinen tehdas on säilyttänyt varsin eleettömän ulkoasunsa ja on osa Tullin alueen punatiilisten tehdasrakennusten kokonaisuutta.

Rakennus on sittemmin ollut muun muassa yliopiston käytössä. Parhaillaan tutkitaan mahdollisuutta muuttaa rakennus asuin- tai asuntolakäyttöön. Rakennuksen ikkunajako ja monia alueen entisiä teollisuusrakennuksia pienempi runkosyvyys mahdollistaakin monenlaisen käytön. Entinen kenkätehdasrakennus sekä viereinen Pinninkatu 45:n vanha tehdas ovat osa Pinninkadun teollisuushistoriaa ja vivahteikas lisä sekä katutilan että korttelin sisäpihan luonteeseen.

1. HÄMEEN KENKÄTEHDAS PINNINKADULTA
2. HÄMEEN KENKÄTEHDAS VARASTOKADULTA JA YLIOPISTONKATU 46:N PIHARAKENNUS
3. HÄMEEN KENKÄTEHTAAN JULKISIVUPIIRROKSIA
Käyttötarkoitus ja tilamuutoksia ***/ KSOY- Arkkitehtuuritoimisto 1990***
4-8. HÄMEEN KENKÄTEHDAS OY:N NAISTEN KENKIÄ JA JALKINEITA
4. 1932, 5. 1943, 6. 1948, 7. 1977, 8. 1980
Tampereen museot

1.

2.

3.
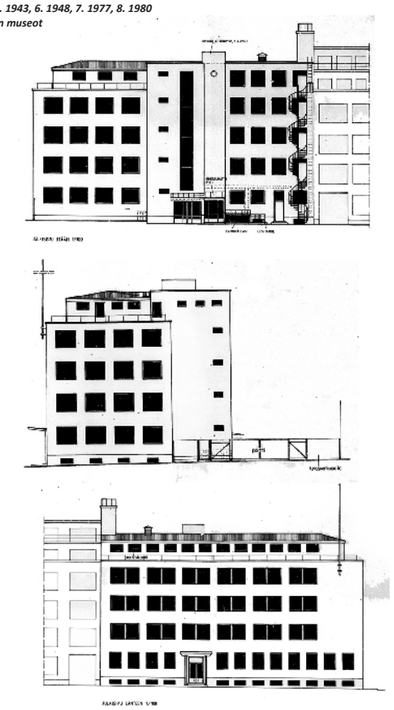

4.

5.

6.

8.

7.

3.

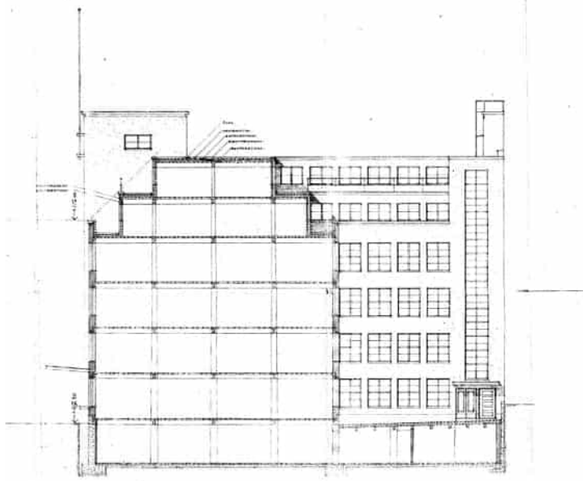
4.

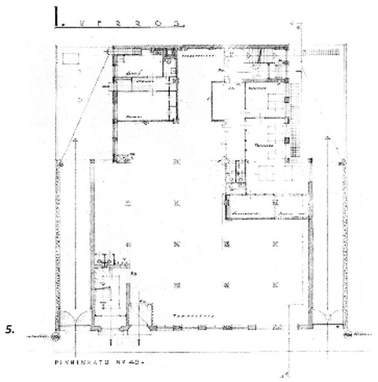
5.

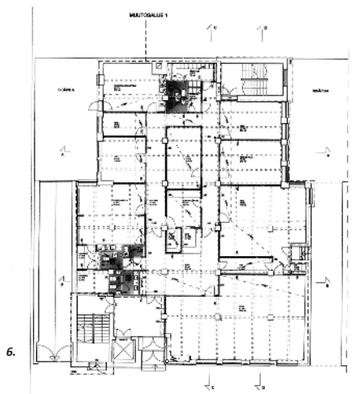
6.

1.

22. Pinninkatu 45 entinen tehdasrakennus

Veikko Kallio (1948),
KSOY-arkkitehtuuritoimisto (1990),
Arkkitehtitoimisto Tilatakomo (2004)

837-117-311-60

Entinen teollisuusrakennus on valmistunut 1948 Veikko Kallion suunnittelemana. Samoihin aikoihin valmistui viereisen korttelin Lääketehdas Starin rakennuksen ensimmäinen vaihe. Pinninkatu 45:n rakennus on julkisivuiltaan samankaltainen, vaaleaksi rapattu rakennus. Massoittelultaan se on enemmän varhaisempien funkisrakennusten henkinen.
T-muotoisen, kuusikerroksisen rakennuksen kaksi ylintä kerrosta on sisäänvedetty porrastaen sekä kadun että sisäpihan puolelta. Alueen teollisuusrakennuksille tyypilliseen tapaan ensimmäinen kerros on puoli kerrosta katutasoa korkeammalla. Rakennuksessa on kellarikerros. Pinninkadun puoleinen porrashuone nousee tornimaiseksi osaksi rakennusta.

Tällä hetkellä rakennuksessa toimii Tampereen seudun ammattiopiston oppisopimuskeskus. Rakennukseen suoritettiin muutostöitä 2004, jolloin suunnittelijana toimi Arkkitehtitoimisto Tilatakomo.

Rakennuksella on sekä kaupunkikuvallisia että kulttuurihistoriallisia arvoja osana Tullin alueen entisten teollisuusrakennusten kokonaisuutta.

1. PINNINKATU 45 PINNINKADULTA
2. PINNINKATU 45 SISÄPIHALTA, VASEMMALLA HÄMEEN KENKÄTAHTAAN RAKENNUS
3.JULKISIVU PINNINKADULLE JA
4. LEIKKAUS SISÄPIHAN PUOLELTA PINNINKATU 45
Veikko Kallio 1948
5-6. ENSIMMÄISEN KERROKSEN POHJAPIIRROKSET PINNINKATU 45
Veikko Kallio 1948 ja Arkkitehtitoimisto Tilatakomo 2004

2.

1.

2.

23. Yliopistonkatu 44

Arkkitehtitoimisto Karvala Silvennoinen Oy (1989)

837-117-311-1

Hotelli Rivoli valmistui 1989 Arkkitehtitoimisto KSOY:n suunnittelemana. Tällä hetkellä hotellirakennuksessa toimii Holiday Inn- hotelli. U-muotoisen rakennus on Yliopistonkadun puolelta seitsemän- kerroksinen ja Pinninkadun puolelta nelikerroksinen. Rakennuksessa on kellarikerros sekä ullakko. Sisäpihan puolella sijaitsee talvipuutarha. Hotellissa on 137 huonetta.

Paikalla sijaitsi aikaisemmin yksikerroksinen Pauligin varastorakennus. Rakennuksen suunnitteli Arkkitehtitoimisto Meng & Pystynen 1968.

Yliopistonkatu 44 operoi postmodernilla otteella: se sekä lainaa vapaasti historiallisista tyyleistä että hakee muotokielen motiviit kontekstistaan. Itsenäisyydenkadun julkisivussa on pyöreitä erkkereitä, joista tulee mieleen jugend, kun taas Tullinkadun ja Pinninkadun kulmaan on sijoitettu funkis-henkinen pyöristetty kulma ja nauhaikkuna. Mittakaavallisesti rakennus ottaa huomioon katujen luonteet ja sovittautuu viereisiin rakennuksiin. Kontekstuaalisuudestaan huolimatta rakennuksella ei ole erityisiä omia rakennustaiteellisia arvoja.

1. HOLIDAY INN YLIOPISTONKADULTA
2. HOLIDAY TULLIKADUN JA PINNINKADUN KULMASTA
3. HOTELLIN PAIKALLA SIJAITSI AIKAISEMMIN KAKSIKERROKSINEN PAULIGIN KONTTORI- JA VARASTORAKENNUS
Kuva: Aamulehden arkisto
4-5. PAIKALLA AIKAISEMMIN SIJAINNEEN PAULIGIN RAKENNUKSEN JULKISIVU TAMMELAN PUISTOKADULLE JA POHJAPIIRROS
Arkkitehtitoimisto Meng & Pystynen 1968
6-9. HOTELLI RIVOLIN JULKISIVUT POHJOISEEN, ITÄÄN, ETELÄÄN JA LÄNTEEN
Arkkitehtitoimisto KSOY 1989

3.

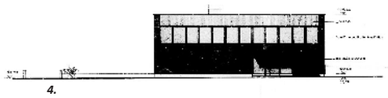

4.

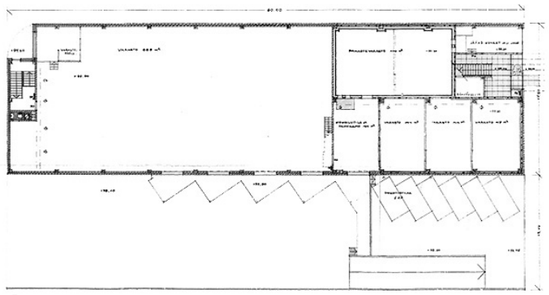

5.

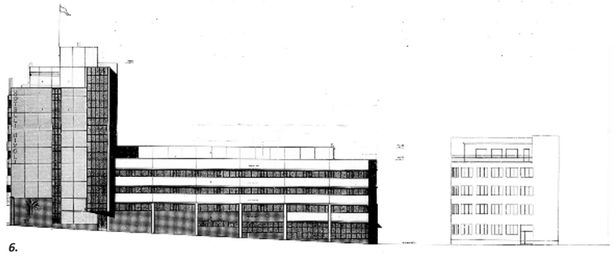

6.

7.

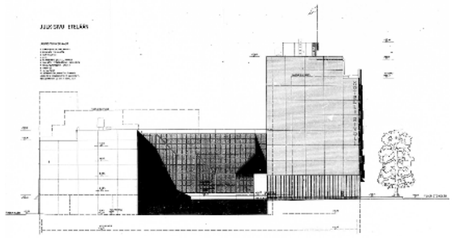

8.

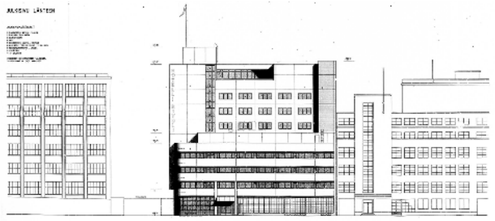

9.

2.

3.

1.

24. Yliopistonkatu 46

Jaakko Tähtinen (1961)

837-117-311-2

Seitsemänkerroksinen asuintalo valmistui Tammelan Puistokadulle (Yliopistonkatu) 1961. Suunnittelijana toimi Jaakko Tähtinen.
Huoneistojen koot vaihtelevat 24-119 neliömetrin välillä. Rakennuksen kellarikerroksessa Varastokadun puolella on liiketila. Korttelin keskellä sijaitsevaan kellarilliseen piharakennukseen sijoittuvat autotallit ja pesutupa sekä varastotilaa. Piharakennus rajaa korttelin sisäpihan kahteen osaan.

Tullin alueen ensimmäinen asuinrakennus on Yliopistonkadun puolella ja päädyistään punatiiltä ja ikkunoiden tehostevärinä on valkoinen. Sisäpihan puolelta rakennus on harmaaksi rapattu ja tehostevärinä on harmaansininen. Asuntojen sisäänvedetyt parvekkeet sijoittuvat Yliopistonkadun puolelle ja porrashuoneiden tuuletusparvekkeet sisäpihan puolelle. Piha on pääasiassa pysäköintikäytössä.

Arkkitehti Jaakko Tähtinen on suunnitellut useampia alueen rakennuksia. Tämä asuinrakennus edustaa hienosti aikansa rationaalis-henkistä asuinrakentamista. Erityisesti sisäpihan julkisivussa on herkkyyttä, joka tulisi säilyttää myös mahdollisia korjauksia suunniteltaessa.

1. ASUINKERROSTALO YLIOPISTONKADULTA
2. YLIOPISTONKATU 46:N ASUINKERROSTALO VARASTOKADULTA
3. PIHARAKENNUS JA AUTOTALLIEN ALKUPERÄISET OVET
4-7. LEIKKAUS SEKÄ JULKISIVUT TAMMELAN PUISTOKADULLE, VARASTOKADULLE JA PIHALLE
Jaakko Tähtinen 1961

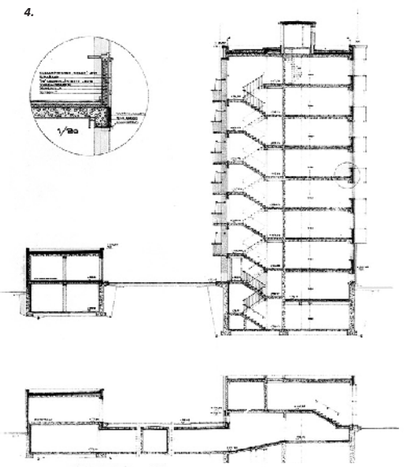

4.

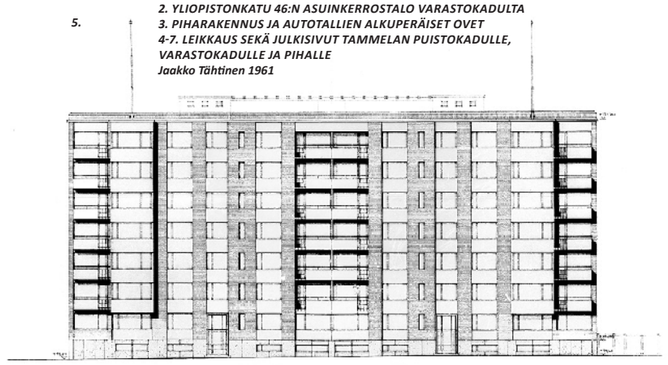

5.

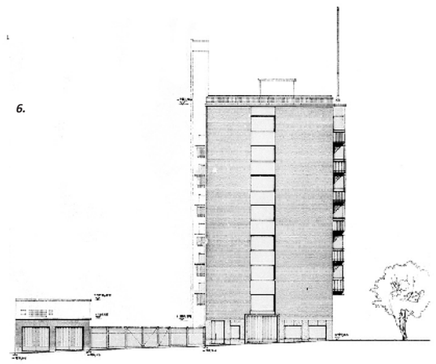

6.

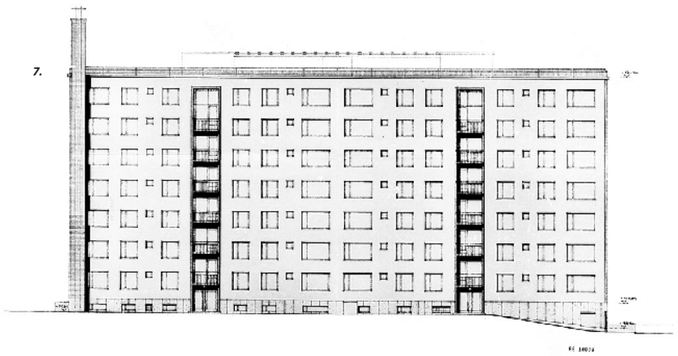

7.

25. Tampere-talo

Sakari Aartelo ja Esa Piironen (1990)

837-117-316-2

Yliopistonkatu 55

Tampere-talo on musiikki- ja kongressikeskus, jossa on 1835-paikkainen Iso Sali ja 500-paikkainen Pieni Sali. Lisäksi rakennusessa on useita pienempiä esitys- ja kokoustiloja.
Rakennetun ympäristön selvitys: Tampere-talo

Vuonna 1982 järjestettiin konsertti- ja kongressitalon suunnittelukilpailu. Kilpailu päättyi vuonna 1983 ja siihen osallistui 72 kilpailuehdotusta. Kilpailun voittaneen ehdotuksen ”Tehtaan pilli” olivat laatineet arkkitehdit Sakari Aartelo ja Esa Piironen avustajineen.
Tampere-talo 20 vuotta

Tontilla on aiemmin ollut teurastamo vuosina 1910-1962 ja eläintarha vuosina 1964-1972. Toimintojen välillä tontilla sijaitsivat kaupungin puisto-osaston varastot.
Tampere-talo on rakennettu suunnittelukilpailun (1983) tuloksena. Tampere-talo sijoittuu vapaaksi objektiksi puistoon, eikä varsinaisesti jatka Tullin alueen kaupunkikudosta tai ruutukaavaa. Se kuitenkin huomioi koordinaatiston ja on sopeuttanut tilansa ja toimintansa siihen.

Rakennus avautuu Sorsapuistoon. Yliopistolle päin rakennus on sulkeutunut, mikä johtuu osaksi tontin korkeusvaihteluista. Pääsisäänkäynti sijoittuu Åkerlundinkadun suuntaisen puikkomaisen rakenteen alle. Läntinen näyttelytila on suunniteltu kilpailuvaiheen jälkeen.
Valkoisen rakennuksen julkisivuissa on käytetty laattoja tai metallikasetteja. Suuret lasipinnat hallitsevat julkisivuja puiston puolella.
Rakennetun ympäristön selvitys: Tampere-talo

Erityisesti Tampere-talon Sorsapuiston puoleinen julkisivu ja sisäänkäynti Åkerlundinkadun päätteenä ovat herkkiä ja ikonisia kohtia rakennuksessa, eivätkä kestä voimakkaita muutoksia.
Kokonaisuutena rakennus on rakennustaiteellisesti arvokas ja sen asema kaupunkikuvassa on merkittävä.
Lisäksi rakennus on rakennetun kulttuuriympäristön modernin rakennuskulttuurin kohde.
Tampereen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö 2012

Tampere-talon länsipuolelle on suunnitteilla hotellirakennus sekä eteläpuolelle laajennusosa konsertti- ja näyttelytilojen väliin. Laajennus- ja remonttihanke aloitetaan vuonna 2015. Tampereen taidemuseossa toiminut Muumilaakso-museo siirtyy Tampere-taloon ja museo avataan vuoden 2016 aikana.
www.tampere-talo.fi/media/23-4-2014-muumilaakso-muuttaa-tampere-taloon

Viereinen sivu:
1. TAMPERE-TALO YLIOPISTONKADUN PUOLELTA
2. TAMPERE-TALO ÅKERLUNDINKDUN PÄÄTTEENÄ
3. TAMPERE-TALON LASIPINTOJA SORSAPUISTOON PÄIN
4. TAMPERE-TALO TAKAA KALEVANTIELTÄ

Tämä sivu:
5. TAMPEREEN KAUPUNGIN TEURASTUSLAITOS 1939
Kuva: Tampereen museot
6. TAMPEREEN TEURASTAMO ALUEINEEN 1953
Kuva: Vapriikin kuva-arkisto / E.M. Staf
7. TEURASTUSLAITOS 1966
Kuva: Vapriikin kuva-arkisto / E.M. Staf
8. NAUTA MENOSSA TEURASTUKSEEN 1951
Kuva: Tampereen museot / Veikko Kanninen

9.-10. LEIJONAT TAM JA PERE 1966 SEKÄ SUSI TAMPEREEN ELÄINTERHASSA 1968
Kuva: Tampereen museot / E.M. Staf
11. KARHUNPENTU TAMPEREEN ELÄINTARHASSA
Kuva: Tampereen museot / Erkki lahtinen

12.VANHAN ELÄINTARHAN PURKUA
Kuvaaja: Raija Nurmi. 17.07.1986 / Vapriikin kuva-arkisto
13. TAMPERE-TALON RAKENNUSTYÖMAA 1987
Kuva: Raija Grahn
14. TAMPERE-TALON PERUSKIVEN MUURAUS 17.8.1987
Kuva: Vapriikin kuva-arkisto / Veli-Matti Parkkinen

TAMPERE-TALON LEIKKAUS JA 2. KERROKSEN POHJAPIIRROS
Rakennetun ympäristön selvitys: Tampere-talo

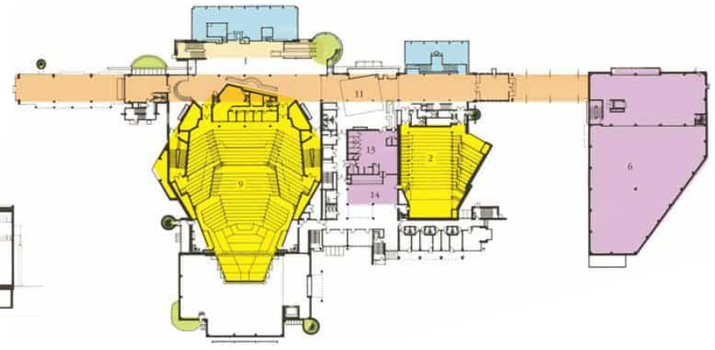

TAMPEREEN YLIOPISTON KAMPUS JA YLIOPISTON ALUE

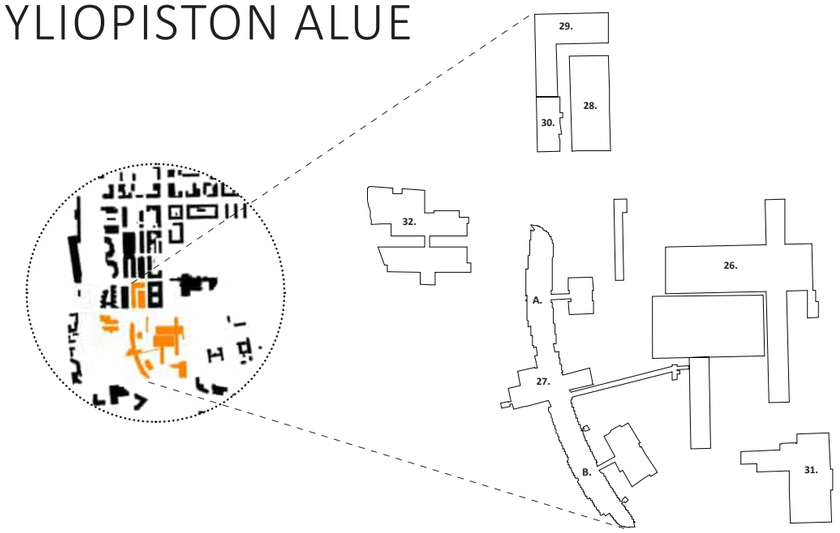

Vuonna 1925 perustettu Kansalaiskorkeakoulu, myöhemmin Yhteiskunnallinen korkeakoulu, siirtyi 1950-luvulla Helsingistä Tampereelle.

Nykyinen yliopiston alue toimi ennen yliopiston rakentamista kaupungin varikkoalueena ja siellä sijaitsi joukko matalia varasto- ja työpajarakennuksia. Pinninkatu jatkui läpi nykyisen kampusalueen ja yhdistyi alempana uuteen harjun läpi avattuun Viinikankatuun.

Varsinainen kampusalue koostuu nykyisellään kolmesta rakennuskokonaisuudesta, jotka ovat rakentuneet nykyiseen muotoonsa useammassa eri vaiheessa noin viidenkymmenen vuoden aikana. Lisäksi kokonaisuuteen kuuluvat Linna-kirjastorakennus sekä Virta-lisärakennus Kalevantien toisella puolella.

Kampusalue on luokiteltu arvokkaaksi rakennetuksi ympäristöksi. Kokonaisuuden rakennuksista arvokkaimpia ovat suojeltu Yliopiston päärakennus, jonka ympärille muut rakennusvaiheet ryhmittyvät, sekä kirjastorakennus Linna. Arkkitehtonisesti monivivahteisesta kokonaisuudesta on suositeltavaa tehdä tarkempi selvitys alueen kehittämisen edetessä.

”Suomen sivistys- ja Tampereen kehityshistoriaa ilmentävä kampusalue, jolla myös maisemallisia ja arkkitehtonisia arvoja. Yhteiskunnallisen heräämisen symboli Suomessa. Tampereen yliopiston päärakennus on esimerkki aikakaudelleen tyypillisestä selkeälinjaisesta arkkitehtuurista.”
Tampereen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö / Arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2012

26. Tampereen yliopiston päärakennus (sr-8, s-11)

Toivo Korhonen (1958-1960, 1966)

837-117-324-12

Kalevantie 4

Korkeakoulurakennuksesta järjestettiin vuonna 1957 suunnittelukilpailu, jonka voitti arkkitehti Toivo Korhonen.

Yliopiston ensimmäinen rakennusvaihe valmistui kilpailutyön pohjalta vuonna 1960 ja toinen rakennusvaihe kuusi vuotta myöhemmin. Samana vuonna Yhteiskunnallinen korkeakoulu nimettiin Tampereen yliopistoksi.
Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998

”Kokonaisuus on pelkistetty: Kaksi vaakasuuntaista laatikkoa leikkaavat suorakulmaisesti toisensa. Kappaleiden risteyskohtaan on sijoitettu luentosalit, jotka ovat yliopiston tärkeimmät tilat.”
Tampereen arkkitehtuuria

Suojellun kokonaisuuden ensimmäinen rakennusvaihe on arkkitehtonisesti korkeatasoisempi kuin myöhemmin valmistunut toinen vaihe, johon sijoittuu toimistoja, pienempiä luentosaleja sekä huolto kellarikerrokseen. Toisen vaiheen katolla on kattopiha.

Yliopiston päärakennuksen edessä oleva sisäänkäyntipiha on tärkeä piste saavuttaessa rakennukseen. Veistos ja läntinen puistikko jäsentävät tilaa ja kuuluvat kokonaissommitelmaan. Päärakennuksen pääsisäänkäynnin aula on hienosti säilynyt arvokas sisätila, joka johdattaa ylös auditorioon ja jonka ylä-aulasta avautuvat pitkät näkymät etelään. Lisäksi rakennuksessa on paljon alkuperäistä aulakalustoa ja kiinnostavaa taidetta.
Rakennuksessa on suoritettu 2000-luvulla peruskorjauksia vaiheittain. Tekniikka on uusittu täysin peruskorjauksissa, lisäksi on toteutettu pieniä tilamuutoksia.

Valmistumisensa jälkeen rakennuksella oli hallitseva rooli maisemassa. Tänä päivänä vaikutelma on pehmentynyt puuston taakse monelta suunnalta. Rakennuksella on kuitenkin merkittävä asema kaupunkirakenteessa sekä kaupunkikuvallisesti näkymissä eri suunnilta, etenkin Yliopistonkadun päätteenä ja Kalevantietä reunustavana elementtinä. Rakennus on suojeltu. Lisäksi päärakennuksen edustan puistovyöhykkeen puusto on säilytettävä ja siellä sallitaan vain maisemanhoidon kannalta välttämättömät toimenpiteet.

Edellinen sivu:
1. TAMPEREEN YLIOPISTON KAMPUSALUE PIENTEOLLISUUSTALON KATOLTA
Edessä Päärakennus, oikealla Pinni
2. YLIOPISTON KAMPUS
Vasemmalla Pinni, oikealla Päärakennus, taaempana kirjastorakennus Linna

Tämä sivu:
3. YLIOPISTON PÄÄRAKENNUS KALEVANTIELTÄ
4. PÄÄRAKENNUS TAMPERE-TALOLTA
5. YHTEISKUNNALLINEN KORKEAKOULU 1961
Tampereen museot/ E.M. Staf
6. LENTOKUVA 1962
Etualalla yliopiston päärakennus vielä ilman laajennusosaa, alempana nykyisen parkkipaikan kohdalla vanha varikkorakennus. Taaempana erottuvat Tullin alueen silloisesta matalasta rakennuskannasta korkeammat teollisuusrakennukset: Pienteollisuustalon I ja II vaihe, Yliopistonkatu 56:n teollisuustalo sekä Lääketehdas Starin rakennukset.
Kuva: Tampereen museot / E.M. Staf

Seuraavalla sivulla:
7. KATTOPIHA
8. TAMPEREEN YLIOPISTO YLIOPISTONKADULTA VAPPUNA 1988
Tampereen museot/ Ari Andersin
9. TAMPEREEN YLIOPISTON RAKENTAMISTA 1960
Tampereen museot/ Juhani Riekkola
10. TAMPEREEN YLIOPISTON VIINIKAN PUOLEINEN JULKISIVU 1960-1969
Tampereen museot/ Juhani Riekkola
11. YHTEISKUNNALLINEN KORKEAKOULU 1961
Tampereen museot/ E.M. Staf
12. TAMPEREEN YLIOPISTON PÄÄRAKENNUKSEN 2. KERROKSEN POHJAPIIRROS
13. PÄÄRAKENNUS, TAUSTALLA PIENTEOLLISUUSTALO

7.

8.

9.

10.

11.

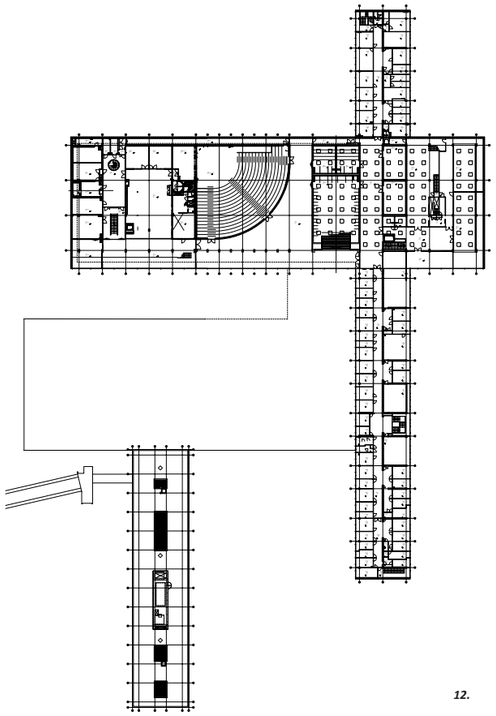
12.

13.

1.

2.

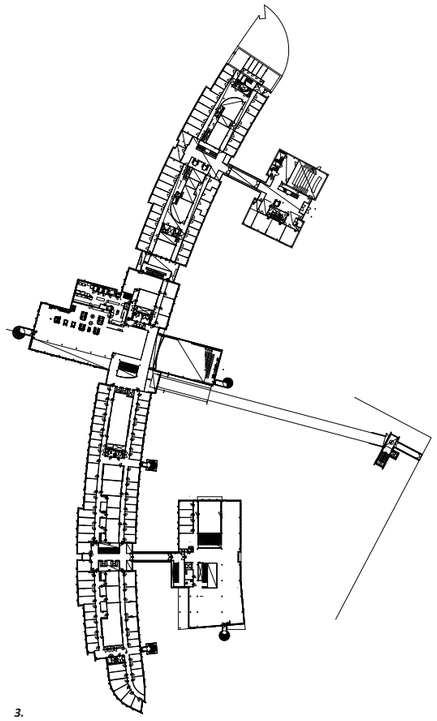
3.

27. Pinni (A,B)

Antti Katajamäki (1993, 2003)

837-117-324-12

Kanslerinrinne 1

Tampereen yliopiston kolmas rakennusvaihe jakaantuu kahteen osaan. Pinni A- rakennus valmistui 1993 ja Pinni B kymmenen vuotta myöhemmin 2003. Molempien vaiheiden suunnittelijana toimi Antti Katajamäki. Rakennukset ovat teräsrakenteisia ja julkisivut on verhoiltu teräskaseteilla. Pääväriltään valkoinen rakennuskokonaisuus seuraa julkisivuiltaan yliopiston päärakennuksen rationalistista linjaa.

Kaareva rakennusmassa muodostaa vahvan muurimaisen elementin kampusalueelle ja erottaa alueen ratapihasta. Rakennuksen kuusikerroksinen osa näkyy maamerkkinä etelästä päin saavuttaessa. Kalevantien puolella rakennus jää kolme kerrosta korkeana puuston taakse. A-osan pääsisäänkäynnin edustaa korostavat sienimäiset pylväät. Kaarevan rakennusosan ja laatikkomaisten osien väliin muodostuu katumainen tila, jonka päällä kulkee Pinnin osia yhdistäviä käytäviä. Viidennestä kerroksesta kulkee teräsrakenteinen putki kampusalueen yli kohti Yliopiston päärakennusta. Pelkistetyt, tasaisesti aukotetut julkisivut kokoavat erikokoiset osat yhteen.

Kokonaisuus on luonteeltaan toimistomainen ja varsin sulkeutunut, ja jää irralleen Päärakennuksesta. Suurikokoinen rakennuskokonaisuus kestää merkittäviäkin muutoksia. Muutoksissa tulee kuitenkin ottaa huomioon kampusalue kokonaisuutena.

1. PINNIN ETELÄPÄÄTY
2. PINNI YLIOPISTON PÄÄRAKENNUKSELLE PÄIN
3. PINNI A JA B: 2. KERROKSEN POHJAPIIRROS
4. PINNIN RAKENNUSMASSOJEN VÄLISSÄ KULKEVA KATUMAINEN TILA
5. PINNIN EDUSTALLA OLEVIA ISTUSKELUPAIKKOJA JA KAMPUSALUEEN YLI KULKEVA TERÄSPUTKI

4.

5.

28. Linna

Tampereen yliopiston kirjasto

Juha Saarijärvi (2006) /
Arkkitehtitoimisto Helamaa Heiskanen

837-117-303-3
Kalevantie 5

Tampereen yliopiston viides rakennusvaihe, kirjastorakennus Linna, valmistui vuonna 2006 Kalevantien varteen varsinaista kampusaluetta vastapäätä. Valkoiseksi rapattu rakennus erottuu Tullin alueen punatiilisestä ympäristöstä ja liittää sen osaksi valkoista kampuskokonaisuutta.

Samaan aikaan Linnan kanssa rakennettiin Kalevantien alittava kävely- ja pyöräily-yhteys Pinninkadulta kampusalueelle.

Paikalla sijaitsi aikaisemmin pieni kaksikerroksinen liikerakennus Kalevantien reunassa sekä yksikerroksinen myymälärakennus Pinninkadulla, joka toimi ennen myymälätilaksi muuttamista autohallina.

Yliopiston kirjasto Linna on valkoinen rakennus keskellä punatiilikorttelia. Valkoinen viittaa paitsi valkoiseen yliopistoalueeseen mutta myös alueen valkeisiin funkisrakennuksiin. Funktionalismista on lainattu myös julkisivupinnassa kiinni olevat nauhaikkunat. Rakennuksena Linna on yksi viime vuosien onnistuneimmista julkisista rakennuksista Tampereella. Erityisesti sisätilan kirjastoalue on miellyttävä akustisesti ja tilajäsentelyiltään. Aulaa ja ravintolaa vaivaa kaikuisuus, joka häiritsee rauhallista kirjastotunnelmaa. Linna on valmiiksi suunniteltu kestämään sisätiloiltaan käytön muutoksia.
Linnan asema kaupunkikuvassa on merkittävä, etenkin Kalevantien puolella se on luonteva jatke Pienteollisuustalon rakennuskokonaisuudelle. Lisäksi sillä on paljon rakennustaiteellisia arvoja.

1. LINNA KALEVANTIELTÄ
2. SISÄÄNKÄYNTI PINNINKADULTA
3. LINNA JA YLIOPPILAIDEN TERVEYDENHUOLLON SISÄÄNKÄYNTI, TAUSTALLA LISÄRAKENNUS VIRTA
4-5. YLIOPISTON KIRJASTORAKENNUS LINNAN JULKISIVUT KALEVANTIELLLE JA PINNINKADULLE
5. LINNAN PAIKALLA AIKAISEMMIN SIJAINNEEN AUTOHALLIN MUUTOSPIIRROKSET TEKSTIILIMYYMÄLÄKSI 1964
Pekka Toivonen

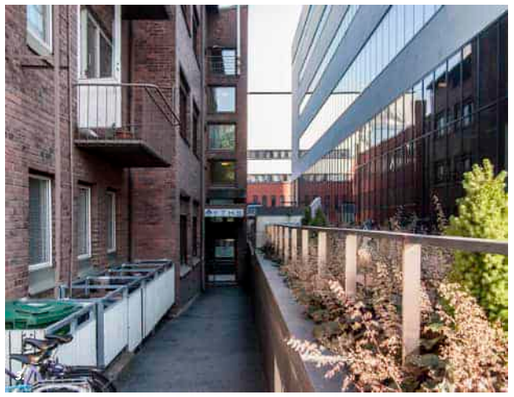

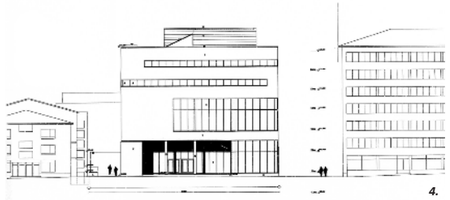

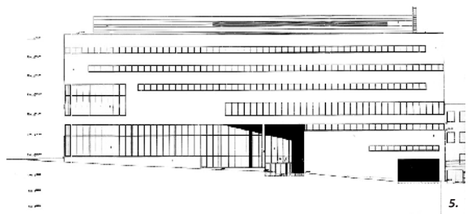

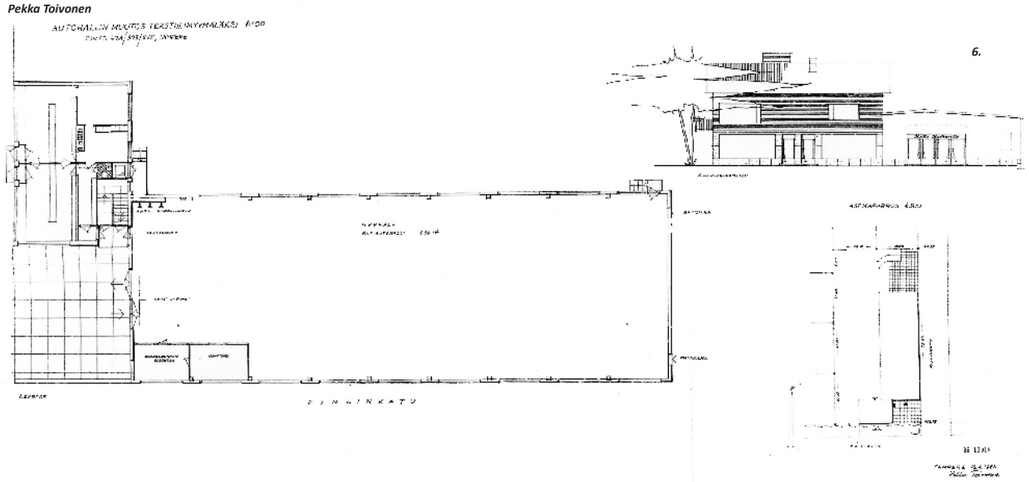

29. Virta

Tampereen yliopiston lisärakennus ent. KOY Tampereen Sähkökortteli

Timo Virta / KSOY (2009)

837-117-303-4
Åkerlundinkatu 5 / Pinninkatu 74-76

Lisärakennus Virta valmistui vuonna 2009 Timo Virran (KSOY) suunnittelemana. Rakennuksessa on osin hyödynnetty paikalla sijainneen 1971 valmistuneen toimisto- ja varastorakennuksen runkoa. Ennen edellä mainittuja vaiheita Åkerlundinkadun puolella tonttia sijaitsi Tampereen Rakennuskonttorin kaksikerroksinen tiilirakennus.

Rakennus koostuu kahdesta osasta, L-muotoisesta tiilenpunertavasta osasta ja sen päällä Åkerlundinkadun puolella olevasta neljä kerrosta korkeasta osasta. Punaisen osan julkisivut on aukotettu pääosin saman kokoisilla ikkunoilla tasavälein. Åkerlundinkadun puolella katutasossa on suuremmat, liiketilamaiset ikkunat. Valkoinen osa jatkaa Linnan nauhamaista aukotusteemaa vähemmillä variaatioilla. Linnan ja Virran väliin jäävällä kujalla on huoltoyhteys sekä ramppi sisäpihalle. Virta liittyy eleettömästi nykyiseen YTHS:n rakennukseen Sumeliuksenkadun puolella. Kolmen rakennuksen rajaama sisäpiha on mittakaavaltaan miellyttävä. Luonteeltaan Virta on tällä hetkellä selkeästi suljetumpi kuin kirjastorakennus Linna.
Rakennuksen selkeälinjainen olemus kestää jonkin verran muutoksia.

1. VIRTA ÅKERLUNDINKADULTA
2. LINNA- JA VIRTA-RAKENNUKSEN VÄLISSÄ OLEVA KUJA
3. LINNA, VIRTA JA KALEVANTIE 3:N RAKENNUS SISÄPIHALTA
4. LINNA RAKENTEILLA 2006, NYKYISEN VIRTA-RAKENNUKSEN PAIKALLA PINNINKATU 74-76:N RAKENNUS
Kuva: Tampereen museot/ Reino Branthin
5. ÅKERLUNDINKATUA 1954.
Kuvassa Tampereen rakennuskonttorin rakennus vastapäätä HMK:n makasiinia sekä oikeassa kulmassa Lääketehdas Star.
Kuva: Tampereen museot/ Reino Branthin
6-7. VIRRAN JULKISIVUT POHJOISEEN ÅKERLUNDINKADULLE JA LÄNTEEN SUMELIUKSENKADULLE
KSOY / Timo virta 2009
8-9. RAKENNUS PINNINKATU 74-76:SSA
Julkisivut Åkerlundinkadulle ja Sumeliuksenkadulle 1971
Veikko Mäkinen

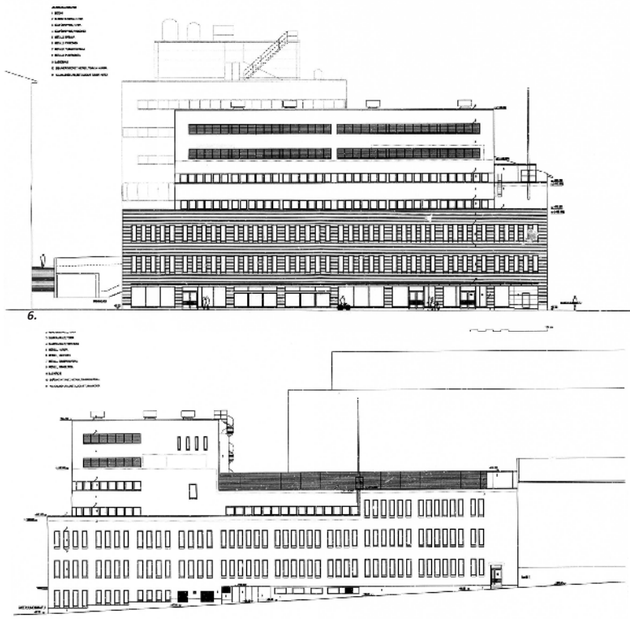

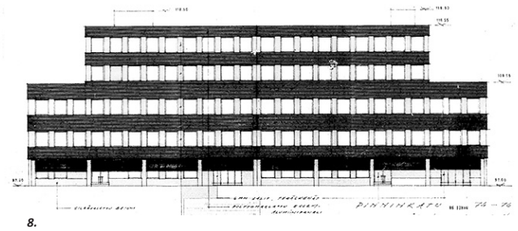

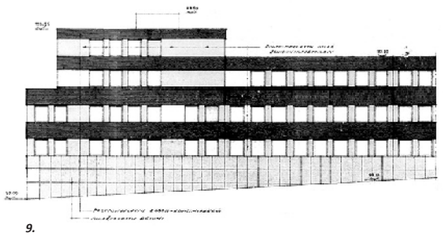

1.

30. Kalevantie 3

Raine Mäenpää (1966)

837-117-303-1

Kalevantie 3

Punatiilisen kaksiosaisen rakennuksen Kalevantien puoleisen osan on suunnitellut Raine Mäenpää 1966. Rakennuksissa on kolme kerrosta sekä ullakko ja kellarikerros. Kahden osan julkisivut poikkeavat toisistaan. Pienemmässä osassa on Sumeliuksenkadun puolella parvekkeita ja katutasossa Kalevantien puolella liiketila. Pienemmän osan ikkunat ovat pienempiä ja puukarmit ovat valkoiset, takimmaisen ruskeita. Julkisivut vaikuttavat olevan varsin alkuperäisessä asussa. Rakennuksessa on alueella harvinainen tiilinen aumakatto, jossa on selkeät räystäät.

Rakennuskokonaisuuden pienemmässä osassa Kalevantien puolella toimii pienempiä yrityksiä. Toinen osa luovutettiin Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiön käyttöön 1976, ja toiminta jatkuu rakennuksessa edelleen. Vaikka rakennus ei ole rakennustaiteellisesti kovin merkittävä, on se ympärilleen rakentuneessa yliopistokorttelissa muistuma aikaisemmista vuosikymmenistä. Kokonaisuus kestää kuitenkin muutoksia.

1. KALEVANTIE 3:N RAKENNUKSEN MATALAMPI PÄÄTY KALEVANTIELTÄ
2-4. KALEVANTIE 3:N ASEMAPIIRROS JA JULKISIVUT KALEVANKADULLE (NYK. KALEVANTIE) SEKÄ SUMELIUKSENKADULLE.
LISÄKSI 2. KERROKSEN POHJAPIIRROS
Raine Mäenpää 1966
5. KALEVANTIE 3:N KAKSIOSAINEN RAKENNUS SUMELIUKSENKADULTA
6. KUVA TERVEYSTALON LUOVUTUSKIRJASTA

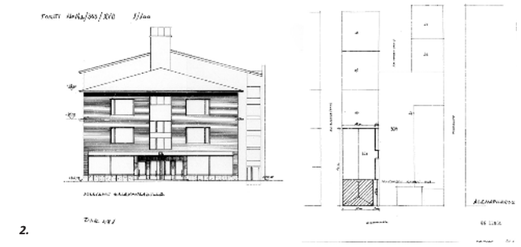

2.

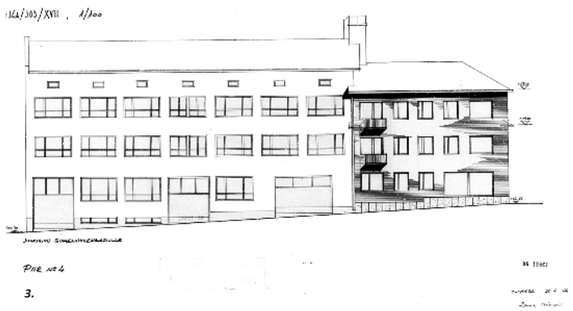

3.

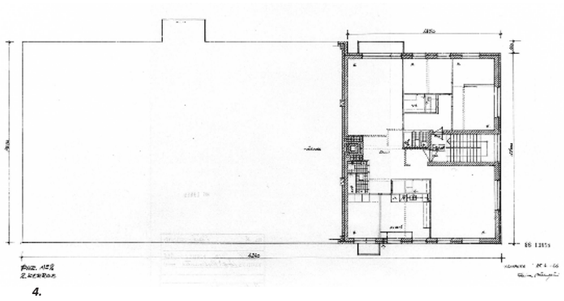

4.

6.

5.

1.

31. Atalpa

Saari-Tanhua-Kostiainen (1965),
J. Malm Oy (2011)

837-117-324-12

Ratapihankatu 55

Atalpassa toimivat Tampereen yliopiston liikuntapalvelut. Valkoinen rakennus valmistui 1965 Saari-Tanhua-Kostiainen suunnittelemana. Rakenus on vähäeleinen valkoinen elementtirakennus kampusalueen rakennusten mukaisesti. Aukotus seurailee funkishenkeen sisätilojen toimintoja, vaihdellen nauhaikkunoista suuriin vaaka- ja pystyikkunoihin.

Rakennuksen laajennusosa sekä saneeraus valmistuivat 2011. Suunnittelijana toimi Rakennusliike J. Malm Oy. Laajennusosa sovittautuu hienovaraisesti rakennuksen eteläpäätyyn ja muutama suurempi avaus julkisivussa ovat hyvä vastapari aikaisemman tasakokoisen ikkunajaon kanssa.

Atalpa sijaitsee kaupunkikuvallisesti merkittävässä kohdassa, Viinikankadun ja Ratapihankadun risteyksessä. Matalan rakennuksen rooli jää kuitenkin vähäiseksi kampuksen pysäköintialueen takana.

1. ATALPA ETELÄSTÄ PÄIN PARKKIPAIKALTA
2. ATALPA LIIKUNTA- JA PALVELUTALO 1992
Kuva: Tampereen museot / Scan Foto
3. ATALPA PIILOUTUU RINTEESEEN PÄÄRAKENNUKSELTA PÄIN KATSOTTAESSA

2.

3.

32. Technopolis Yliopistonrinne

Helamaa Heiskanen (2010, 2012, 2014-)

837-118-325-9, 837-118-325-10

Kalevantie 2

Arkkitehtitoimisto Helamaa-Heiskasen suunnittelema Technopolis Yliopistonrinne muodostuu neljästä rakennusvaiheesta, joista viimeinen on parhaillaan käynnissä.

Rakennuksen julkisivut ovat Kalevantien ja ratapihan puolelta valkoiset ja nauhaikkunat ja pyöristetyt kulmat tekevät ilmeestä virtaviivaisen. Yliopiston puolella rakennusmassaa on porrastettu ja eri rakennusvaiheet erottuvat erilaisilla, radan puolesta poikkeavilla, tummemmilla julkisivumateriaaleilla.

1. TECHNOPOLIS KALEVANTIEN SILLALTA
2. RAKENNUKSEN ERI VAIHEET EROTTUVAT KALEVANTIELTÄ PÄIN
3. TECHNOPOLIKSEN 1. JA 2. OSAN VÄLIIN JÄÄVÄ YHDYSKÄYTÄVÄ JA KULKUYHTEYS

1.

2.

3.

2.

2.

KALEVANHARJU

33. Yleinen sairaala
(sr-8, sr-13, RKY)

nyk. Tampereen terveydenhuolto-oppilaitos

Magnus Schjerfbeck (1910), Matti Huusari (1995)

837-118-321-7, 837-118-321-8

Sairaalankatu 6

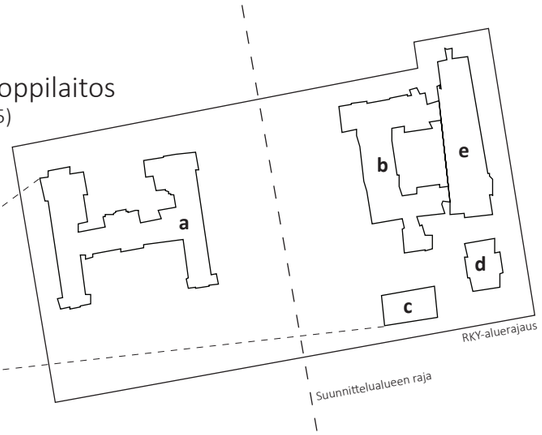

Yleisen sairaalan alue on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY). Kokonaisuus muodostaa rakennustaiteellisesti yhtenäisen sairaala-alueen. Alueella on viisi rakennusta, joista sairaalarakennus, talousrakennus ja eristysosaston rakennus on asemaakaavassa suojeltu. Yleisen sairaalan rakennukset ovat kansallisen kulttuuriperinnön säilyttämiseksi suojeltuja kulttuurikehitykseen liittyviä rakennuksia. Rakennuksia koskee asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta (450/85). Rakennuksiin liittyvissä suunnittelutoimissa (tässä yleissuunnitelmaa seuraava asemakaavoitusvaihe), on kuultava museovirastoa.
Valtion yleinen sairaala määrättiin perustettavaksi Tampereelle vuonna 1848. Aluksi Tampereen yleinen sairaala toimi yksikerroksisessa puutalossa Nalkalan torin laidassa. Kaupunki lahjoitti vuonna 1906 sairaalalle tontin Kalevankankaalta ja vuoden 1908 lopulla alkoi Tampereen uuden yleisen sairaalan suunnittelu.
Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998

Piirustukset sairaalaa, talousrakennusta, erityisosastoa ja asuinrakennusta varten laativat Th. Granstedt ja Magnus Schjerfbeck. Rakentaminen aloitettiin 1909 ja sairaala-alue valmistui seuraavana vuonna.
kulttuuriymparisto.nba.fi/

Sairaalan toiminta päättyi 1963, kun uusi keskussairaala valmistui. Tämän jälkeen rakennuksessa on toiminut Tampereen Terveydenhuolto-oppilaitos. Matti Huusarin suunnittelema lisärakennus valmistui sairaalan talousrakennuksen jatkeeksi kokonaisuuden itäosaan 1995. Lisärakennus asettuu hyvin osaksi vanhaa kokonaisuutta. Yleisen sairaalan rakennuksia saneerattiin 1999 onnistuneesti.
Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998
Tampereen arkkitehtuuria

Alueen asemakaava ja rakennusten jugend-tyyli ovat säilyneet rakentamisen aikaisessa tilassa. Kokonaisuus edustaa rakennusaikansa toiminnallisia, arkkitehtonisia ja teknisiä ratkaisuja. Se kertoo 1900-luvun alun valtion sairaalarakentamisen tavoitteista ja kehityspiirteistä. Lisäksi sairaala-alue muodostaa Kalevankankaan harjulle 1800- luvulla perustetun hautausmaan kanssa kokonaisuuden, joka ilmentää Tampereen alkuperäistä maisemarakennetta.
www.rky.fi
Tampereen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö (2012)

Varsinaisessa sairaalarakennuksessa(a) on jugend-piirteiden lisäksi myös klassistisia aiheita; pilasterit ja vaakasuuntaiset listat jäsennöivät julkisivua. Jugend ilmenee sairaalasalien kulmissa olevissa torneissa, keskimassan pyöristyksissä sekä sisäänkäyntien kehystyksissä.
Tampereen arkkitehtuuria

Sairaala-alueen rooli maisemassa on muuttunut ympäröivän kaupungin rakentumisen ja puiden kasvamisen myötä. Valmistuttuaan sairaala näkyi hallitsevana maamerkkinä puuttomalta harjulta. Nykytilanteessa rakennus piiloutuu pääosin puuston taakse, mutta näkyy pidemmälle puiden lehdettömään aikaan. Ratapihankadulle sairaalarakennuksen katto erottuu kesäaikaankin puiden yllä. Kalevantien puolelta sairaalarakennus piiloutuu nykytilanteessa pysäköintialueen taakse.

YLEISEN SAIRAALAN RAKENNUKSET
kulttuuriymparisto.nba.fi:

*"**a) SAIRAALARAKENNUS (sr-8)***
Kolmikerroksinen kivirakennus, joka rungoltaan on H:n muotoinen. Julkisivut ovat sileäksi rapatut, risaliitein ja pilasteriaihein jäsennellyt.
b) TALOUSRAKENNUS (sr-8)
Kaksikerroksinen sileäksi rapattu kivirakennus, joka muodostaa yhtä sakaraa vailla olevan H-kirjaimen.
c) ERISTYSOSASTO (sr-13)
Yksikerroksinen aumakattoinen puurakenteinen jugendtalo rakennettiin alunperin eristyspotilaille.
d) SAUNA- JA ASUINRAKENNUS
Yksikerroksinen kivirakennus, joka alunperin käsitti suuren puuliiterin, tallin, käymälätilat sekä ruumis-, obduktio ja sidontahuoneet. Rakennusta leimaa kaikille sivuille muodostetut, harjalinjan yli nousevat kolmiopäädyt."

e) LISÄRAKENNUS

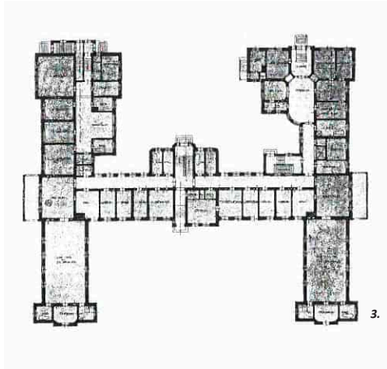
3.

4.

5.

7.

8.

9.

Viereinen sivu:
1. YLEINEN SAIRAALA 1910-1929
Kuva: Tampereen museot
2. YLEINEN SAIRAALA 1920-
Aamulehti/ Hannu Rantakallio
Tampereen museo
3. YLEISEN SAIRAALAN H-KIRJAINEN MUOTOINEN POHJAPIIRROS, A-OSA
Tampereen arkkitehtuuria s. 76

Tämä sivu:
4. TAMPEREEN YLEINEN SAIRAALA 2007
Kuva: MV, RHO Jari Heiskanen 2007
www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1005

5. HATANPÄÄN KARTANON VILJELYSMAILLA, TAUSTALLA YLEINEN SAIRAALA
Kuva: Tampereen museot
6. YLEINEN SAIRAALA 1919-1929
Kuva: Tampereen museot
7. YLEISEN SAIRAALAN POTILAITA 1910-1029
Kuva: Tampereen museot
8. POMMITUKSEN JÄLKIÄ YLEISEN SAIRAALAN RUUMISHUONEELLA 1939
Kuva:Tampereen museot/ Yrjö Ingman

10. TAMPEREEN TERVEYDENHUOLTO-OPPILAITOS, ILMAKUVA KAAKOSTA 1995
Etualalla Tampereen seurakuntien kasvihuoneita.
Kuva: Scan-Foto
11. TALOUSRAKENNUKSEN LISÄRAKENNUS (1995) KALEVANKAAN PUOLELTA

12. YLEINEN SAIRAALA 2014
Yleisen sairaalan sauna- ja asuinrakennuksen pääty, taaempana puinen eristysosaston rakennus
13. YLEISEN SAIRAALAN PÄÄRAKENNUS ETELÄSTÄ
14. YLEISEN SAIRAALAN RAKENNUKSIA PIHALTA KOHTI HAUTAUSMAATA
Kuva: Miinu Mäkelä 2011

10.

11.

12.

13.

14.

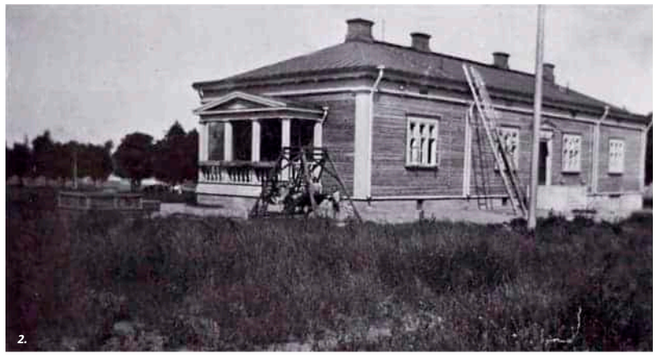

34. Kalevanharjun päiväkoti (s) alkup. Lastenseimi

Bertel Strömmer (1925)

837-118-321-3

Sairaalankatu 3

20-luvun klassismin tyyliä edustava Kalevanharjun päiväkoti on Tampereen vanhin kunnallinen päiväkoti. Aluksi päiväkoti palveli etenkin viereisen Yleisen sairaalan työntekijöiden ja potilaiden lasten hoitopaikkana. Rakennuksen suunnitteli silloinen kaupunginarkkitehti Bertel Strömmer ja hirsirakenteinen päiväkotirakennus valmistui 1925. Kaupunginarkkitehti Eetu Murros suunnitteli rakennuksen kattorakenteet, portaat sekä ovet ja ikkunat. Rakennus on tällä hetkellä vaaleankeltaiseksi maalattu. Ikkunoiden karmit ja pilasterit ovat valkoiset. Rakennuksessa on aumakatto.
Päiväkodin käyttötilat sijaitsevat rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa sekä kellarissa. Lisäksi päiväkotirakennuksessa on ullakko. Länsisivulla sijaitsee 30-vun alkuperäinen päiväuniveranta. Päiväkodin tilajako sekä niiden käyttötarkoitukset ovat säilyneet lähes muuttumattomina.

Päiväkotiin on tehty eri vuosikymmeninä muutoksia niin ulko- kuin sisäpuolellakin, mutta se on kuitenkin säilyttänyt alkuperäisen mallinsa. Ovet ja ikkunat ovat alkuperäisiä. Päiväkodista löytyy paljon hyvin säilyneitä alkuperäisiä yksityiskohtia, sekä erilaista esineistöä.
Päiväkodin pihan tunnelma koki muutoksen, kun piha jaettiin kahtia Ahjola-Harjulan päiväkodin sijoituttua tontille omaan uuteen rakennukseensa 2008. Myös Jussinkylän päiväkoti siirtyi 2013 Kalevanharjun päiväkodin tontille väistötiloihin. Päiväkotirakennus on suojeltu (sr-3).

Kalevanharjun päiväkodin rakennushistoriaselvitys

1. PÄIVÄKOTI SAIRAALAKADULTA

2. PÄIVÄKOTI VALMISTUMISVUOTENSA AIKAAN 1920-LUVULLA.
Kalevanharjun päiväkodin rakennushistoriaselvitys s. 15

3-4. PÄIVÄKODIN PIHA JA JULKISIVUA VUONNA 1938 SEKÄ 2012
Päiväkodin vuoden 1938 värityksessä puolipylväät ja listat ovat tummempaa sävyä kuin seinät.
Kalevanharjun päiväkodin rakennushistoriaselvitys (2012)

4. PÄIVÄKOTI PIHAN PUOLELTA SEKÄ AHJOLAN JA JUSSINKYLÄN PÄIVÄKODIN VÄISTÖTILAT

5. LEIKKAUSPIIRUSTUS 1925
Kalevanharjun päiväkodin rakennushistoriaselvitys s. 13

6-8. VALOKUVIA 1920-LUVUN LOPULTA
Kalevanharjun päiväkodin rakennushistoriaselvitys s. 10
Kalevanharjun päiväkodin valokuva-albumi

8. PÄIVÄKODIN JULKISIVUPIIRROKSET 1925
9. POHJAPIIRROKSET 1925 SEKÄ 2012
Kalevanharjun päiväkodin rakennushistoriaselvitys s.12 ja 14

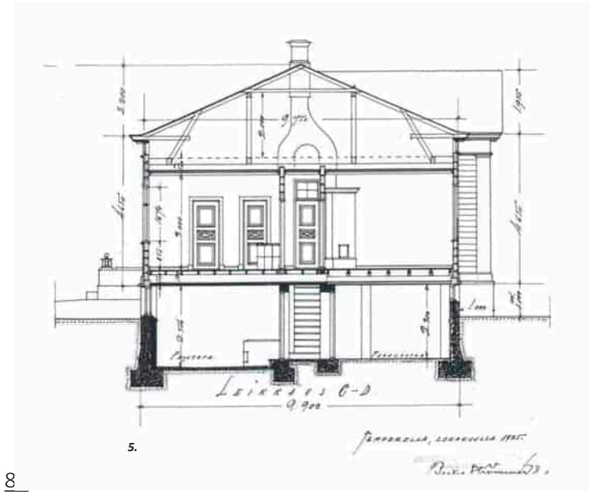

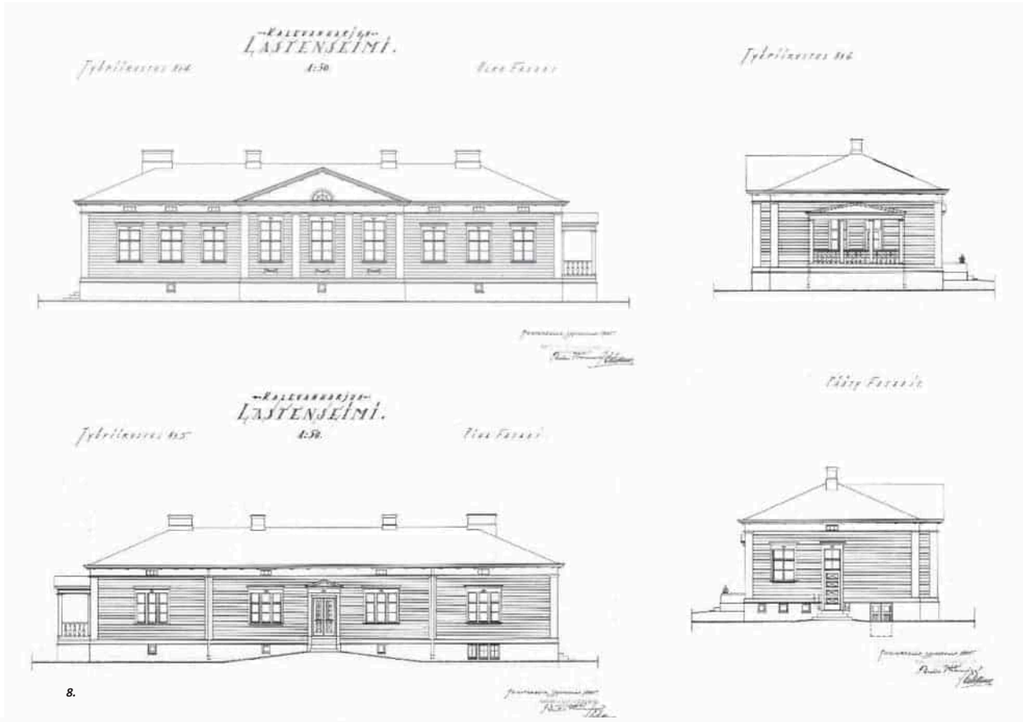

2.2.2 Rakennusten arviointi

RAKENNUSTEN IDENTITEETTI JA TYYLI

Tullin alueelta on löydettävissä selkeitä tyylikerroksia. Oheiseen karttaan on määritelty rakennukset edustamaan neljää erilaista tyylisuuntaa:
1800–1900-lukujen vaihteen pienimittakaavaista, pittoreskia punatiiliarkkitehtuuria; 1930-1940-lukujen vaaleaa funktionalismia; punatiilistä, rationaalista teollisuusarkkitehtuuria; sekä 1980-1990-lukujen post-modernia ja high-tech -arkkitehtuuria. Lisäksi Yleisen sairaalan merkittävä 1920-luvun rakennuskokonaisuus, joka edustaa jugendia ja aikansa sairaalarakentamista, muodostaa oman kerroksensa.

Tullin alueella yleinen punatiilinen teollisuusarkkitehtuuri alkaa 40- luvun lopun pehmennetystä funktionalismista ja muuntuu 50-60-luvulta alkaen pelkistetymmäksi ja rationaalisemmaksi. Luokittelussa liitettiin punatiilinen Attilan entinen kenkätehdas näiden rakennusten joukkoon, vaikka se onkin varsinaiselta tyyliltään varhaisempi. Uudemmat rakennukset ovat useimmiten pyrkineet sopeutumaan johonkin luetelluista tyyleistä, jolloin ne on luokiteltu sen mukaan, mistä ne ovat selkeästi saaneet vaikutteita.

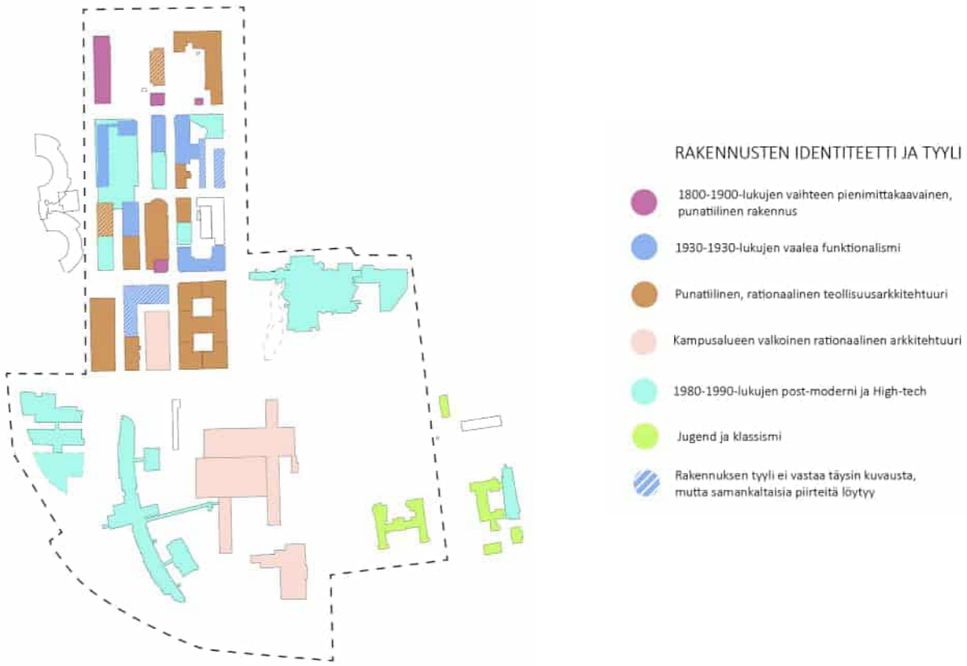

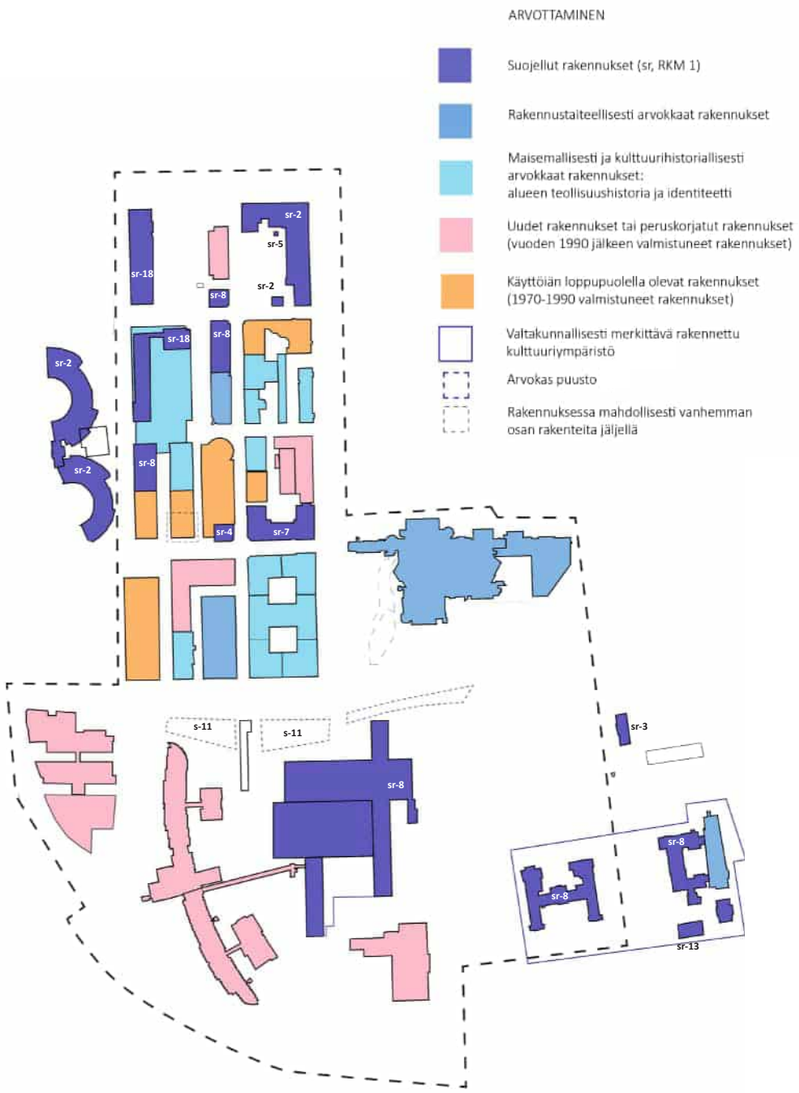

SUOJELUMERKINNÄT SUUNNITTELUALUEELLA

sr-2
Kulttuurihistoriallisesti arvokas ja kaupunkikuvan säilymisen kannalta tärkeä rakennus. Rakennusta ei saa purkaa. Rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen kulttuurihistoriallisesti arvokas ja kaupunkikuvan kannalta merkittävä luonne säilyy. Mikäli tämän pyrkimyksen vastaisesti on rakennuksessa aiemmin suoritettu rakennustoimenpiteitä, on rakennus korjaus ja muutostöiden yhteydessä pyrittävä korjaamaan entistäen.

sr-3
Kaupunkikuvan säilymisen kannalta tärkeä rakennus. Rakennusta ei saa purkaa ilman pakottavaa syytä. Rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen kaupunkikuvan kannalta merkittävä luonne säilyy.

sr-4
Suojeltava rakennus, jonka katujulkisivut tulee säilyttää nykyisessä asussaan. Rakennuslupaviranomainen voi sallia julkisivuihin tehtäväksi vähäisiä muutoksia.

sr-5
Kaupunkikuvan säilymisen kannalta tärkeä tehtaan piippu, jota ei saa purkaa.

sr-7
Kulttuurihistoriallisesti arvokas ja kaupunkikuvan säilymisen kannalta tärkeä rakennus. Rakennusta ei saa purkaa. Rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen kaupunkikuvan kannalta merkittävä luonne säilyy.

sr-8
Rakennustaiteellisesti arvokas ja kaupunkikuvan säilymisen kannalta tärkeä rakennus. Rakennusta ei saa purkaa. Rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen rakennustaiteellisesti arvokas ja kaupunkikuvan kannalta merkittävä luonne säilyy.

sr- 13
Rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas sekä kaupunkikuvan säilymisen kannalta tärkeä rakennus. Rakennusta ei saa purkaa. Rakennuksessa suoritettavilla korjaus- ja muutostöillä ei saa turmella rakennuksen rakennustaiteellisia arvoja.

sr-18
Rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas sekä kaupunkikuvan säilymisen kannalta tärkeä rakennus. Rakennusta ei saa purkaa. Rakennuksessa suoritettavilla korjaus- ja muutostöillä ei saa turmella rakennuksen rakennustaiteellisia arvoja.

s-11
Alueen osa, jolla olemassa oleva puusto on säilytettävä siten, että sallitaan vain maiseman hoidon kannalta tarpeelliset toimenpiteet, ja että puustoa täydennetään tarpeen mukaisesti uusintaistutuksilla.

ARVOTTAMINEN

Edellä esitellyn Tullin alueen yleispiirteisen rakennushistorian perusteella on tehty alustava arvottava luokitus. Lisäksi arvottamisen perusteena on ollut yleissuunnitelman konteksti, jossa mietitään alueen kehittämisen mahdollisuuksia ja kartoitetaan alueen mahdollisia muutoskohtia.

Alustavassa luokituksessa oman kategoriansa alueella muodostavat jo suojelustatuksen saaneet rakennukset. Alueen teollinen perintö sen vanhimmassa osassa, pohjoispäässä on hyvin huomioitu jo 80-luvulta alkaen, samoin entisen sairaala-alueen rakennukset ja yliopiston päärakennus. Suojeltuja rakennuksia alueella on yli 10 kappaletta.
Usealla suojellulla rakennuksella on merkittävä asema kaupunkirakenteessa. Rakennusten arvot ja säilyneisyys vaihtelevat. Esimerkiksi osassa rakennuksia sisätilat ovat lähes kokonaan uusittu remonttien ja muutosten yhteydessä (Tullintorin kauppakeskuksen funkis-osat) kun taas osassa sisätilat ovat säilyneet hyvin (Telakka, Tullikamarin portaikko). Suojeltujen rakennusten lisäksi rakennustaiteellisesti arvokkaita rakennuksia on alueella hyvin vähän.

Tampere-talo on itsestään selvä arvokohde. Uudemmista rakennuksista vuoden teräsrakennepalkinnon saaneella terästalolla Hammareninkadulla on puolestaan arkkitehtonista arvoa rakennusteknisenä harvinaisuutena.

Yksittäisten rakennusten arvojen lisäksi tulee ottaa huomioon erilaisten rakennuskokonaisuuksien sekä rakennettujen ympäristöjen arvot kokonaisuutena. (kts. Tampereen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö 2012.)

Mielenkiintoisen ja arvottamisen kannalta haastavan ryhmän rakennuksia muodostavat toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä rakennetut teollisuusrakennukset. Rakennuksilla ei ole suojelustatusta ja yksittäisinä rakennuksina ne eivät ole yhtä arkkitehtonisesti tyylipuhtaita tai harvinaisia kuin alueen vanhimmat funkis-tyyliset varastorakennukset. Nämä teollisuusrakennukset muodostavat kuitenkin kaupunkikuvallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kokonaisuuden, joka luo Tullin alueelle sen omaleimaisen ja vahvan identiteetin. Rakennusten säilyminen alueella tulisi turvata kehittämistyössä ja käyttää se yhtenä kehittämisen voimavarana. Arvottamisen kannalta haastavinta on rajaviivan vetäminen: ovatko 1970-80-lukujen melko vaatimattomat elementtirakenteiset teollisuustalot vielä alueen omaleimaisuuden ja ympäristön kannalta lisäarvoa tuottavia rakennuksia - vai yksiselitteisesti käyttöikänsä päässä olevia purettavia kohteita?
Muutoskohtien kartoittamisessa selkeitä alueella säilyviä rakennuksia ovat myös alueen uudet toimistotalot tai peruskorjatut rakennukset, jotka ovat vasta käyttöikänsä alussa. Alueen täydennysrakentamisen yhteydessä suositeltavaa olisi tutkia, voidaanko vanhoja rakennusrunkoja hyödyntää esimerkiksi korottamalla rakennuksia niiden purkamisen sijaan.

Yhden kokonaisuuden muodostavat myös uudet toimisto- ja kampusrakennukset. Uusien rakennusten arvottaminen on vielä vaikeaa ja peilaus muutoskestävyyteen tuntuu tarpeettomalta, kun rakennukset ovat vasta käyttöikänsä alkupäässä.

ALUEEN ARVOKKAAT RAKENNUKSET

Suojellut rakennukset (s,RKY)

Rakennustaiteellisesti arvokkaat rakennukset

Maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset: alueen teollisuushistoria ja identiteetti

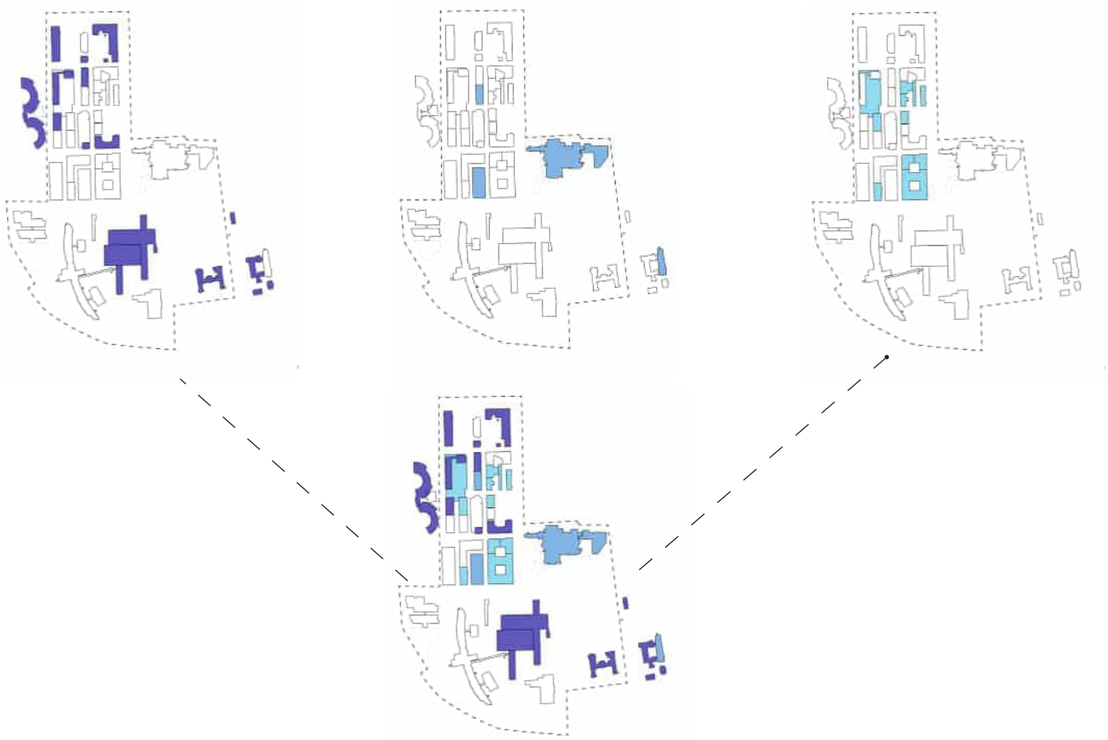

MUUT ALUEEN RAKENNUKSET

Uudet rakennukset tai peruskorjatut rakennukset (vuoden 1990 jälkeen valmistuneet rakennukset)

Käyttöiän loppupuolella olevat rakennukset (1970-1990 valmistuneet rakennukset)

MUUTOSKESTÄVYYS

Alueen rakennukset voidaan jakaa kolmeen muutoskestävyyttä kuvaavaan ryhmään.

Muutokselle herkimmät rakennukset ovat arvokkaiden, alueella ikonisten rakennusten ryhmä, joiden muutoskestävyys määräytyy rakennusten arvojen säilymisen kautta. Ryhmän rakennukset ovat pääasiassa jo suojeltuja rakennuksia. Rakennusten asema kaupunkirakenteessa on merkittävä. Pääosa rakennuksista on kokenut paljon muutoksia historiansa aikana, niin ulko-kuin sisäpuolellakin. Osassa myös sisätiloissa on säilynyt alkuperäisiä materiaaleja ja rakennusosia (esimerkiksi Telakka).

Keskimmäisessä ryhmässä olevat rakennukset ovat kohteita, joilla on arvoja esimerkiksi alueen identiteetin muodostajina tai esimerkkeinä rakennusajastaan. Suurin osa luokan rakennuksista on entisiä teollisuusrakennuksia, jotka ovat jo kohdanneet lukuisia muutoksia muun muassa käyttötarkoituksen vaihtuessa.
Alueen teollisuusrakennukset ovatkin luonteeltaan yleensä joustavia ja muunneltavia. Haasteita käytön kehittämiselle tuovat kuitenkin esimerkiksi rakennusten runkosyvyys sekä usein ensimmäisen kerroksen sijainti puoli kerrosta katutason yläpuolella. Syvä runko voi vaikeuttaa rakennusten muuttamista uusiin käyttötarkoituksiin, kuten esimerkiksi asumiseen, sopiviksi. Muutoksissa tulee pyrkiä säilyttämään rakennusten ulkoarkkitehtuurin teollinen luonne.

Viimeisen ryhmän rakennukset kestävät parhaiten muutoksia. Osalla ryhmän rakennuksista ei ole tunnistettu rakennustaiteellisia arvoja eikä rakennusten säilyminen sellaisenaan ei ole olennaista alueen identiteetin kannalta. Ryhmän rakennuksista osa on uusia ja siten merkittävät muutokset eivät ole niiden kohdalla todennäköisiä. Ryhmän vanhemmilla rakennuksilla on monella vielä oletettua käyttöaikaa jäljellä tai ne on juuri peruskorjattu. Useat ryhmän rakennuksista ovat luonteeltaan varsin joustavia ja muunneltavia.

Lisäksi kartassa on esitetty inventoitujen rakennusten kaupunkikuvan kannalta merkittävimmät julkisivut, joiden säilymiseen tulee kiinnittää erityishuomiota.

RAKENNUSTEN MUUTOSKESTÄVYYS

Herkkä muutokselle
Arvokas, ikoninen, muutoksille herkkä rakennus.
Merkittävä asema kaupunkirakenteessa.
Muutokset mahdollisia suojelumääräysten ja rakennuksen arvojen säilymisen ehdoilla.

Kestää jonkin verran muutoksia
Alueidentiteetin ja kulttuurihistorian kannalta arvokkaita piirteitä,
ei paljon rakennustaiteellisia arvoja
Monet luonteeltaan muunneltavia.
Muutoksissa tulee pyrkiä säilyttämään rakennuksen luonne.

Kestää muutoksia
Rakennuksen säilyminen sellaisenaan ei ole merkittävää alueen identiteetin kannalta eikä sille ole tunnistettu paljon arvoja.
Kestää hyvin muutoksia.

Kaupunkikuvan kannalta merkittävä julkisivu, jota ei pidä muuttaa

ULLAKKO- JA KATTOTYYPPIEN KARTOITUS
Viherä = harjakatto, punainen = tasakatto
Arkkitehdit MY, Tampereen kaupunki 2013

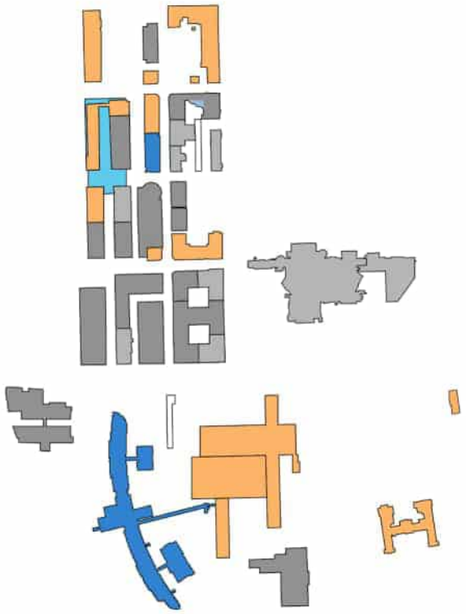

RAKENNETYYPPIEN KARKEA LUOKITTELU
Keltainen = suojellut rakennukset,
muutoksia rakennusrunkoon ei suositella

Sininen = teräsrakenne ja lasikatteet

Tumma harmaa = betonielementtirakenne

Vaalea harmaa = paikalla muurattu/paikalla valettu tiili- tai betonirunko

1-2. ESIMERKKI RAKENUKSEN MUUTOKSISTA: PINNINKATU 51:n (TULPPAANITALO) LEIKKAUSPIIRROS JA POHJAPIIRROS SEKÄ KATTOMUUTOKSEN LEIKKAUSPIIRROS KSOY 1988 ja 1998

RAKENNUSTEKNINEN ARVIOINTI

Rakennuskannan erilaisten muutosmahdollisuuksien kartoittamiseksi on rakennusten runkotyypeistä tehty myös alustavia rakennusteknisiä tarkasteluja. Tavoitteena on ollut hahmottaa rakennusten muuntojoustavuutta, mm. soveltuvuutta korottamiseen tai ullakkorakentamiseen.

Vuonna 2013 tehdyn ullakkorakentamisselvityksen mukaan vain pieni osa alueen rakennuksista on harjakattoisia. Nämä rakennukset ovat joko suojeltuja tai niissä on jo otettu ullakkotila käyttöön tai huomioitu asemakaavassa. Muutospotentiaali sijoittuukin siten ensisijaisesti tasakattoisiin rakennuksiin, joita suurin osa rakennuskannasta edustaa. Kun huomioidaan rakennusten suojelustatus, nähdään että suurin osa korottamiseen soveltuvasta tasakattoisesta rakennuskannasta sijoittuu suunnittelualueen keskivaiheille, toisen maailmansodan jälkeen rakennettujen pienteollisuusrakennusten kortteleiden alueelle. Osa rakennuksista on elementtirakenteisia, jonka voisi olettaa asettavan rajoituksia ulkoseinien kantavuudelle lisäkerroksia suunniteltaessa. Tämä näkökulma ei kuitenkaan ole tällä alueella vedenpitävä, sillä monissa rakennuksissa on sisäosissa erittäin vankka pilari-palkki -rakennejärjestelmä, joka on suunniteltu kestämään teollisuus- ja varastotoiminnan suuriakin kuormia. Lopulliset päätelmät rakennuksien korotusmahdollisuuksista edellyttävät tapauskohtaista ja tarkempaa rakenteiden arviointia.

Teollisuus- ja varastokäyttöön suunniteltujen rakennusten yksinkertainen pilari-palkki -järjestelmä mahdollistaa rakennusten melko väljän muuntojoustavuuden niiden sisätiloissa.

1.

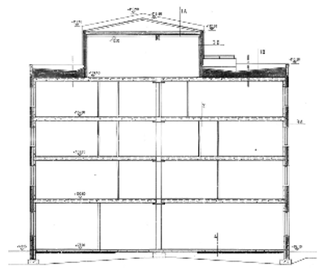

2.

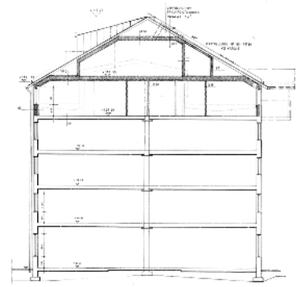

2.3. KATUTILA JA LIIKENNE

2.3.1 Rakennusten liittyminen katutiloihin

Alueen kehittäminen monitoimintaisena keskustamaisena kaupunkiympäristönä edellyttää rakennusten avautumista paremmin katutilaan ja kaupunkilaisten saavutettavaksi. Tässä osiossa on tehty katsaus alueen katutason julkisivuista ja siitä minkälainen toiminnallinen ympäristö niihin liittyy.

Katutason teemakartat osoittavat, että aktiivista katutason julkisivua (näytetikkuna tms.) on alueen pohjoisosassa, Tammelan reunalla. Itsenäisyydenkatu on perinteisesti ollut keskeinen valtasuoni, jossa liikkuvat Tammelan ja Kalevan keskustaan suuntautuvat jalankulkijavirrat. Tullintorin myötä myös alueen sisäosiin on tullut enemmän kaupallista ja aktiivista liiketilaa. Mutta analyysi osoittaa miten alueen keskiosa, esimerkiksi Åkerlundinkatu, on tässä suhteessa melko suljettu. Potentiaalikartoista on kuitenkin nähtävissä että useissa keskiosan rakennuksissa katutason aktiivoiminen olisi mahdollista.

Yliopistonkatu 46:n asuintalon katutason liiketila Varastokadun puolella

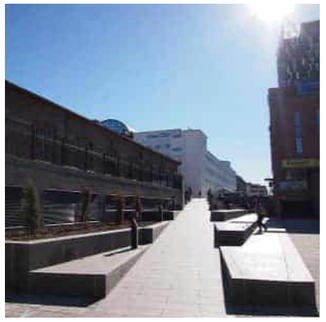

Tullikamarin ja Pakkahuoneen terassointi ja kulkuyhteys Tullintorille

Pinninkatu 45:n porttikongi sekä rako entisen tehdasrakennuksen ja "Tulppaanitalon" välissä

KATUJULKISIVUJEN LUONNE

Katutason suljetut julkisivut

Porttikongit ja rakennusten sisäänkäyntiaulat

Rakennusten aktiiviset julkisivut katutasossa

Rakennusten potentiaaliset aktiiviset julkisivut katutasossa

RAKENNUSTEN KATUTASON AKTIIVISUUS JA TOIMINNOT

Edellisen luvun toiminnallisessa analyysissä aluetta ja rakennuksia tarkasteltiin niiden pääkäytttötarkoituksen mukaan. Pääkäyttötarkoitus antaa alueen monipuolisesta toimijaympäristöstä ja erityisesti sen katutason aktiviteeteista varsin kapeasti värittyneen kuvan. Oheisessa kartassa on yhdistetty tarkempi toiminnallinen analyysi sekä katutason tilojen analyysi. Kartta osoittaa mitkä katutason tilat ovat aktiivisessa suhteessa tai avattavissa katutilaan sekä minkälaiset toimijat näihin tiloihin tällä hetkellä sijoittuvat.

- Asuminen
- Hotelli
- Ravintola
- Liiketila ja liikerakennus
- Toimisto
- Kulttuuri
- Koulu
- Terveydenhoito, liitto
- Huolto
- Aktiivinen katutason julkisivu
- Potentiaalinen aktiivinen katutason julkisivu
- Pääsisäänkäynti
- Sisäänkäynti
- Ajo pysäköintiin
- Porttikongi
- Aula
- Alla kulkeva reitti
- Ravintolat ja kahvilat

Tullintorin sisäänkäynti Varastokadulta

Telakan terassi Tullinaukiolta

Tulppaanitalo Pinninkatu 51:ssä

Pienteollisuustalon 3. vaiheen porttikongista Tampere-talolle

Tampere-talon julkisivua Sorsapuistoon päin

Teatterimonttu Tampereen yliopiston päärakennuksessa

Pienteollisuustalon 6. vaihe Sumeliuksenkadulla

Hammareninkatua

LÄHTEET

Jaakola, Juha; Vahala, Jukka; Astanen, Timo; Luminen, Heikki (1998). *Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998.* Tampereen kaupungin kaavoitusyksikkö, Tampere.

Mukala, Jorma (2. painos 2010). *Tampereen arkkitehtuuria - Metso, Voima, Tuulensuu.* Tampere seura Ry.

Wacklin, Matti (2007). *Henkseleistä High Techiin – Tampereen Pienteollisuustalo 50 vuotta*. Tampereen pienteollisuustalo Oy Sivut 22, 74, 83, 87, 88 ja 89.

Niemelä, Jari; Nieminen Kari (2013) .*Tampere silloin ennen.* Tampere-seura .

Kalakoski, Iida; Karppinen, Sanna / A-Insinöörit Suunnittelu Oy. *Tampereen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö 2012.* Tampereen kaupunki.

Arkkitehtitoimisto Seija Hirvikallio (2008). *Lääketehdas Oy Star Ab:n vanha kiinteistö - Rakennushistoriallinen selvitys.* Tampereen Pienteollisuustalo Oy/ Rakennusvaihe V. Hankesuunnitelma 2008.

Järvelä, Ari (2010). *20 vuotta talon tapaan.* Tampere-talo Osakeyhtiö.

Hakula, Anna ja Ylä-Anttila, Kimmo (2014). *Rakennetun ympäristön selvitys: Tampere-talo.* Tampereen kaupunki

Vuorinen, Jutta / Ramboll Finland Oy (2012). *Kalevanharjun päiväkodin rakennushistoriaselvitys.* Tampereen kaupungin tilakeskus.

www.tampere.fi/tullikamari/klubi.html

www15.uta.fi/koskivoimaa/kaupunki/1918-40/XVII.htm
www.uta.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2009/82.html

www.pyynikinlinna.fi/museo/nayttelyt/erikois/kenkajanahka2.php

www.projektiuutiset.fi/fi/artikkelit/attilan-kenk%C3%A4tehdaskiinteist%C3%B6n-muutos-toimitaloksi

www.tptalo.com/index.php?sivu=33862

asunnot.oikotie.fi/talo/156531/yliopistonkatu-46-tampere

kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx?sovellus=rapea&taulu=T_KOHDE&tunnus=200030

www.tampere.fi/sote/phoito/keskusta/kalevanh.htm

www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1005

yle.fi/uutiset/uusi_tuhannen_nelion_vaistotila_helpottaa_tampereen_paivakotien_remontteja/6971578

www.betoni.com/tietoa-betonista/betoni-ja-kestava-kehitys/huolto-ja-kunnossapito Haettu: 20.08.2014

www.uta.fi/ajankohtaista/yliopistouutiset/0508/2305.html Haettu: 28.10.2014
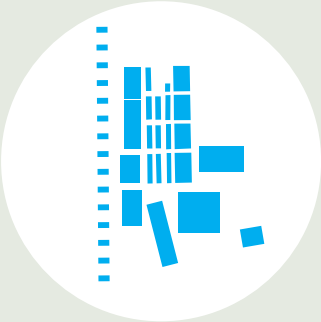
TAMPEREEN RAKENNUSVALVONNAN ARKISTO